

Yritysten vastuullisuuden edistäminen

Selvitys kansainvälisistä julkisen hallinnon toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu
Työ ja yrittäjyys
39/2008

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Marjatta Jutila

Yritysten vastuullisuuden edistäminen

Selvitys kansainvälisistä julkisen hallinnon
toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä

Käyntiosoite Postiosoite
Aleksanterinkatu 4 PL 32 Puhelin 010 606 000
00170 HELSINKI 00023 VALTIONEUVOSTO Telekopio (09) 1606 2166

Julkaisusarjan nimi ja tunnus

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
Työ ja yrittäjyys 39/2008

Tekijät (toimielimestä: nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisu-aika
Marjatta Jutila TkL		Joulukuu 2008
		Toimeksiantaja(t)
		Työ- ja elinkeinoministeriö
		Toimielimen asettamispäivä
Julkaisun nimi		
Yritysten vastuullisuuden edistäminen		
Selvitys kansainvälisistä julkisen hallinnon toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä		
Tiivistelmä		
<p>EU:n komissio on painottanut jäsenmaiden kokemusten vaihtoa julkisen hallinnon toimissa edistää yritysten yhteiskuntavastuuta. Siksi EU on koonnut vuodesta 2002 lähtien laajoja yhteenvetoja jäsenmaiden julkisen hallinnon aloitteista ja toimista.</p> <p>Julkisen hallinnon kansallisin aloittein on pyritty edistämään muun muassa pk-yritysten tietoisuutta vastuullisista tuotanto- ja toimintatavoista sekä merkityksestä kilpailukyvyille. Yrityksille on kehitetty yhdessä alan toimijoiden kanssa työkaluja, jotka auttavat yrityksiä vastuullisuuden yhdistämisessä osaksi johtamista, strategista suunnittelua ja käytännön toimintaa. Lisäksi EU:n jäsenmaissa on hyviä malleja siitä, miten yrityksiä on tuettu niiden investoimassa vähemmän kehittyneisiin maihin. Niin ikään esitetään hyviä käytäntöjä korruption välttämiseksi, ihmisarvoisen työn edistämiseksi ja ympäristöasioiden huomioon ottamiseksi.</p> <p>Yritykset ja julkinen hallinto ovat myös edistäneet kumppanuusohjelmin ja palkinnoin vajaan kymmenen ja pitkäikäistyöttömien työllistymistä. Julkisissa hankinnoissa on eri keinoin pyritty tukemaan ekologista ja sosiaalista vastuullisuutta, jopa vaikeasti työllistävien työllistymistä.</p> <p>Kumppanuusohjelmin ja investointien verohelpotuksin on lievennetty paikallista ja alueellista eriarvoisuutta, parannettu työllisyyttä ja vähennetty syrjäytymistä. Lisäksi yrityksiä on palkittu monimuotoisuudesta, yhdenvertaisuuden edistämisestä sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta. Useat maat ovat järjestäneet myös innovaatiokilpailuja ympäristö- ja ilmastoteknologian kehittämiseksi.</p> <p>Selvityksessä esitetään ehdotuksia käytäntöjen soveltamiseksi Suomessa. Niitä voidaan analysoida ja priorisoida yhdessä muiden toimijoiden kanssa esimerkiksi laadittaessa seuraavien vuosien yritysten yhteiskuntavastuun edistämisen toimintasuunnitelmaa.</p> <p>Käytäntöjen edistämisen tavoitteena on, että yhä useammat yritykset toimitisivat vastuullisesti ja löytäisivät siitä kilpailukeinon kansallisilla ja globaaleilla markkinoilla.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriön yhdyshenkilö: Työelämä- ja markkinaosasto/Maija-Leena Uimonen, puh. 010 604 8951</p>		
Asiasanat		
yrityksen yhteiskuntavastuu, CSR, julkisen hallinnon aloitteet, hyvät käytännöt, vastuulliset toimintatavat, vastuullinen yritys-toiminta, vastuullisuuden edistäminen, vastuullisuuden työkalut, vastuullisuuden kehittäminen		
ISSN		ISBN
1797-3562		978-952-227-130-3
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta
96	Suomi	-
Julkaisija		Kustantaja
Työ- ja elinkeinoministeriö		

Esipuhe

Työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta tekniikan lisensiaatti Marjatta Jutila on koonnut raportin nimeltään ”Selvitys kansainvälisistä julkisen hallinnon toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä yritysten vastuullisuuden edistämiseksi”.

Suomi on saavuttanut kärkisijoja monissa kansainvälisissä vertailuissa, kuten kilpailukykyvertailuissa ja PISA-tuloksissa. Kuluvan syksyn finanssikriisikään ei ole koskettanut Suomea yhtä voimakkaasti kuin monia muita maita.

Suomi sijoittuu hyvin myös yhteiskuntavastuun maavertailuissa. Menestyksemme johtuu ensisijaisesti korkeatasoisesta lainsäädännöstämme, demokraattisesta poliittisesta järjestelmästämmme, hyvinvointiyhteiskuntamme rakenteesta ja siitä, että yritykset toimivat pääsääntöisesti vastuullisesti Osa yrityksistä jopa ylittää lakien asettamat minimi vastuullisuudessaan.

Suomen julkinen hallinto ei kuitenkaan kuulu EU-maiden parhaimmiston yritysten yhteiskuntavastuun edistämässä. Sen osoittaa Jutilan kokoama selvitys EU-maiden ja joidenkin muiden maiden julkisen hallinnon toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä yritysten vastuullisuuden edistämiseksi. Nämä toimenpiteet ovat esimerkiksi julkisen hallinnon toteuttamaa tiedottamista, työkalujen kehittämistä, palkintoja sekä ekologisesti ja sosiaalisesti vastuullisia projekteja tai uusia säädöksiä. EU:n yhteiskuntavastuun teemaraportteihin ei ole valittu yhtään toimenpidettä hyväksi käytännöiksi Suomesta. Niin ikään yhteiskuntavastuun edistämiseen varatut resurssit ovat Suomessa edelläkävijämaita niukemmat, toteaa Jutila raportissaan.

EU-maissa julkisen hallinnon toimet yritysten yhteiskuntavastuun kehittämiseksi ovat painottuneet jonkin verran vahvemmin ympäristö- kuin sosiaalisen vastuun alueelle. Jutila on pyrkinyt kokoamaan raporttiin myös sosiaalisen vastuun hyviä käytäntöjä. Esimerkiksi Tanska, Italia ja Iso-Britannia ovat luoneet julkisen sektorin, yritysten ja kansalaisjärjestöjen kumppanuushankkeiden työpaikkoja vajaakuntoisille, pitkäaikaistyöttömille tai heikommin kehittyneille alueille. Tanskan kumppanuushanketta tukemaan on perustettu 16-jäseninen yritysjohtajien verkosto työministeriön neuvonantajaksi. Belgiassa joihinkin julkisen hallinnon hankintasopimuksiin sisältyy sosiaaliasioita koskeva lauseke. Lisäksi useissa jäsenmaissa yhteiskuntavastuullisuutta on käynnistetty palkinnoin. Esimerkiksi Tanskan Mia-palkinnolla edistetään työelämän monimuotoisuutta.

Toisin kuin EU:n edelläkävijämaissa Suomen julkisella hallinnolla ei ole yhtenäistä toimintasuunnitelmaa yritysten yhteiskuntavastuun edistämiseksi. Sellaisen laa-

timinen yhdessä sidosryhmien kanssa parantaisi raportin mukaan yhteiskuntavastuun kokonaisuuden, olemassa olevin ohjelmien ja toimenpiteiden koordinoitua. Raportissa esitetään johtopäätöksiä ja ehdotuksia muiden maiden hyvien, yritysten vastuullisuutta edistävien toimenpiteiden soveltuvuudesta Suomen julkiseen hallintoon.

Helsingissä lokakuussa 2008

Maija-Leena Uimonen
Työelämän laatu -ryhmä
Työ- ja elinkeinoministeriö

Alkusanat

EU:n komissio on painottanut jäsenmaiden kokemusten vaihtoa julkisen hallinnon toimissa edistää yritysten yhteiskuntavastuuta. Siksi EU on koonnut vuodesta 2002 lähtien laajoja yhteenvetoja jäsenmaiden julkisen hallinnon aloitteista ja toimista. Näitä maakohtaisia käytäntöjä päivitetään ja analysoidaan säännöllisin välein.

Työ- ja elinkeinoministeriö on päättänyt tutkia tarkasti, mitä mahdollisuuksia olisi soveltaa ja hyödyntää Suomessa eurooppalaisten edelläkävijämaiden hyviä malleja yritysten yhteiskuntavastuun edistämiseksi.

Erityisesti ministeriö on halunnut selvittää käytäntöjä, joilla edistetään sosiaalista vastuuta, kuten työelämän laatua, ihmisarvoista työtä, vajaakuntoisten ja syrjäytymisvaarassa olevien työnsaantia mutta myös ekologista vastuuta. Lisäksi tavoitteena on ollut kuvata hyviä käytäntöjä julkisissa hankinnoissa, omistajapolitiikassa ja kuluttajakysymyksissä samoin kuin innovatiivisia tuote- ja palvelukäytäntöjä.

Hyviä käytäntöjä on runsaasti. Selvityksen tekijänä olen niiden kuvaamisen ohella tehnyt joukon johtopäätelmiä ja ehdotuksia käytäntöjen soveltamiseksi Suomessa. Ehdotusten arviointi edellyttää ministeriöiden asiantuntijoiden kannanottoa ja eri sidosryhmien välistä vuoropuhelua kehittämistoimenpiteiden priorisoimiseksi ja edelleen kehittämiseksi.

Esitän lämpimät kiitokseni erikoissuunnittelija, valtiotieteiden tohtori Maija-Leena Uimoselle selvitystyön valmistelusta, hyvistä keskusteluistamme, arvokkaista kommentteista ja kielellisen ilmaisun selkiyttämisestä.

Helsingissä 10.10.2008

Marjatta Jutila
TkL

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
Alkusanat	7
Sisällysluettelo	9
Johdanto	11
Selvityksen tausta ja tavoitteet	13
1 Yhteiskuntavastuun linjauksia	15
1.1 Suomi kansainvälisessä vertailussa	15
1.2 Yhteiskuntavastuu Suomen kansallisissa strategioissa	16
1.3 Erityispiirteitä edelläkävijämaiden yritys vastuun edistämiseksi	20
2 Hyvät käytännöt yhteiskuntavastuun edistämiseksi EU-maissa	27
2.1 Käytäntöjen luokittelua	28
2.2 Tiedon lisäämisen ohjelmat, toimintaverkostot ja foorumit	30
2.3 Vastuullisen työllistämisen ja sosiaalisen yhtenäisyyden hankkeet	35
2.4 Vastuullisen toiminnan kehittämisen työkalut	40
2.5 Palkinnot ja muut kannusteet	46
2.6 Sosiaalisen vastuun merkit kuluttajatiedottamisessa	51
2.7 Kestävät julkiset hankinnat	56
2.8 Vastuullinen sijoittaminen	63
2.9 Raportointi ja raportointia tukevat ohjeet	67
3 Ympäristö, kestävä energiatalous ja ilmastonmuutos	72
3.1 Tuotepolitiikka ja ympäristöasioiden hallinta	72
3.2 Kestävä energiatalous ja ilmastonmuutos	74

4	Kestävän kehityksen tuote-, palvelu- ja teknologia-innovaatiot	80
5	Hyvät käytännöt vastuullisuuden edistämiseksi EU:n ulkopuolisissa maissa.	85
5.1	Puhtaat teknologiat ja rahastot Pohjois-Amerikassa	85
5.2	Ihmisarvoisen työn edistäminen ja Norjan strategia	89
6	Yhteenveto.	93

Johdanto

Vastuullisuutta pidetään yhtenä tärkeimmistä kansallista kasvua ja kestäväää kilpailukykyä edistävästä mahdollisuuksista toimittaessa globaaleilla markkinoilla. EU:n komission tiedonannossa ”Kasvua ja työllisyyttä edistävä kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla 2006” todetaan muun muassa, että yritysten yhteiskuntavastuun edistäminen on keskeistä uudelle kasvulle ja työllisyyttä edistäväälle kumppanuudelle sekä kestävään kehityksen tavoitteiden toteuttamiselle. Yritysten yhteiskuntavastuu (Corporate Social Responsibility, CSR) voi erityisesti edistää kestävään kehityksen tavoitteiden saavuttamista samalla, kun se vahvistaa Euroopan innovaatiomahdollisuuksia ja kilpailukykyä. Siten se voi edistää myös työllistävyyttä ja työpaikkojen syntymistä.

Kestävä kasvu sekä uusien ja parempien työpaikkojen luominen ovat haasteita, joihin EU:n mielestä on keskityttävä maailmanlaajuisen kilpailun lisääntyessä ja väestön ikääntyessä. Näin voidaan turvata eurooppalaiseen yhteiskuntamalliin kuuluvat yhtäläiset mahdollisuudet, korkea elämänlaatu, sosiaalinen osallisuus ja terveellinen ympäristö.

Euroopan unioni on pyrkinyt kehittämään yritysten vastuullisuutta 1990-luvulta lähtien. Vuoden 2000 Lissabonin strategiaa voidaan pitää sosiaalisen ulottuvuuden vahvistumisen lähtökohtana. Yritysten vastuullisuudella ei tarkoiteta vain lakien noudattamista, vaan siihen kuuluvat myös yritysten vapaaehtoiset sosiaaliset toimet sekä investoinnit inhimilliseen pääomaan, ympäristöön ja sidosryhmäsuhteisiin. Vastuullisuus kohdistuu työntekijöihin ja yleisemmin kaikkiin sidosryhmiin, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa ja jotka puolestaan voivat vaikuttaa yrityksen menestymiseen.

EU:n komissio jakaa yhteiskuntavastuun vihreässä kirjassa ulkoiseen ja sisäiseen ulottuvuuteen.¹ Sisäinen vastuu liittyy henkilöstön hyvinvointiin, työterveyteen ja -turvallisuuteen sekä ympäristövaikutusten hallintaan. Vastuullisia toimenpiteitä ovat muun muassa syrjimättömät työhönottomenetelmät, tasa-arvo ja yhtäläiset oikeudet työssä, elinikäinen oppiminen, työn, perheen ja vapaa-ajan yhteensovittaminen sekä ikääntyvien työssä jaksamisen tukeminen. Ulkoisella vastuulla puolestaan tarkoitetaan suhteita paikalliseen yhteisöön, liikekumppaneihin, alihankkijoihin, viranomaisiin, kansalaisjärjestöihin ja eturyhmiin.

1 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/greenpaper_fi.pdf

Julkisella hallinnolla on monia keinoja edistää yritysten taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti vastuullisia toimintatapoja. Useat EU-maat ovatkin ryhtyneet johdonmukaisesti tukemaan ja edistämään hallinnollisin toimin yritysten vastuullisia toiminta- ja tuotantotapoja sekä sisällyttäneet ne kansallisiin strategioihinsa. Suomessa tällä alueella on vielä haasteita.

Selvityksen tausta ja tavoitteet

Tässä selvityksessä kartoitetaan, miten EU-maiden sekä muiden yhteiskuntavastuussa edistyneiden maiden julkinen valta ja hallinto tukevat yritysten vapaaehtoisesta vastuullisuuden edistämistä mm. tiedottamalla, kannusteilla ja kumppanuusohjelmilla.

Selvityksessä kuvataan konkreettisia, vastuullisuutta tukevia käytäntöjä, joihin julkinen hallinto voi vaikuttaa ja jotka voivat edistää Suomen ja suomalaisten yritysten vastuullista kilpailukykyä. Kuvattavien esimerkkien on tarkoitus erottaa toimista, mitä julkisella hallinnolla on nykytilanteessa käytössä Suomessa. Niiden valintaan on vaikuttanut myös käytäntöjen arvioitavissa oleva vaikuttavuus ja hyödynnettävyys.

Aluksi käydään lyhyesti läpi Suomen nykyisiä yhteiskuntavastuun linjauksia. Lisäksi luodaan katsaus vastuullisuuteen näkyvästi panostaneiden maiden kuten Iso-Britannian, Tanskan ja Ruotsin erityispiirteisiin. Hyviä käytäntöjä on kuvattu muun muassa EU:n vuosina 2003–2008 kokoamissa maakohtaisissa raporteissa.^{2 3} Nämä raportit ovat tämän selvityksen pääasiallisia tietolähteitä. Vaikka nämä esimerkit ovat yksittäisiä otantoja, ne voivat olla osatekijöitä kokonaisvaltaisesta kansallisesta kilpailustrategiasta. Lisäksi selvityksessä kuvataan kestävä kehityksen tuote-, palvelu- ja teknologia-innovaatioihin vaikuttavia tekijöitä ja käytäntöjä.

Tässä selvityksessä tehtyjä johtopäätelmiä ja ehdotuksia on hyödyllistä arvioida jatkossa työ- ja elinkeinoministeriön jatkokehitystyössä. Julkisen hallinnon päätöksillä ja toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan nykyistä innovatiivisemmin siihen, että yhä useammat suomalaiset yritykset toimisivat vastuullisesti ja löytäisivät siitä todellisen kilpailukeinon toimiessaan kansallisilla ja globaaleilla markkinoilla.

2 Corporate Social Responsibility National public policies in the European Union European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities September 2007. http://ec.europa.eu/employment_social/publications/booklets/employment/pdf/ke8107130_en.pdf

3 Raising Awareness for CSR in EU Member States: Overview of government initiatives and selected cases Final Report to the EU High-Level Group on CSR. Analysis of national policies on CSR, In support of a structured exchange of information on national CSR policies and initiatives. www.sustainability.eu/csr-policies

Julkisen hallinnon hyvien käytäntöjen tarkoituksena on edistää, tukea ja kannustaa kaikenkokoisten yksityisten sekä julkisen alan yritysten ja organisaatioiden yhteiskuntavastuun kehittämistä.

Sosiaaliset yritykset jätetään tämän selvityksen ulkopuolelle. Niitä koskee erillinen vuoden 2004 alusta voimaan tullut laki (1351/2003). Sosiaalisten yritysten tarkoituksena on työllistää erityisesti vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä, mihin yritykset saavat erityistukia. Sosiaalisen yrityksen työllistämistä työntekijöistä pitää vähintään 30 prosenttia olla vajaakuntoisia tai vajaakuntoisia ja pitkäaikaisyöttömiä.

Tässä selvityksessä ei tarkastella myöskään sellaisia hyviä käytäntöjä ja aloitteita, joita CSR Europe ja sen alaiset yhdistykset, elinkeinoelämä ja teollisuusliitot ovat yhdessä tai erikseen eri maissa menestyksekkäästi toteuttaneet ilman julkisen hallinnon myötävaikutusta.

1 Yhteiskuntavastuun linjauksia

1.1 Suomi kansainvälisessä vertailussa

Useissa laajoissa kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yritysten vastuullisuudella ja valtioiden kilpailukyvyllä on selkeä yhteys (AccountAbility, 2007). Vastuullisuus voi parhaimmillaan edistää yritysten kilpailukykyä esimerkiksi rekrytoinnin, työtyytyväisyyden, asiakasuskollisuuden, uusien innovaatioiden ja energiasäästöjen kautta.

AccountAbility⁴ on 108 maan tutkimuksissaan vuosina 2007, 2005 ja 2004 vahvistanut yritysten vastuullisuuden ja kansallisen kilpailukyvyn yhteyden.⁵ Yritysten yhteiskuntavastuu vahvistaa kansallista kilpailukykyä kaikilla yhteiskunnan kehityksen tasoilla. Kilpailukykyyn vaikuttavat vastuullisuuden huomioiminen yritysten strategioissa ja käytännöissä, hallituksen poliittiset sitoumukset kansalaisyhteiskunnan ja ammattiyhdistystoiminnan aktiivisuus. Hallituksen sitoumuksilla tarkoitetaan sen allekirjoittamia ja ratifioimia kansainvälisiä sopimuksia, vastuullisia verojärjestelmiä, ympäristösäädösten toimeenpanoa ja tasa-arvon edistämistä.

AccountAbility on kehittänyt vuonna 2003 vastuullista kilpailukykyä mittaavaan indeksiin (The Responsible Competitiveness Index, RCI). Se yhdistää kaksi indeksiä, kansallisen yritysvastuuta mittaavan indeksiin (National Corporate Responsibility Index, NCRI) ja World Economic Forumin (WEF) kasvukilpailukykyä mittaavan indeksiin (Growth Competitiveness Index, GCI).

Suomi sijoittui vastuullisen kilpailukyvyn RCI-indeksissä vuonna 2005 ensimmäiseksi ja vuonna 2007 kolmanneksi. Johdossa olivat Ruotsi ja Tanska. Globaalin kasvun kilpailukykymittauksissa Suomi on ollut aivan kärkimaita useana vuonna. Vuonna 2007 Suomi sijoittui kuudenneksi. Johdossa olivat Yhdysvallat, Sveitsi ja Tanska. Innovoinnissa Suomi sijoittui kolmanneksi.⁶

4 AccountAbility on kansainvälinen 200 jäsenen muodostama voittoa tavoittelematon ajatushautomo, joka edistää vastuullisten toimintatapojen innovaatiotoimintaa

5 <http://www.accountability21.net/uploadedFiles/publications/The%20State%20of%20Responsible%20Competitiveness.pdf>

6 http://www.tekes.fi/julkaisut/Innovaatiotoiminta_luo_menestysta.pdf

Ympäristön kestävyysindeksissä (The Environmental Sustainability Index, ESI)⁷ Suomi on sijoittunut ensimmäiseksi vuosina 2001, 2002 ja 2005. Indeksii uusittiin vuonna 2006 ympäristöpolitiikan suoriutuvuusindeksiksi (Environmental Performance Index, EPI).⁸ Siinä Suomi sijoittui kolmanneksi vuonna 2006 ja neljänneksi vuonna 2007 Sveitsin, Ruotsin, Norjan jälkeen. Lisäksi Suomi on todettu yhdeksi vähiten korruptoituneista maista maailmassa.

Suomi korosti vastuullisen kilpailukyvyn merkitystä EU:n puheenjohtajuuskaudellaan vuonna 2006 Brysselissä järjestetyssä puheenjohtajuuskonferenssissa, ”Yhteiskuntavastuupolitiikka innovaatioiden ja kilpailukyvyn edistämiseksi”. Seminaarin johtopäätöksissä todetaan, ettei Eurooppa pysty kilpailemaan kehittyvillä markkinoilla hinnalla, mutta se voi kilpailla osaamisella, koulutuksella, arvoilla ja innovaatioilla.⁹

1.2 Yhteiskuntavastuu Suomen kansallisissa strategioissa

Yrityksen yhteiskuntavastuu sisältyy EU:n strategioiden lisäksi useiden edelläkävijämaiden kansallisiin strategioihin ja toimitasuunnitelmiin. Huolimatta hyvästä menestyksestä vastuullisuuden kansainvälisessä kilpailukykyvertailussa, yhteiskuntavastuullisuutta ei ole Suomessa käsitelty kokonaisvaltaisena kaikkia hallinnonaloja kokoavina toimintaohjelminä ja suunnitelminä.

Kestävän kehityksen strategia

Yhteiskuntavastuun kysymyksiä on käsitelty erityisesti kansallisessa kestävä kehityksen strategiassa ”Kohti kestäviä valintoja; kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi”. Siihen perustuen valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2006 periaatepäätöksen.¹⁰ Strategia on laaja-alainen hallinnon, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen hyväksymä poliittinen asiakirja. Strategian visio vuoteen 2030 on hyvinvoinnin turvaaminen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti ja globaalisti.

7 <http://sedac.ciesin.columbia.edu/es/esi/>

8 http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_05_06_kestava-kehitys.html

9 <http://www.csr2006.fi/>

10 <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=8607&lan=fi>

Haasteina strategiassa pidetään ilmastonmuutoksen torjuntaa, maailmantalouden ja väestörakenteen muutoksia. Ilmastonmuutoksen torjumiseksi painotetaan kasvihuonekaasujen rajoittamista, luonnonvarojen kestävää käyttöä, energiatehokkuutta, uusituvan energian käytön lisäämistä ja kestävien tuotantotapojen edistämistä sekä kulutustottumusten muuttamista. Työelämän laadun kehittämisen tavoitteita ovat työhyvinvointi, työssäjaksaminen, työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen sekä elinikäinen oppiminen.

Strategiassa ikääntyvä väestö nähdään voimavarana työelämässä ja vapaaehtoisuudessa. Maahanmuuttajien työelämään pääsyä helpotetaan ja koulutusta järjestetään. Suomi pyrkii vaikuttamaan nykyistä oikeudenmukaisemman globalisaatiokehityksen puolesta, köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseksi. Strategiassa esitetyt kestävä kehityksen linjaukset pyritään ottamaan huomioon eri hallinnonalojen sekä muiden toimijatahojen omissa ohjelmissa ja strategioissa.

Kansallisen kestävä kehityksen strategian avainindikaattorit julkaistiin strategian toimeenpanon edistymisraportin yhteydessä joulukuussa 2007.¹¹

Energia- ja ilmastostrategia

Suomi valmistele uutta, vuoteen 2020 ulottuvaa kansallista energia- ja ilmastostrategiaa. Hallituksen vuoden 2005 energia- ja ilmastostrategia pyrkii vähentämään Suomen päästöt vuoden 1990 tasolle, kuten Kioton pöytäkirja edellyttää.¹² Päästövähennyksiin pyritään taloudellisilla ohjaukeinoilla, kuten veroilla, EU:n päästökaupalla ja tukemalla päästötöntä energiateknologiaa ja energiansäästöä.

Strategia painottaa, että yritysten on varauduttava muuttuviin olosuhteisiin esimerkiksi sisällyttämällä liiketoimintasuunnitelmiinsa sopeutumistarve ilmastonmuutokseen. Tämä voi tarjota mahdollisuuksia myös uusiin innovaatioihin ja uuteen teknologiaan.¹³

Vastuullisuus muissa hallituksen toiminta-ohjelmissa

Suomessa on myös muita strategiahankkeita ja toimintaohjelmia, joilla on yhtymäkohtia vastuulliseen yritystoimintaan. Niitä ovat muun muassa työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma, innovaatiostrategia sekä kestävät hankinnat-toimintaohjelma.

11 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79144&lan=fi>

12 <http://www.ilmasto.org/ilmastonmuutos/politiikka.html>

13 <http://www.ilmasto.org/ilmastonmuutos/torjuminen.html>

Hallituksen työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman TYPO:n ja sen vuosien 2008–2009 toimintasuunnitelman tavoitteena on turvata talouskasvu, työllisyys ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus pohja työkäisen väestönosan pienentyessä ja kansainvälisen kilpailutilanteen tiukentuessa.¹⁴ Ohjelma painottaa työvoiman täysmääräistä hyödyntämistä ja saatavuudesta huolehtimista sekä työelämän laadun ja työn tuottavuuden parantamista.

Työ- ja elinkeinoministeriön vastuullisuuden liittyviä tavoitteita ja linjauksia

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) strategian tavoitteena on edistää ja vahvistaa yritysten ja työpaikkojen kilpailukykyä ja innostavaa toimintaympäristöä. Työvoiman vähentyessä pyritään pidentämään työuria, mutta myös luomaan hyviä tapoja yhdistää työn tekeminen ja perhe-elämä. Haasteena on, miten työelämän laatua ja tuottavuutta voidaan parantaa samanaikaisesti.

Ministeriö kehittää ohjelmia ja toimenpiteitä parantaakseen työelämän laatua ja työolosuhteita. Näihin liittyy sekä lakisääteisiä velvoitteita että yritysten vapaaehtoisuuteen perustuvia osa-alueita. Keskeisiä tavoitteita ovat ihmisarvoinen työ sekä joustava ja turvallinen työpaikka.¹⁵

Strategiansa mukaisesti ministeriö valmistelee myös uudistuksia, joilla vastataan energiapolitiikan keinoin ilmastopolitiikan haasteisiin. Panostamalla ympäristö- ja energiateknologiaan luodaan edellytyksiä Suomen omien ilmastovelvoitteiden saavuttamiseksi sekä alan yritysten kansainväliselle kasvulle ja eri alueiden työllisyydelle.

TEM edistää OECD:n monikansallisten yritysten toimintaohjeiden toteuttamista ja toimii niiden täytäntöönpanon kansallisena yhteyselimenä.¹⁶ Toiminta-ohjeiden keskeisiä toteuttamisalueita ovat muun muassa talous ja kauppa, sosiaalinen hyvinvointi, ympäristönsuojelu, kestävä kehitys ja yhtiöiden hyvä hallintotapa. TEM huolehtii toimintaohjeiden soveltamisesta koskevien selvityspyyntöjen käsitteilystä.

14 <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2493>

15 http://www.mol.fi/mol/fi/02_tyosuhteet_ja_lait/0181_sosvastuu/03_tm_nakemykset/index.jsp

16 OECD:n (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön) vuonna 2000 tarkistamat toimintaohjeet monikansallisille yrityksille ovat suosituksia vastuullisen liiketoiminnan harjoittamiseksi ja kestävästä kehityksen edistämiseksi. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=889>

Vuonna 2004 kauppaja- ja teollisuusministeriö julkaisi vastuullisen yritystoiminnan edistämisen linjaukset ”Vastuullinen YritysSuomi” -ohjelmassa. Niiden mukaan julkinen valta ja elinkeinoelämä edistävät yhdessä vastuullista yritystoimintaa. Valtion rooli on lisätä yritysten tietoisuutta yhteiskuntavastuusta, levittää hyviä käytäntöjä ja vapaaehtoisia toimintamalleja sekä edistää kokemusten ja hyvien toimintatapojen vaihtoa.

Kansainvälisen sijoitustoiminnan ja monikansallisten yritysten MONIKA -neuvottelukunta vastasi aiemmin OECD:n toimintaohjeiden tiedottamisesta ministeriössä. Uusi lokakuussa 2008 asetettu yhteiskunta- ja yritys vastuun neuvottelukunta jatkaa tätä työtä.¹⁷ Lisäksi neuvottelukunnan tehtävänä on vahvistaa ja edistää Suomen kansallista ja kansainvälistä yhteiskuntavastuupolitiikkaa sekä yritysten ja muiden yhteisöjen taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti vastuullisia toiminta- ja tuotantotapoja.

Työ- ja elinkeinoministeriö rahoittaa Finnish Business & Society (FiBS) -yhdistystä, joka on vuonna 2000 perustettu verkosto vastuullisen yritystoiminnan edistämiseen.¹⁸ Verkosto edistää yhdessä yritysten, julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen ja kuluttajien kanssa vastuullisen yritystoiminnan käytäntöjä. FiBS on kansallinen Euroopan laajuisessa CSR Europe -verkoston partneriorganisaatio.

Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi kesäkuussa 2008 työryhmäraportin pk-yritysten vastuullisuuden kehittämisstrategiasta, ”Vastuullisuudesta kilpailuetua pk-yrityksille”.¹⁹ Strategialla pyritään edistämään pk-yritysten kilpailuetua vastuullisin tuotanto- ja toimintatavoin sekä saamaan yritykset yhdistämään vastuullisuuden osaksi johtamistaan, strategiasta suunnitteluaan ja toimintaansa. Työryhmä esittää keinoina muun muassa tietoisuuden lisäämistä, vastuullista edistävien työkalujen kehittämistä ja edelläkävijäyritysten esimerkkejä. Lisäksi strategiassa todetaan, että yhteiskuntavastuu on nivottava osaksi elinkeino-, alue- ja työpolitiikkaa. Vastuullisuuden tulee sisältyä myös yritysten tukikriteereihin ja koulutusohjelmiin.

Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelma

Suomessa valmistui ohjelma kestävän kulutuksen ja tuotannon edistämiseksi ensimmäisten joukossa maailmassa vuonna 2005. ”Enemmän ja paremmin – Ehdotus kestävän kulutuksen ja tuotannon edistämiseksi” -ohjelman kokoamisesta vas-

17 http://www.tem.fi/?89508_m=92430&s=2468

18 <http://www.fibsry.fi/content/view/1/114/lang,fi/>

19 http://www.tem.fi/files/19782/TEM_pk_vastuullisuusstrategia.pdf

tasi ympäristöministeriön ja kaupp- ja teollisuusministeriön asettama Kestävän kulutuksen ja tuotannon toimikunta.²⁰

Ohjelman lähtökohtana oli erityisesti YK:n Kestävän kehityksen vuoden 2002 Johannesburgin huippukokouksen toimintaohjelman tavoite laatia kansalliset ohjelmat ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästä tuotanto- ja kulutustavoista.

Suosituksen mukaan kestävä kehitys edellyttää suuria muutoksia nykyisissä tuotanto- ja kulutustottumuksissa. Tavoitteena on myös edistää hyvinvointia kehitys- ja teollisuusmaissa ympäristökuormitusta vähentämällä.

Ympäristönsuojelun haasteiden todetaan muuttuvan tuotantolaitosten prosessipäästöjen hallinnasta niiden käyttämien materiaali- ja energiavirtojen ympäristövaikutusten hallintaan sekä toisaalta ympäristönäkökohtien kääntämiseen yritysten kilpailueduiksi.

Globaalissa ympäristöpoliittisessa ohjauksessa tuote ja sen elinkaaren aikaisten haitallisten ympäristövaikutusten vähentäminen ovat olennaisen tärkeitä. Näin voidaan ohjata Suomen ja EU:n ulkopuolella tapahtuvaa tuotantoa yhä ympäristöystävällisempään suuntaan.

Tarvitaan myös uudenlaisia toimintatapoja, ekotehokkaita palveluita ja huomattavasti nykyistä edistysellisempää ympäristöteknologiaa. Globaalin ilmastopolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa myös innovaatioilla on keskeinen merkitys.

Ohjelma sisältää 73 toimenpide-ehdotusta. Niillä pyritään löytämään ratkaisuja sellaisille toimialueille, jotka vaikuttavat eniten yhteiskunnan ekotehokkuuteen. Syksyllä 2007 ilmestyi ensimmäinen tilannekatsaus siitä, miten ohjelmaa on toteutettu.

1.3 Erityispiirteitä edelläkävijämaiden yritysvastuun edistämisessä

Yhteiskuntavastuun painopisteet vaihtelevat maittain. Siksi myös julkisen hallinnon toimenpiteet määräytyvät maan toimintaympäristön mukaan. Globalisaation myötä vastuullisuushankkeissa edistyneet maat pyrkivät julkisen hallinnon aloittein tukemaan yrityksiä lähtien niiden tarpeista, ts. arvioidaan, mikä rooli yrityk-

20 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=36844&lan=fi>

sellä on globaaleilla markkinoilla, maahantuoja, viejänä tai osana toimittajaverkostoa. Myös paikallisyhteisöillä on erilaisia odotuksia.

Useat selvitykset ja tutkimukset osoittavat, että Iso-Britannia, Tanska ja Ruotsi ovat esimerkkimaita vastuullisuuden edistämisen strategioissa ja käytännöissä. Hyviä käytäntöjä löytyy myös muista maista ja EU:n ulkopuolelta, kuten Kanadasta, Norjasta, Sveitsistä ja Australiasta.

Iso-Britannia

Iso-Britannian hallitus nimitti yhteiskuntavastuuasioiden ministerin ensimmäisenä Euroopassa vuonna 2000. Yritysten yhteiskuntavastuun strategia julkaistiin vuonna 2004. Britannialla on lisäksi erillinen yritysten globaaleja toimia käsittelevä vastuullisuusstrategia, joka on ollut ulkoministeriön (the British Foreign Office) käytössä vuodesta 2007 lähtien.²¹

Hallituksen yritys vastuupolitiikan vahvuutena pidetään liiketoiminnan kokonaisvaltaista vastuullisuustarkastelua yksittäisten asiantuntijoiden vastuullisuustarkastelujen sijasta. CSR-ohjelmilla parannetaan vastuullista kilpailukykyä ja työelämän laatua, lisätään tasa-arvoa sekä vähennetään syrjäytymistä kaikissa kunnissa. Tavoitteena on myös köyhyiden vähentäminen niin kotimassa kuin kansainvälisesti.²²

Vuodesta 2001 lähtien hallitus on julkaissut kolme CSR-raporttia.²³ Niissä kuvataan vastuullisuuspolitiikkaa ja vastuullisia yrityskäytäntöjä tukevia aloitteita. Iso-Britannia pyrkii olemaan edelläkävijä kestävien hankintojen toteuttamisessa, vastuullisessa sijoittamisessa ja yhteiskuntavastuun raportoinnissa. Julkinen hallinto on tukenut myös useita vastuullisen yritystoiminnan kehittämistä helpottavia työkaluja.

Hallitus tukee ”Business in the Community’s Awards for Excellence” -ohjelmaa, joka palkitsee yrityksiä erinomaisesta suorituskyvystä vastuullisuudessa. Kilpailuluokkia on lukuisia, ja niiden kriteerit liittyvät työpaikkaan, markkinoihin, ympäristöön ja yhteisöön.

21 http://www.unglobalcompact.org/docs/news_events/9.1_news_archives/2008_06_11/Action_plan_CSR.pdf

22 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=32

23 <http://www.csr.gov.uk>

Oslon yliopiston opinnäytetutkimus (2007) vertaa Iso-Britannian ja Suomen julkisen hallinnon yhteiskuntavastuun toimia.²⁴ Tutkimuksen mukaan Britannia on huomattavasti Suomea edistyneempi yhteiskuntavastuupolitiikassaan ja lukuisissa yhteiskuntavastuuta edistävissä aloitteissaan. Iso-Britannian strategia on kokonaisvaltainen, CSR-asioiden vastuunjako selkeä ja resurssit ovat mittavat. Yhteiskuntavastuun toimenpiteillä on niin ikään korkean tason tuki.

Opinnäytetutkimus toteaa että Suomen hallituksella ei ole vastaavanlaisia yhteiskuntavastuun visiota eikä politiikkaa. Julkinen hallinto ei ole priorisoinut yritysten yhteiskuntavastuuta. Aloitteet ovat satunnaisia, resurssit vähäiset ja rahoitus tapauskohtaista. Suomessa seurataan kansainvälisiä standardeja, mutta omat kannusteet puuttuvat.

Tanska

Tanska on myös edistynyt ja yleisesti tunnettu yhteiskuntavastuullisuudestaan. Jo vuonna 1994 Tanskan hallitus käynnisti CSR-kampanjan, ”Our Common Concern”. Se pyrki lisäämään yritysten ja paikallisyhteisöjen välistä yhteistyötä työpaikkojen ylläpitämiseksi, vajaakuntoisten työllistämiseksi, työn- ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi.²⁵ Lisäksi yhteiskuntavastuussa on painotettu kaikkien oikeutta työntekoon.²⁶ Yhteiskuntavastuullinen yritys määriteltiin yritykseksi, joka noudattaa lakeja ja sopimuksia sekä parantaa työntekijöidensä työntekomahdollisuuksia ja luo uusia työmahdollisuuksia sellaisille henkilöille, jotka ovat jääneet tai jäämässä työmarkkinoiden ulkopuolelle.²⁷

Kampanjalla on haluttu muokata yritysjohton asenteita suopeiksi vajaakuntoisten tai pitkäaikaistyöttömien työllistämistoimille. Niitä pyritään edistämään taloudellisella tuella ja palkinnoilla sellaisille yrityksille, jotka turvaavat työpaikan ja jopa palkkaavat sellaisia henkilöitä, joiden työkuunto on heikentynyt. Lisäksi tuetaan yritysten ja kuntien yhteistyötä.

24 Finskas H.: An analysis of public policies for CSR in Finland, Master Thesis. Institute for Political Science, University of Oslo 2007

25 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/country/denmark1.htm

26 http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Working_papers/workingpaper2000_15.pdf

27 Määritelmä: ” An enterprise which complies with laws and agreements and furthermore takes an internal and external remedial responsibility, which in a Danish context mean that the enterprise participates in retaining its own employees who, for one reason or another, are outside the ordinary labour market and the enterprises participating in creating jobs for persons outside the ordinary labour market”

Hallitus tunnistaa yhteiskuntavastuun tärkeäksi osaksi globalisaatiokehitystä innovaatioiden ja yrittäjyyden ohella vuoden 2005 strategiaporportissaan.

Tanskan hallitus julkaisi uuden yhteiskuntavastuun toimintasuunnitelman toukuussa 2008.²⁸ Suunnitelma on jatkoa hallituksen globalisaatiostrategialle ja täydentää muita strategioita, kuten kestävän kehityksen strategiaehdotusta, ympäristötekniikan toimintasuunnitelmaa, globaalia markkinointisuunnitelmaa, kaupapolitiikkastrategiaa ja tulevaisuusstrategiaa. Hallinnon roolia vahvistetaan julkisissa hankinnoissa, vastuullisessa sijoittamisessa ja omistajapolitiikassa.

Suunnitelmassa painotetaan liiketoimintalähtöistä vastuullisuutta. Sillä tarkoitetaan vastuullisuuden haasteiden ja mahdollisuuksien yhdistämistä ydinliiketoimintaan.²⁹ Haasteellisessa toimintasuunnitelmassa on 30 aloitetta, joilla Tanska pyrkii realisoimaan globaalin yhteiskuntavastuujohtajuuden hyödyt.

Tanskan julkinen hallinto on toteuttanut useita liiketoiminnan vastuullisuuden kehittämistä tukevia aloitteita. Ympäristöraportoinnista säädetään laeilla, ja yhteiskuntavastuun raportoinnista on julkaistu ohjeita. Lisäksi on tulossa uusia velvoitteita suuryrityksille, institutionaalisille sijoittajille ja valtionyhtiöille.

Ruotsi

Ruotsissa yhteiskuntavastuu painottuu aktiiviseen ja avoimeen kauppa- ja ulkopolitiikkaan sekä ihmisoikeuksiin ja kestävään kehitykseen. Vuonna 2006 Ruotsi päivitti kestävän kehityksen strategiansa.³⁰

Yhteiskuntavastuun erityispiirteitä ovat kansainvälisten aloitteiden ja ohjeistojen näkyvä kannatus, määrätietoinen ihmisoikeuspolitiikka, aktiivinen yhteistyö kansainvälisten kehitys- ja kuluttajajärjestöjen kanssa, yritysten neuvonta alihankinnoissa ja riskienhallinnassa sekä vahva omistajapolitiikka.

Ruotsin hallitus on hyväksynyt ihmisoikeuksia koskevan toisen toimintaohjelman vuosille 2006–2009.³¹ Sen päätavoitteena on poistaa syrjintä ja lisätä tietoisuutta

28 http://www.unglobalcompact.org/docs/news_events/9.1_news_archives/2008_06_11/Action_plan_CSR.pdf

29 The idea of “business-driven social responsibility” is gaining a stronger and stronger foothold. The concept implies that a business should strive to combine responsibility and its core business

30 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=30

31 http://www.humanrights.gov.se/extra/pod/?id=3&module_instance=2&action=pod_show&navid=3

ihmisoikeuksista. Integraatio- ja tasa-arvo-osasto sekä ulkoasiainosasto avasivat ihmisoikeuksia koskevat verkkosivut vuonna 2002.

Hallitus on perustanut eri alojen asiantuntijoista koostuvan valtuuskunnan tukemaan toimintaohjelman toteuttamista. Valtuuskunnan tehtävänä on kehittää ja koordinoita julkisen hallinnon suunnitelmia ohjelmien toteuttamisessa ja herättää julkista keskustelua ihmisoikeuksista. Lisäksi toimien seuranta ja ohjelman arviointi on oleellista. Pitkällä tähtäimellä halutaan varmistaa ihmisoikeuksien täysi toteutuminen Ruotsissa. Siksi mahdollisia ongelmakohtia tarkastellaan ja arvioidaan säännöllisesti.

”Globalt Ansvar”- the Swedish Partnership for Global Responsibility on Ruotsin hallituksen aloitteesta julkaistu globaalin yhteiskuntavastuun kumppanuusohjelma. Se on monipuolinen ja edistyksellinen aloite, joka rohkaisee ruotsalaisia yrityksiä toimimaan edelläkävijöinä ihmisoikeuksien edistämässä, korruption vastaisessa toiminnassa ja ympäristönsuojelussa kaikkialla maailmassa. Ohjelmaa on käsitelty yksityiskohtaisemmin kohdassa 2.2.

Hallitus lisää tietoisuutta OECD:n toimintaohjeista ja vastuullisuudesta myöntäessään yrityksille vientiluottoja ja -takuita, jolloin yritys allekirjoittaa samalla lahjomattomuutta koskevan sopimuksen (anti-corruption agreement). Hallitus jakaa OECD toimintaohjeisiin liittyvää käsikirjaa yrityksille, lähetystöille ja muille sidosryhmille. Hallitukselta avustuksia hakevat yritykset saavat kopion tästä käsikirjasta.³²

Ruotsin kuluttajaliitto (The Swedish Consumer Agency SCA) on julkaissut useita oppaita kuluttamisen etiikasta sekä tutkimus- ja koulutusaineistoa osin yhteistyössä Ruotsin kansainvälisen kehitysjärjestön (the Swedish International Development Agency Sida) kanssa.³³

Ruotsin hallituksen valtionyhtiöiden omistajapolitiikka sisältää eettisyyteen, ympäristönsuojeluun, tasa-arvoon ja monimuotoisuuteen liittyvät periaatteet. Valtionyhtiöiden hallitukset ovat vastuussa niihin liittyvien toimenpiteiden etenemisestä. Lisäksi hallitus vahvistaa entisestään valtionyhtiöiden vastuullisuutta uusilla marraskuussa 2007 hyväksytyillä kirjanpito- ja raportointiohjeilla. Ohjeet täydentävät nykyistä kirjanpitolakia ja laskentaperiaatteita. Valtionyhtiöiden on pitänyt raportoida näiden ohjeiden mukaisesti vuoden 2008 alusta alkaen.³⁴

32 <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/84/99/a89a1f94.pdf>

33 <http://www.regeringen.se/sb/d/3888/a/64701>.

34 <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8194/a/93506>

Muut maat

Espanja toteuttaa parlamentin laatimaa toimintasuunnitelmaa yritysten vastuullisuuden edistämiseksi. Suunnitelma sisältää suositukset yrityksille, kansalaisjärjestöille, julkiselle sektorille, hallitukselle, medialle ja sosiaalitalouden sektorille.

Huhtikuussa 2007 Espanjan hallitus käynnisti dialogin sidosryhmien kanssa.³⁵ Tarkoitus on analysoida yritys vastuun nykytilannetta Espanjassa sekä saada sidosryhmiltä ehdotuksia ja kommentteja julkisen hallinnon CSR-politiikan suunta- viivojen selkiyttämiseksi.

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia kehittämistoimiksi Suomessa

Suomessa yhteiskunta- ja yritys vastuuta käsitellään osana hallinnonalojen strategioita ja ohjelmia. Ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, ulkoasiainministeriö ja muut ministeriöt edistävät kestävän kehityksen ja yhteiskuntavastuun eri osa-alueita omilla toimintasektoreillaan. Yritysten yhteiskuntavastuun kokonaisvaltainen edistäminen kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön tehtäviin.

Suomessa julkisella vallalla ei ole kokonaisvaltaista yhteiskunta- ja yritys vastuun toimintasuunnitelmaa, joka kattaisi eri hallinnonalojen vastuullisuuden päämäärät, vastuunjaon ja keinot. Sellaiselle olisi tarvetta selkeän kokonaiskuvan muodostamiseksi sekä nykytilanteesta että tarvittavista kehittämistavoitteista. Esimerkiksi Tanskan ja Iso-Britannian toimintasuunnitelmat ovat hyviä vertailukohteita.

Jotta yhteiskuntavastuun edistämistoimet olisivat tehokkaita ja tiedonsaanti sekä kansallisessa että kansainvälisessä yhteistyössä toimivaa, työ- ja elinkeinoministeriön tulisi tehdä seuraavaa:

- 1 käydä vuoropuhelua ja hankkia eri tahoilta – julkiselta hallinnolta, yrityksiltä, kansalaisjärjestöiltä ja muilta sidosryhmiltä – näkemyksiä yhteiskuntavastuun kansallisen toimintasuunnitelman laatimisen tärkeydestä ja sisällön painopisteistä
- 2 varmistaa, että yhteiskuntavastuu sisältyy työelämän kehittämisohjelmaan ja muihin ohjelmiin
- 3 vahvistaa TEM:in roolia ja näkyvyyttä yhteiskunta- ja yritys vastuun edistämisessä

35 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=29

- 4 selkiyttää ministeriöiden välistä työnjakoa yhteiskuntavastuuasioissa
- 5 arvioida henkilöstöressurssien riittävyyttä vastuullisuuden edistämisessä.

Toimintasuunnitelmassa voidaan arvioida seuraavissa kappaleissa esitettäviä hyviä käytäntöjä, niistä tehtyjä johtopäätelmiä ja ehdotuksia. Niiden arviointi ja uusien ideoiden herättäminen edellyttää eri osapuolten kannanottoja ja sidosryhmien välistä vuoropuhelua.

2 Hyvät käytännöt yhteiskuntavastuun edistämiseksi EU-maissa

EU:n komissio on painottanut jäsenmaiden yhteistyötä ja kokemusten vaihtoa julkisen hallinnon toimissa edistää yritysten yhteiskuntavastuuta. Siksi EU on koonnut laajoja yhteenveto- ja analyysiraportteja jäsenmaidensa aloitteista ja hyvistä käytännöistä. ”Corporate Social Responsibility, National public policies in the European Union”-raporttiin vuodelta 2007 on koottu jäsenmaiden yhteiskuntavastuun aloitteet teemoittain.³⁶ Lisäksi EU:n kolmessa tutkimusraportissa analysoidaan maakohtaisia aloitteita, niiden erityispiirteitä ja menestystekijöitä.³⁷ Raporteissa yhteiskuntavastuullisuuden todetaan vaihtelevan maiden ja kulttuurien välillä. Joissakin maissa vastuullisuus on osa muita poliittisia ohjelmia, kun taas toisissa aloitteita ollaan vasta kehittämässä.

Eri maiden aloitteet ovat samantyyppisiä, kuten sidosryhmien välisen vuoropuhelun edistäminen, julkiset ja yksityiset kumppanuudet (Public & Private Partnership, PPP), käytäntöjen läpinäkyvyyden ja uskottavuuden vahvistaminen, tietoisuuden ja tiedon lisääminen, hyvien käytäntöjen levittäminen ja niistä palkitseminen sekä yhdenmukaisuuden varmistaminen kestäväen kehityksen päämäärien ja julkisen politiikan kanssa.

Raporttien tiedot perustuvat jäsenmaiden antamiin tietoihin, YK:n ympäristöohjelman UNEPin ja Maailmanpankin raporteihin sekä lukuisiin internet-sivustoihin.

Myös kauppa- ja teollisuusministeriön vuonna 2004 julkaisemassa raportissa: ”Vastuullisen yritystoiminnan kansainväliset suuntaviivat ja eteneminen Suomessa” käsitellään julkisen vallan aloitteita. Siinä tarkastellaan kansainvälisiä ohjeistoja ja aloitteita sekä analysoidaan, miten eri maat ovat edistyneet yritysten vastuullisuuden hyvissä toimintakäytännöissä. Erityisesti julkaisussa on kiinnitetty huomiota yhteiskuntavastuun raportoinnin kehittymisen ja kansallisten erityispiirteiden kuvaamiseen.³⁸

36 http://ec.europa.eu/employment_social/publications/booklets/employment/pdf/ke8107130_en.pdf

37 <http://www.sustainability.eu/?k=csr-policies>

38 Niskala M., Vahala K., Lovio M./ [http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/153279E22C985FEFC2256E66004908E6/\\$file/Vastuullisen%20yritystoiminnan%20kansainv%C3%A4liset%20suunta-viivat...%20Monika_2_2004.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/153279E22C985FEFC2256E66004908E6/$file/Vastuullisen%20yritystoiminnan%20kansainv%C3%A4liset%20suunta-viivat...%20Monika_2_2004.pdf)

2.1 Käytäntöjen luokittelua

Edellä mainituissa EU:n yhteenveto- ja analyysiraporteissa julkisen hallinnon hyviä käytäntöjä on luokiteltu muun muassa kohteen ja tavoitteen sekä vapaaehtoisuuden ja velvoittavuuden mukaan.

Vuoden 2007 politiikka-yhteenvetoraportissa hyvät käytännöt on jaettu kolmeen pääryhmään:

- 1 yhteiskuntavastuun tietämystä ja omaksumista edistäviin käytäntöihin,
- 2 vastuullisuuskäytäntöjen läpinäkyvyyttä lisääviin menetelmiin,
- 3 muihin politiikka-alojen aloitteisiin, jotka vaikuttavat suotuisasti vastuullisuuteen.

Mainitut ryhmät sisältävät seuraavanlaisia aloitteita ja kannusteita:

1) Käytäntöjen edistäminen	2) Läpinäkyvyyden varmistaminen	3) Muut vastuullisuutta tukevat politiikat
Tietoisuuden lisääminen	Toimintaperiaatteet	Kestävän kehityksen politiikka
Tutkimus	Raportointi ja raportointiohjeet	Sosiaalipolitiikka
Kumppanuudet (PPP-hankkeet)	Merkit ja sertifikaatit	Ympäristöpolitiikka
Palkinnot ja muut kannusteet	Vastuullinen sijoittaminen SRI	Julkisia hankintoja koskeva politiikka
Kehittämisen työkalut	Mainonta	Talouspolitiikka; kauppa- ja vientipolitiikka (OECD:n toimintaohjeiden edistäminen); kehityspolitiikka

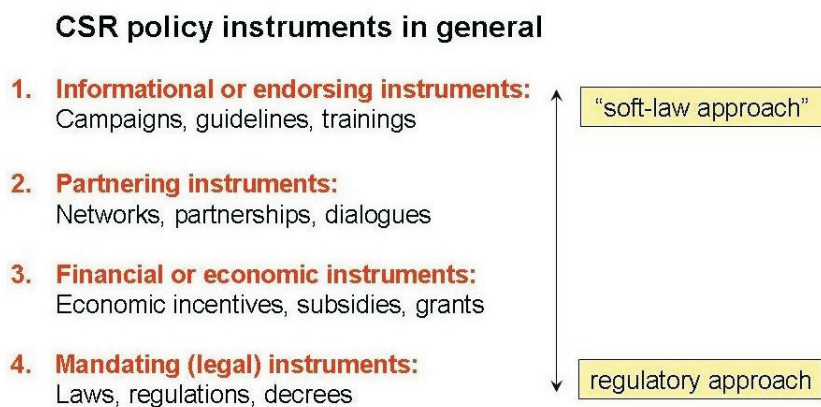
Analyyysiraporteissa käytetään seuraavaa luokitusta³⁹:

- informatiiviset menetelmät, kuten kampanjat, ohjeet, koulutus
- kumppanuuteen perustuvat, kuten verkostot ja sidosryhmädialogi
- taloudelliset instrumentit, kuten valtiontuet ja avustukset
- pakolliset aloitteet, kuten lait ja säädökset

39 http://www.sustainability.eu/pdf/csr/CSR%20Awareness%20Raising_final%20report_31%20May%2007.pdf

Toimintasuunnitelmat, ohjelmat ja CSR-foorumit ovat puolestaan esimerkkejä usean aloitteen yhdistelmästä.

Kuvassa 1 julkisen hallinnon yhteiskuntavastuun toimenpiteet on sijoitettu sen mukaan, perustuvatko ne pakottaviin säädöksiin vai vapaaehtoisuuteen

Kuva 1. Julkisen hallinnon CSR-toimenpiteiden luokittelua.⁴⁰

Tässä selvityksessä esitettäviä julkisen hallinnon hyviä käytäntöjä yhteiskuntavastuun edistämiseksi ei sidota kiinteästi edellä kuvattuihin luokittelutapoihin. Sen sijaan painotetaan ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun sisällöllisiä teemoja, kuten työelämän laatua, ihmisarvoista työtä, vajaakuntoisten ja syrjäytymisvaarassa olevien työllistymistä. Lisäksi kuvataan, miten vastuullisuus huomioidaan julkisissa hankinnoissa, sijoittamisessa, kuluttajakysymyksissä, ympäristövastuun edistämässä ja ilmastonmuutoksen torjunnassa.

Luokittelu auttaa tunnistamaan, millaisia rooleja ja keinoja julkisella hallinnolla voi olla yritysten yhteiskuntavastuun edistämässä.

⁴⁰ Analysis of national policies on CSR, In support of a structured exchange of information on national CSR policies and initiatives, 2007 s.11

2.2 Tiedon lisäämisen ohjelmat, toimintaverkostot ja foorumit

Esimerkkimaiden hallitusten aloitteesta käynnistetyt yhteiskuntavastuun ohjelmat ja projektit ovat jatkuvia tai muutaman vuoden kestäviä laajoja hankkeita, jotka painottuvat usein globaalitaloudessa toimivien yritysten tiedonsaannin tarpeisiin. Hankkeilla tuetaan erityisesti pk-yritysten kilpailukykyä.

EU:n komission julkaisemassa analyysiraportissa vuodelta 2007 on esitelty kolme laajaa kansallista hanketta erityispiirteineen, Tanskan ”People and Profit”, Ruotsin ”Globalt Ansvar” ja Alankomaiden ”Knowledge and Information Centre on CSR”.

Analyysiraportissa pidetään tärkeänä tiedon jakamisen ja vastuullisuuden edistämisen kannalta muun muassa yrityksen käytännön toiminnan tarpeisiin perustuvaa tiedottamista, sidosryhmien osallistumista verkoston toimintaan, saatavilla olevien kanavien - esimerkiksi liitot, kauppakamarit ja lähetystöt - hyödyntämistä sekä hallinnon toimien koordinoitua eri ministeriöiden välillä. Kestävä kehitys ja yrityksen yhteiskuntavastuu kuuluvat usein eri hallinnonaloille, vaikka niitä toteuttavat politiikat ja tavoitteet liittyvät toisiinsa.

Tanskan, Ruotsin ja Alankomaiden ohjelmien lisäksi tässä kappaleessa kuvataan muiden maiden yksittäisiä hyviä käytäntöjä tiedon lisäämiseksi.

Tanskan toimintaohjelma

Tanskan talous- ja liiketoimintaministeriön (the Danish Ministry of Economic and Business Affairs) käynnistämä ohjelma, ”*People and Profit*”, on toiminut vuosina 2005–2007.⁴¹ Sen tavoitteena oli tukea tanskalaisia pk-yrityksiä vastuullisuuden integroimisessa strategioihinsa ja käytännön toimintaansa. Lisäksi haluttiin vahvistaa yritysten kilpailukykyä koulutuksella ja vastuullisuuden kehittämisen työkaluilla. Painopisteitä olivat 1) tutkimus vastuullisuuden merkityksestä kansallisessa ja kansainvälisessä liiketoiminnassa, 2) koulutus pk-yrityksille ja ammattikoulujen opettajille sekä 3) tiedottaminen.

Ministeriön alainen virasto (the Danish Commerce and Companies Agency, DCCA) koordinoi ohjelmaa sekä osallistui hankkeen henkilöresurssien ja korkeakoulututkimuksen rahoittamiseen. Tutkimus osoitti vahvasti vastuullisuuden, taloudellisen tuloksen ja kilpailukyvyn välisen yhteyden. Tutkimusten mukaan run-

41 <http://www.eogs.dk/sw26505.asp>

saat 26 prosenttia yli tuhannesta haastatellusta yrityksestä oli kehittänyt vastuullisuuteen liittyviä tuotteita ja palveluita.

Konsulttiyritys Ramboll Management kehitti yrityksen yhteiskuntavastuuta käsittelevän koulutusaineiston työkirjoineen.⁴² Koulutusohjelman on testannut 53 yritystä. Koulutusta on järjestetty useille tuhansille päälliköille ja työntekijöille siitä, miten he voivat yhdistää vastuullisuusasiat strategisesti liiketoimintaan. Pk-verkostot, ammattikoulut ja alueelliset yritysverkostot ovat välittäneet tietoa ohjelmasta. Euroopan Sosiaalirahasto osallistui koulutusprojektin rahoittamiseen.

Toukokuussa 2008 ilmestyneen toimintasuunnitelman mukaan Tanskan hallitus suunnittelee perustavansa *tietämysverkoston*, johon osallistuisi muun muassa tutkijoita, yrityksiä ja konsultteja.⁴³ Toimintasuunnitelma painottaa liiketoimintalähtöistä vastuullisuutta. Se tarkoittaa vastuullisuuden haasteiden ja mahdollisuuksien yhdistämistä ydinliiketoimintaan. Suunnitelma sisältää muun muassa 30 aloitetta, jotka liittyvät hallituksen omiin toimiin, ilmastonmuutoksen torjuntaan ja Tanskan markkinoimiseen kestäväen talouskasvun maana.

Tietämysverkosto jakaa tietoa tästä vastuullisuuden ja innovaatiot yhdistävästä liiketoimintalähtöisyydestä, kansainvälisistä standardeista ja sosiaalisesta vastuusta globaaleilla markkinoilla. Lisäksi se tukee ja neuvoo toimintaketjun vastuullisuuden hallinnassa, verkostoyhteistyössä ja vuoropuhelun toteuttamisessa kehitysmaissa. Neuvot voivat liittyä paikallisiin ympäristöasioihin, korruptioon, terveys- ja turvallisuusasioihin sekä ihmisoikeuksiin. Tiedon jakamiseen suunnitellaan useita tietopohjaisia verkostoja.

Ruotsin kumppanuusohjelma

”*Globalt Ansvar*” on Ruotsin ulkoasianministeriön (the Ministry of Foreign Affairs) yhteydessä vuodesta 2002 lähtien toiminut globaalien yhteiskuntavastuun (Global Responsibility) kumppanuusohjelma.⁴⁴ Se on monipuolinen ja edistykseellinen aloite. Ohjelma rohkaisee ruotsalaisia yrityksiä toimimaan edelläkävijöinä ihmisoikeuksien edistämässä, korruption vastaisessa toiminnassa ja ympäristönsuojelussa kaikkialla maailmassa.

Ohjelman lähtökohtana ovat OECD:n ohjeet monikansallisille yrityksille ja YK:n Global Compact -aloite. Yritykset voivat sitoutua aloitteeseen allekirjoittamalla

42 www.eogs.dk/graphics/publikationer/CSR/Final%20OmO%20in%20WB%20edition-ny.pdf

43 www.unglobalcompact.org/docs/news_events/9.1_news_archives/2008_06_11/Action_plan_CSR.pdf

44 www.regeringen.se/sb/d/2657//14557

noudattavansa OECD:n toimintaohjeita ja Global Compactin kymmentä periaatetta.⁴⁵ Lisäksi yritysten pitää raportoida, miten ne toteuttavat periaatteita.

Globalt Ansvar keskittyy seuraaviin toimiin: seminaarit ja workshopit, koulutus sekä tiedotus. Neljän toimintavuoden aikana ohjelma on järjestänyt joko yksin tai yhdessä yritysten, korkeakoulujen tai YK:n organisaatioiden kanssa viisikymmentä seminaaria ja workshop-tilaisuutta. Ohjelmaan kuuluu avoimien koulutus-tilaisuuksien lisäksi suljettuja yritysکوhtaaisia tilaisuuksia. Globalt Ansvar toimisto järjestää säännöllisesti koulutusta lähetystöjen uusille virkailijoille.

Koulutusta pidetään erityisen tärkeänä kahdenkeskisessä kehitysyhteistyössä ja myynninedistämisessä esimerkiksi Kiinaan, Etelä-Afrikkaan ja Vietnamiin. Ruotsin suurlähetystöt edistävät ohjelman toteuttamista läheisessä yhteistyössä Globalt Ansvar -toimiston kanssa. Komission haastattelututkimuksen mukaan toimiston henkilöstö opastaa lukuisia pk-yrityksiä myös tavarantuonnin vastuullisuuskysymyksissä. Sen arvioidaan jatkossakin olevan yhä tärkeämpi osa tehtäväkenttää.

Globaalissa vastuullisuusverkostossa oli 18 jäsenyritystä kesällä 2008. Viisi ulkoministeriön kansainvälisen kauppapolitiikkayksikön virkailijaa työskentelee Globalt Ansvar -ohjelmassa. Ohjelman operatiivinen budjetti on noin 88,000 euroa (ilman henkilöstö- ja toimistokustannuksia), ja se neuvotellaan erikseen vuosittain.⁴⁶

Alankomaiden tietokeskus

Vuonna 2004 Alankomaissa aloitti toimintansa pk-yritysten neuvontaan keskittyvä ”*Knowledge and Information Centre on CSR*” -tietokeskus.⁴⁷ Keskus toimii myös lukuisten tahojen yhteisenä sidosryhmäfoorumina. Se järjestää kansainvälisiä konferensseja, julkaisee tutkimusraportteja ja kehittää työkaluja.

Keskus julkaisi ”CSR in Emerging Markets”-oppaan vuonna 2005. Se sisältää käytännönläheistä tietoa yrityksille, jotka laajentavat toimintaansa Kiinaan, Brasiliaan, Etelä-Afrikkaan, Venäjälle tai Indonesiaan. Oppaan rahoitti kolme ministeriötä. Se perustuu OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille.

Keskuksen menestystekijänä pidetään hallituksesta ja liike-elämästä riippumatonta toimintaa. Keskus tekee yhteistyötä työnantajaliittojen, kauppakamarin, ammatt-

45 <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>

46 <http://www.regeringen.se/sb/d/2657>

47 <http://www.mvonederland.nl>

tiliitojen, konsulttien, kansalaisjärjestöjen ja paikallisyhteisöjen kanssa. Keskus voi hyödyntää näitä suhteita ja kanavia pk-yritysten yhteydenotoissa.

Keskuksen toiminta suunnitellaan kysynnän mukaisesti. Vuoden 2007 tilanteessa keskuksella oli 275 partneriorganisaatiota, joista 75 pk-yritystä. Keskuksessa työskentelee 15 työntekijää. Talousasianministeriö rahoittaa keskuksen toimintaa. Vuosibudjetti on ollut 1,2 miljoonaa euroa.

Kehitysmaatoimintaan liittyviä neuvontaverkostoja

Tanskan ulkoasianministeriö (the Ministry of Foreign Affairs) on käynnistänyt public-private partnership -kumppanuusohjelman.⁴⁸ Se tarjoaa neuvontapalvelua ja taloudellista tukea yrityksille ja organisaatiolle, jotka haluavat parantaa kehitysmaiden työ- ja elinoloja investoinnein ja kilpailukyisin innovaatioin.

Ministeriön yhteydessä toimiva kauppaneuvosto (The Danish Trade Council) neuvoo yrityksiä ja tarjoaa riskienhallinnan työkaluja korruption vastaiseen toimintaan, kun yritykset investoivat korruptoituneisiin maihin. Neuvonnassa otetaan huomioon muun muassa yrityksen tarpeet sekä kohdemaan lainsäädäntö ja markkinat.⁴⁹

Ruotsin hallituksen edustaman The Folke Bernadotte Academy'n tehtävänä on kansainvälisten konfliktien ja kriisien hallinta. Se tukee samalla ruotsalaisten organisaatioiden ja niiden kansainvälisten kumppaneiden yhteistyötä.⁵⁰ Akatemia käynnisti vuonna 2007 liike-elämän, investoijien ja hallituksen kanssa projektin, joka pyrkii edistämään rauhaa kriisialueilla vahvistamalla yrittäjyyttä ja luomalla työpaikkoja.

Saksan liittohallitus ylläpitää kumppanuusohjelmaa, joka vahvistaa kehitysmaiden kehitysyhteistyötä ja yksityisen liike-elämän toimia.⁵¹ Yhteishankkeita on toteutettu yli 1 650 vuodesta 1999 lähtien. Niiden kustannukset ovat yli 8 200 miljoonaa euroa. Suurin osa liittyy kehitysmaiden koulutus-, lääkitys- ja tiedotuskampanjoihin.

Keskustelufoorumit

Tanskassa on toiminut vuodesta 2004 lähtien internet-pohjainen virtuaalinen keskustelufoorumi, johon työministeri on kutsunut tanskalaisia yrityksiä osallistu-

48 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=3

49 <http://www.business-anti-corruption.com/normal.asp?pageid=625>

50 <http://www.folkebernadotteacademy.se/roach/rootpage.do?pageId=1>

51 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=3

maan.⁵² Eri teemoista käytyyn keskusteluun on osallistunut syyskuun 2004 ja kesän 2006 välisenä aikana yhteensä 6000 yritystä. Keskusteluista saatujen myönteisten tulosten johdosta on perustettu alueellisia toimintaverkostoja, joihin on osallistunut yhteensä noin 1200 yritystä.

Tanskassa otettiin käyttöön hallituksen rahoittama kokonaisvaltainen CSR-portaali vuonna 2006.⁵³

Seminaarit ja koulutus

Tanskassa kansallinen CSR-verkosto järjestää kansainvälisiä korkean tason yhteiskuntavastuuseminaareja erityisesti sellaisilla alueilla, joille suunnitellaan investointeja tai luodaan uusia kaupallisia suhteita. Tanskan ulkoministeriö (the Ministry of Foreign Affairs) sekä kauppa- ja yritysasioita käsittelevä virasto (the Danish Commerce and Companies Agency) järjestivät yhdessä Väli-Amerikan kehityspankin (the Inter-American Development Bank) kanssa korkean tason CSR-konferenssin Brasiliassa joulukuussa 2006. Tarkoituksena oli jakaa tietoa eurooppalaisille yrityksille ja poliittisille päättäjille Latinalaisen Amerikan ja Karibian alueen yhteiskuntavastuuasioiden tilanteesta. Konferenssi on ollut ensimmäinen vaihe kokemustenvaihtoa, jolla vahvistetaan yhteistyötä yhteiskuntavastuuasioissa Euroopan ja Latinalaisen Amerikan välillä. Sitä tukivat Euroopan unioni ja YK:n Global Compact -aloite.⁵⁴

Portugalissa työ- ja sosiaaliministeriö (the Ministry of Labour and Social Solidarity, MTSS) toteuttaa vastuullisen yritystoiminnan koulutusohjelmaa työsuojelutarkastajille. Se sisältää muun muassa koulutusta hyvistä sosiaalisen vastuun käytännöistä. Samalla tarkastajat saavat pätevyyden tehdä yrityskohtaisia arviointoja ja voivat edistää yhteiskuntavastuuta levittämällä tietoa hyvistä käytännöistä.⁵⁵

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Suomessa yrityksille tuotetaan ajankohtaista tietoa yhteiskuntavastuun haasteista, merkityksestä, kansainvälisistä ohjeista ja aloitteista, hyvistä käytännöistä ja kehittämisen työkaluista useilla julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän internet-si-

52 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=1

53 <http://www.socialengagement.dk/>

54 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=1

55 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=28

vuilla. Esimerkkejä ovat työ- ja elinkeinoministeriön, Finnish Business & Society -yhdistyksen sekä Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n sivut.⁵⁶

Suomessa ei ole toteutettu avointa, internet-pohjaista keskustelufoorumia, jossa julkinen hallinto, yritykset, kansalaisjärjestöt ja kansalaiset voisivat esittää näkemyksiään yhteiskuntavastuun kehittämisen painopisteistä ja erityiskysymyksistä.

Suomessa ei ole myöskään varsinaisia julkisen hallinnon neuvontapisteitä, jotka opastaisivat yrityksiä alihankinta- ja toimitusketjun vastuullisuuden tapauskohtaisissa kysymyksissä Ruotsin ja Tanskan mallin mukaisesti. Siksi tiedonvaihdon tehostamiseksi ja kehittämistarpeiden selvittämiseksi ehdotetaan:

- 1 perustettavaksi Tanskan mallin mukainen virtuaalinen keskustelufoorumi, jossa vuorovaikutuksessa julkisen hallinnon, yritysten ja sidosryhmien kanssa selvitetään esimerkiksi
 - a) näkemyksiä yrityksen yhteiskuntavastuun tulevaisuuden kehittämistarpeista edellisessä kohdassa esitetyn ehdotuksen mukaisesti -foorumi toimisi yhtenä vuorovaikutuskanavana
 - b) millaisia ohjaus- ja neuvontapalveluita yritykset tarvitsevat 1) vientitoiminnassaan EU-maihin ja niiden ulkopuolelle, 2) tavaran maahantuojana, 3) investoijina kehitysmaihin 4) toimiessaan osana globaalia toimintaketjua jne.
- 2 perustettavaksi esimerkiksi uuden yhteiskunta- ja yritys vastuun neuvottelukunnan yhteyteen neuvonta-palvelupiste, joka edellä esitettyjen Tanskan ja Ruotsin esimerkkien tapaan neuvoisi yrityksiä kehitysmaatoiminnassa sekä ylläpitäisi hyviksi todettuja alihankintaketjujen riskienhallinnan tietokantoja ja työkaluja (työkalut kohta 2.4)

2.3 Vastuullisen työllistämisen ja sosiaalisen yhtenäisyyden hankkeet

Tanskan hallitus käynnisti jo 1994 ”Our Common Concern”-kampanjan. Siinä on pyritty muun muassa säilyttämään työpaikkoja, työllistämään vajaakuntoisia sekä

56 <http://www.tem.fi/index.phtml?s=888>
<http://www.fibsry.fi/>
http://www.ek.fi/www/fi/vastuullinen_yritystoiminta/index.php

yhteen sovittamaan työ- ja perhe-elämää.⁵⁷ Näihin tavoitteisiin pyrittiin vapaaehtoisin toimin, muun muassa lisäämällä yritysten ja paikallisyhteisöjen yhteistyötä ja muokkaamalla yritysjohton asenteita suotuisiksi työllistymistoimille. Yrityksille, jotka pitävät työssä tai palkkaavat vajaakuntoisia ja vajaatyökykyisiä, on tarjottu taloudellista tukea ja palkintoja hyvistä käytännöistä.

Kansallinen 16-jäseninen yritysjohtajien verkosto tukee yritysten ja julkisen hallinnon yhteistoimintaa. Se on myös työministeriön neuvonantaja yhteiskuntavastuuasioissa. Lisäksi kuusi alueverkostoa kannustavat yrityksiä osallistumaan kumppanuushankkeisiin paikallisten työllisyshaasteiden ratkaisemiseksi. Julkinen hallinto ja runsaat 1200 yritystä ovat tukeneet verkostojen toimintaa taloudellisesti. Työministeriön tukirahasto on myöntänyt tukea yli 200 paikalliselle projektille.

Kuntien sosiaalipolitiikkaa koskeva laki (the Act on Legal Protection and Administration in Social Matters) tuli voimaan Tanskassa vuonna 1999. Lain mukaan jokaisen kunnan pitää perustaa työllisyyskysymyksiä paikallisesti käsittelevä toimikunta joko yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa.

Paikallistoimikunnat pyrkivät edistämään sellaisten vaikeasti työllistyvien työllistymistä, jotka ovat vaarassa syrjäytyä työmarkkinoilta sairauden, päihdeongelmin tai muiden sosiaalisten ongelmien vuoksi. Yritykset ja kuntien työvoimakeskukset jatkavat työtä uusien työkalujen ja ohjeiden kehittämiseksi heikossa asemassa olevien työllistämiseksi.

Iso-Britanniassa valtiovalta edistää vastuullista yritystoimintaa kumppanuushankkein. Tällainen hanke on esimerkiksi vuonna 2001 Iso-Britannian pääministerin aloitteesta perustettu ”National Strategy for Neighbourhood Renewal”.⁵⁸ Se pyrkii luomaan sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia paikallisin kumppanuushankkein heikosti kehittyneille alueille. Yritysten vapaaehtoiset toimenpiteet ovat ohjelmassa tärkeitä keinoja.

Saksassa talous- ja työministeriö (the Federal Ministry of Economics and Labour) perusti kesäkuussa 2003 tiimityöaloitteen (TeamArbeit initiative). Siinä yritykset ja yksityiset henkilöt yhteiskunnan eri aloilta perustivat verkoston taistelemaan Saksan työttömyyttä vastaan.⁵⁹

57 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=20

58 http://www.neighbourhood.statistics.gov.uk/HTMLDocs/images/NationalStrategyReport_tcm97-51090.pdf

59 <http://www.teamarbeit-fuer-deutschland.de>

Italian työ- ja sosiaaliministeriö (the Ministry of Labour and Social Affairs) on Bocconin yliopiston kanssa kehittänyt CSR-SC -yhteiskuntavastuuhankeen vuonna 2003.⁶⁰ Se edistää yritysten vapaaehtoista eettistä toimintaa sekä osallistumista kansallisiin ja paikallisiin hyvinvointihankkeisiin. Myös CSR Forum, kansalaisjärjestöt ja muut yhteistyökumppanit osallistuvat hankkeisiin.

Hankkeessa viranomaisten tavoitteena on saada yritykset osallistumaan hyvinvointipolitiikan rahoittamiseen public-private -partnership järjestelyin. Hallituksen tehtävänä projektissa on tunnistaa paikalliset ja kansalliset tuen tarpeessa olevat toiminta-alueet ja suunnata resurssit tärkeimpiin kohteisiin. Yritysten osallistuminen on vapaaehtoista, ja toiminnan toteuttamisesta vastaavat yhdistykset ja vapaaehtoisjärjestöt.⁶¹

Hanke tähtää vapaaehtoisen ”CSR-SC (social commitment)” -standardin kehittämiseen. Hankkeessa on kolme tasoa. Ensimmäisellä tasolla mukana olevat yritykset jakavat tietoa ja järjestävät koulutusta sosiaalisesti vastuullisesta toiminnasta. Toisella tasolla yritykset hyväksyvät toimintansa perustaksi ”sosiaalisen kannanoton”, joka noudattaa hallituksen ohjeissaan määrittelemää sisältöä. Ohjeissa on määritetty myös toimintaa mittaavat tunnusluvut. Yritykset voivat myös raportoida vastuullisista toimistaan eri sidosryhmille.

Kolmannella tasolla yritykset rahoittavat kansallisen työllisyysohjelman priorisoiduilla alueellisilla ja kunnallisilla projekteilla sekä saavat siksi verohelpotuksia. Kolmas taso edellyttää yrityksen toiminnan riippumattomaa arviointia. Noin 25 suuryritystä ja pk-yritystä on osallistunut vapaaehtoisesti standardiluonnoksen pilotointiin.

CSR-työkalun on tarkoitus korvata sertifikaatit, joiden toimivuutta ei Italiassa ole pidetty riittävänä. Kaksi vuotta projektin lanseerauksesta CSR-SC:n tunnettuudesta tehtiin tutkimus, joka kattoi 4000 yritystä.

Italian työ- ja sosiaaliministeriö sekä Italian kauppakamari pyrkivät parantamaan työkalun tunnettuutta vuonna 2003 tehdyn sopimuksen mukaisesti. Sitä varten on perustettu neuvontapiste tukemaan yrityksiä itsearvioinneissa ja sosiaalisen kannanoton valmistelussa. 50 kauppakamaria tukevat yrityksiä niiden kehittämistyössä.

Sosiaalisen yhtenäisyyden-ohjelma

Business in the Community Ireland (BITCI) on Irlannin kansallinen CSR Euroopan yhteistyökumppani. Se neuvoo ja ohjaa jäseniään yhteiskuntavastuun kehittämiseen.

60 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=26

61 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=26

sessä, julkaisee tutkimustuloksia ja tiedottaa hyvistä CSR-käytännöistä. Yhdistys edistää myös sosiaalista yhtenäisyyttä (social inclusion) yhteistoiminnassa liike-elämän kanssa. BITCI on toiminut vuodesta 2000 saakka voittoa tuottamattomana yhteisönä ja sillä on yli 50 jäsenyritystä. Yhdistyksessä työskentelee noin 60 ihmistä.⁶²

Sosiaalisen yhtenäisyyden edistämishjelmalla on kaksi painopistettä. Toinen liittyy yhteiskunnan marginaaliryhmien työllistämiseen ja toinen opintonsa keskeyttäneiden opiskelijoiden tukemiseen heidän koulunkäyntinsä jatkamisessa aina päästötodistukseen saakka.⁶³

”*Schools’ Business Partnership*” -ohjelma tunnistaa koulut, joissa eniten ylimmän luokan oppilaita keskeyttää opintonsa. Koulu ja paikalliset suuryritykset liitetään yhteen erilaisilla ohjelmilla, joita ovat muun muassa opiskelijoiden mentorointi ja työpaikkoihin tutustuminen. Ohjelmasta hyötyvät koulut, opiskelijat, yritykset ja julkinen hallinto. Ohjelmassa on mukana 150 toisen asteen koulua.

Koulutusohjelmia järjestetään myös maahanmuuttajille, kodittomille ja muille erityisryhmille. Sadat irlantilaiset yritykset ja organisaatiot osallistuvat ohjelmaan.

Business in the Community Ireland tukee yrityksiä myös muissa yhteisöohjelmissa ja hyväntekeväisyystoiminnassa rakentamalla kumppanuuksia yritysten ja vapaaehtoisten toimijoiden kanssa. Yrityksillä on käytettävissään taloudellisia resursseja, taitoja ja asiantuntemusta, joita voidaan hyödyntää vapaaehtoistyössä.

BITCI on muun muassa laatinut vuonna 2008 toisen yhteiskuntavastuun raportin, jossa kuvataan oman toiminnan vaikutuksia ja yhteistyötä jäsenyritysten kanssa. Raportti sisältää myös tilinpäätöstiedot.⁶⁴

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Suomessa ennakoidaan työvoimapulan jatkuvaa pahanemista. Toisaalta samaan aikaan maassa on työkykyisiä ja ammattitaitoisia työnhakijoita. Työttömiä työnhakijoita oli tilastojen mukaan tammikuussa 2008 kolme kutakin avoimna ollutta

62 <http://www.bitc.ie/>

63 http://www.bitc.ie/si_programmes/programme_profile.html?id=1

64 http://www.bitc.ie/uploads/BITC_CR_Report_2007_new.pdf

työpaikkaa kohti.⁶⁵ Korkeakoulutettuja oli kuluvan vuoden heinäkuussa työttömänä noin 14300.⁶⁶ Lisäksi on alueellista työttömyyttä.

FiBSin monimuotoisuutta käsittelevän työryhmän ”Monimuotoisuus voimavarana”-kannanotossa 15.1.2008 todetaan, että 30 %:lla Suomen yli 300 000 vammaisesta työikäisestä henkilöstä on hyvä tai erittäin hyvä työkyky, mutta silti vain joka viides on pysyvässä ansiotyössä.⁶⁷ Jopa 70 000 vammaista ja vajaatyökykyistä henkilöä on työttöminä työnhakijoina. Tieto perustuu Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT:n tutkimukseen, ”Vammaisten työkyky vuonna 2007. Vertailua työttömiin” (Holm, Hopponen, 2007).⁶⁸ Lisäksi maahanmuuttajista työttömiä on noin 20 prosenttia. Kymmeniä tuhansia kyvykkäitä ja työelämään haluavia jää työmarkkinoiden ulkopuolelle tiedonpuutteen, ennakoasenteiden ja kankeasti toimivien työmarkkinarakenteiden vuoksi.

FiBSin monimuotoisuuskannanotossa pohditaan, miten työpaikkojen ja hakijoiden kohtaamista voidaan edistää tehokkaimmin. Merkittävimpinä keinoina pidetään avoimia työmarkkinoita, yrityssektorin aktiivisuutta ja työllistämistä kannustavia julkisia tukirakenteita.

Edellä mainitun perusteella esitetään

vaikeasti työllistyvien ryhmien työllistymisen tukemiseksi perustettavaksi julkisen hallinnon ja yritysten kumppanuusohjelma, joka edistäisi todellisia toimia vajaakuntoisten, pitkäaikaistyöttömien, nuorten ja ikääntyvien työllistymiseksi.

Yritysten ja julkisen sektorin ennakoasenteita tulisi muuttaa sekä lisätä työnantajien ja heikosti työllistyvien kohderyhmien vuorovaikutusta. Lisäksi tulisi asettaa paikallisia työllistymistavoitteita, seurata tuloksia ja palkita hyvistä käytännöistä.

Edellä kuvatut Tanskan, Iso-Britannian, Italian, Saksan ja Irlannin käytännöt ovat hyviä vertailumalleja.

65 <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2713>

66 www.akava.fi/upload/tutkimukset/01_yleisimmat_asteet.ppt

67 http://www.fibsry.fi/images/stories/kannanotto_15.1.081.pdf

68 http://www.ptt.fi/site/index.php?lan=1&mode=tiedotteet&tiedote_id=917

Hankkeen rahoitusmahdollisuuksia voidaan selvittää EU:n rakennerahaston 2007 - 2013 ohjelmasta: ”Vipuvoimaa EU:lta tasavertaiseen tulevaisuuteen”. Siitä rahoitetaan tämänkaltaisia kumppanusohjelmia.⁶⁹

Hankkeessa voidaan hyödyntää myös vuonna 2008 Turun kauppakorkeakoulun Vastuullisen liiketoiminnan keskuksen (CeReB) toteutettaman ”Vastuullinen liiketoiminta ja työllisyys” -tutkimuksen tuloksia.⁷⁰ Hanke on osa Euroopan komission kansainvälistä yhteistyöhanketta. Siinä tutkitaan vastuullisen liiketoiminnan ja työllisyyden yhteyksiä, taustoja sekä eri toimijoiden rooleja. Tavoitteena on tutkia myös, miten vastuullinen yritystoiminta ja paikallinen kehitys kuntatasolla voidaan yhdistää julkisen hallinnon politiikkaan.

2.4 Vastuullisen toiminnan kehittämisen työkalut

Julkisen hallinnon ja yksityisen sektorin kumppanuushankkeissa on kehitetty työkaluja ja ohjeistoja yritysten vastuullisten toimintatapojen kehittämiseen. Näitä ovat internet-sivustojen vaiheittaisesti kehittämistä ohjaavat mallit, joiden perusteella organisaatio voi tunnistaa vastuullisuuden kehittämiskohteet. Oppaat ohjaavat yritystä toimintaperiaatteiden, itsearviointien, vertailun, riskienhallintasuunnitelmien ja toimenpideohjelmien tekemisessä sekä auditoinneissa ja raportoinnissa. Tietokannat voivat sisältää myös tutkimustietoa ja hyviä käytäntöjä. Muun muassa ”ABC of the main instruments of Corporate Social Responsibility”-raportissa kuvataan kansainvälisiä vastuullisuutta ohjaavia suosituksia ja ohjeistoja sekä kansallisia aloitteita.⁷¹ Osa hyvistä työkaluista on kehitetty kansainvälisessä yhteistyössä ja ovat siksi herättäneet laajaa kiinnostusta.

Työkalujen kehittäminen etenee hyvin nopeasti ja tarjolla on jatkuvasti uusia malleja. Seuraavassa esitellään joitakin hyviä malleja, jotka on pääosin koottu EU:n yhteenvetoraporteista.⁷²

Pk-yritysten kehittämistyökalut

Itävallan talous- ja työministeriö (the Federal Ministry for Economics and Labour), Itävallan kauppakamari (the Chamber of Commerce) sekä RespAct

69 http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/esitteet/teema_tyollisyys_su.pdf

70 <http://www.tse.fi/FI/tutkimus/yksikot/Pages/vasttyollisyys.aspx>

71 http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2005/ke1103004_en.pdf

72 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=5

⁷³ovat kehittäneet yhdessä pk-yritysten CSR-guide -oppaan. Se sisältää konkreettista tietoa, miten toteuttaa yhteiskuntavastuuta kuudella eri liiketoimintasektorilla. Tarkoitus on koota ohjeet kymmenelle liiketoimintasektorille.

Opaspaketti ja tietokanta sisältävät helppolukuisen ohjeiston, itsearviointimenetelmän ja parhaita käytäntöjä. Opasta on jaettu noin 100 000 yritykselle vuonna 2007 ja sen kokonaiskustannukset ovat noin 100 000 €. Opasta tehdään tunnetuksi alueellisten kauppakamarien tapahtumissa, ja se sai CSR Europe -palkinnon vuonna 2006.

Iso-Britanniassa hallitus on tukenut vuonna 2004 julkaistun internet-pohjaisen työkalupakin www.smallbusinessjourney.com kehittämistä. Työkalu helpottaa pienten ja keskisuurten yritysten vastuullisuuden kehittämistä. Se sisältää helppotajuisen ja käytännönläheisen ohjeiston ja tutkittuja käytännön esimerkkejä.

Lähtökohtana on, miten yritys voi lisätä kilpailukykyään ekologisten ja sosiaalisten vastuiden paremmalla hallinnalla.

Kuva 2. Kehittämisen prosessin vaiheet. ⁷⁴

⁷³ RespACt on itävaltalainen kestävän kehityksen yhdistys, jossa on yli 120 jäsentä ja 7 asiantuntijaa

⁷⁴ <http://www.smallbusinessjourney.com/page1.asp>

Yritysten vastuullisuuden kehittämistä ohjataan prosessimaisesti ja vaiheittain. Pääreitit (kuva 2) ohjaavat politiikan ja toimintaperiaatteiden luomista sekä käytännön toteutusta ja sidosryhmien huomioonottamista. Jokaista reitillä kuvattua toimintoa kehitettäessä, esimerkiksi työterveyttä ja turvallisuutta, pohditaan kehittämisen tärkeyttä ja vaikutuksia. Jokaiseen toimintakokonaisuuteen on lisätty siihen liittyvää tutkimustietoa ja käytännön esimerkkejä yrityksistä.

Alihankintaketjun vastuullisuus ja riskit

Tanskan talous- ja liiketoimintaministeriö (the Ministry of Economic and Business Affairs) julkaisi kesällä 2005 yhdessä teollisuuden keskusjärjestön (The Confederation of Danish Industries) ja ihmisoikeusinstituutin (the Institute for Human Rights) kanssa kehitetyn CSR Compass -ohjeiston.⁷⁵

CSR Compass -työkalu sisältää Tanskan lakiin ratifioitujen kansainväliset sopimukset ja julistukset sekä elinkeinoelämän aloitteet. Työkalun kysymykset helpottavat yrityksiä tunnistamaan niiden vaatimukset ja kehittämistarpeet omassa toiminnassa.

Työkalu auttaa yritystä ja sen alihankintaketjua tunnistamaan, miten yritys itse ja sen alihankkijat noudattavat ympäristöohjeita, työntekijöiden oikeuksia ja ihmisoikeuksia. Yritykset voivat laatia periaatejulistuksensa ja selvityksen siitä, miten niiden toiminta vastaa näitä periaatteita työkalun 32 teemassa. Yritys voi halutesaan lähettää selvityksen tanskan- tai englanninkielisenä asiakkailleen. Ohje tukee myös raportointia. Vuonna 2006 tiedotusvälineissä käydyllä markkinointikampanjalla pyrittiin lisäämään tietoisuutta ohjeiston hyödyistä ja käyttömahdollisuuksista.

Korruption vastainen toiminta

*Business Anti-Corruption Portal*⁷⁶ on alunpitäen Tanskan ja Global Advice Networkin vuonna 2006 yhdessä julkaisema, mutta nykyisin se on monikansallinen liiketoiminnan korruptioita käsittelevä tietopankki. Se tarjoaa tietoa ja työkaluja pk-yrityksille korruption vastaiseen työhön kehitys- ja siirtymätalousmaissa. Portaali on herättänyt laajaa kansainvälistä kiinnostusta. Se on julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuushanke, jota Global Advice Network konsulttiyhtiö edelleen kehittää ja ylläpitää. Tanskan, Saksan, Norjan, Ruotsin ja Iso-Britannian hallitukset rahoittavat työtä.

75 <http://www.ecoinnovation.dk/English/Topics/Other+instruments/CSR+compass/>

76 <http://www.business-anti-corruption.com/Home.asp?pageid=4>

Portaali sisältää muun muassa seuraavanlaisia konkreettisia työkaluja ja tietoja:

- laaja-alaisen kokoelman lahjontaa koskevaa lainsäädäntöä ja kansainvälisiä lahjonnan vastaisia aloitteita
- maakohtaisia riskiprofiileja
- Due Diligence -työkaluja lahjonnan välttämiseksi
- riskien arviointiohjeistoja ja työkaluja
- yrityskohtaisten toimintaperiaatteiden laadintaohjeita
- yrityskohtaisten riskienhallintasuunnitelmien toimintaohjeita
- riskien raportoinnin ohjeita
- koulutustietoa
- linkkejä kansallisiin ja kansainvälisiin palveluorganisaatioihin.

Maakohtaiset profiilit kuvaavat maan korruptoituneisuutta kolmella tasolla: yksilö-, yritys- ja politiikkatasolla. Lahjontaa käsitellään kunkin maan poliisin, oikeusjärjestelmän, maaomistuksen, verotuksen, tullin, julkisten hankintojen, työmarkkinoiden ja ympäristöasioiden osalta. Sivuilta löytyy myös maakohtainen korruptioindeksi ja virastokohtainen (esimerkiksi poliisia koskeva) lahjontafrekvenssi.

Due Diligence -työkalut sisältävät menettelytavat riskien tunnistamiseksi. Kysymyslistat helpottavat korruptionriskien tunnistamista ja toimenpiteiden suunnittelua. Portaalin työkalujen käyttäminen jo investointien ja toimenpiteiden suunnitteluvaiheessa vähentää merkittävästi riskejä, joita voisi syntyä esimerkiksi yhteistyössä tai sopimusneuvotteluissa asiamiesten, konsulttien, partnereiden tai muiden osapuolien kanssa.

Transparency International ja Maailmanpankki tuottavat portaaliin maakohtaista tietoa korruptioista, mm. todetuista lahjontatapauksista. Myös yritykset ja kansalaisjärjestöt välittävät tietoa. Muita tietolähteitä ovat julkiset raportit ja tutkimukset.

Portaali löytyy myös YK:n Global Compact sivuilta.⁷⁷

Vastuullisuus ja laadunhallintatyökalut

Xertatu:adi CSR -hallintajärjestelmä⁷⁸ on *Espanjan* Baskimaan julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöaloitteeseen perustuva menetelmä. Se auttaa pk-yrityksiä yhteiskuntavastuullisuuden kehittämisessä Euroopan laatupalkintomallin EFQM

77 http://www.unglobalcompact.org/Issues/transparency_anticorruption/index.html

78 http://www.xertatu.net/in_index.asp

mukaisesti. Järjestelmän kehittämiseen on osallistunut yhteensä 17 organisaatiota, kuten Biskajan maakunnan hallinto, Biskajan CSR-yhdistys, Baskimaan laatupal- kinto -yhdistys (EUSKALIT), paikallinen yliopisto, ammattiliitot, yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä.

Menetelmä soveltuu systemaattisuutensa ja jatkuvan parantamisen periaatteen vuoksi hyvin yhteen organisaation muiden liiketoiminnan suunnittelu- ja hallinta- järjestelmien kanssa.

Xertatu:adi -menetelmä sisältää ohjeistoja hallintajärjestelmän eri vaiheiden – analyysin, suunnittelun, toteutuksen, valvonnan, arvioinnin ja viestinnän – toteu- tukseen.

Ohjeet ja työkalut ovat vapaasti kaikkien käytettävissä. Biskajan maakuntahallin- non innovaatio- ja talousosasto on tukenut pk-yrityksiä CSR -hallintajärjestelmän toteuttamisessa vuosina 2004–2006.

Sosiaali-indeksi henkilöstön hyvinvoinnin kehittämiseen

Tanskan sosiaaliministeriö on kehittänyt sosiaalisen vastuun indeksin (Det Sociale Indeks) vuonna 2000. Se on tarkoitettu ensisijaisesti organisaatioiden itsearviointimenetelmäksi toiminnan systemaattiseen kehittämiseen.⁷⁹ Prosessi perustuu joh- don ja työntekijöiden vuoropuheluun. Menetelmässä arvioidaan, miten esitetyt väittämät vastaavat yrityksen sosiaalisen vastuullisuuden toteutumista. Arviointiin osallistuneilta pyydetään samalla toiminnan kehitysehdotuksia. Menetelmä keskittyy työolojen ja sosiaalisen yhtenäisyyden parantamiseen. Yritys voi saada arvioinnista arvosanan 0–100. Toistamalla arviointiprosessin organisaatio voi seurata edistymistään. Tulos voidaan haluttaessa vahvistaa puolueettomalla arvi- oijalla. Yritys saa käyttää sosiaalisen indeksin merkkiä S, mikäli sen arvosana ylit- tää 60 pistettä. Merkin käyttöoikeus on voimassa kolme vuotta. On esitetty, että julkiset yhteisöt voisivat hankinnoissaan käyttää indeksiä valintaperusteena arvi- oidessaan yrityksen tekemää tarjousta.

Kaikenkokoiset ja -tyyppiset yritykset voivat käyttää sosiaali-indeksiä. Indeksistä on valmistunut kolmas versio, ja sen hallinta kuuluu Tanskan työministeriölle. Vuonna 2003 indeksi uusittiin aiempaa helpokäyttöisemmäksi pienille yrityksil- le. Kuitenkin vain harvat yritykset ovat hakeneet sertifikaattia.

79 <http://www.detsocialeindeks.dk/>

Perheen ja työn yhteensovittaminen

Itävallassa on kehitetty perheen ja työelämän yhdistämiseen liittyvä auditointialoite (Familie und Beruf Audit) vuonna 1998.⁸⁰ Sosiaali- ja kuluttaja-asioita käsittelevä ministeriö (the Federal Ministry for Social Security, Generations and Consumer Protection) kehitti sen arvioidakseen yritysten perhepolitiikkaa. Arviointikriteereitä ovat työaika ja -paikka, henkilökohtainen kehittyminen sekä perheille suunnatut taloudelliset palvelut. Ulkopuoliset, riippumattomat konsultit voivat myöntää sertifiointin hyväksytyyn arvioinnin päätteeksi. Sertifiointi ”Familie und Beruf” on voimassa kolme vuotta.

Johtopäätöksiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Edellä kuvatut työkalut ovat esimerkkejä eri vastuullisuusalueiden kehittämisen malleista. Uusia käyttökelpoisia työkaluja kehitetään jatkuvasti. Niitä on kuvattu myös FiBSin internet-sivujen työkalut-osiossa. FiBS on koonnut yritysten ja yhteisöjen testattavaksi uudentyyppisen yhteiskuntavastuun arviointimallin.⁸¹ Se perustuu EFQM (European Foundation for Quality Management) itsearviointi- ja Global Reporting Initiativen (G3) -raportointiohjeistoon. Sitä voivat käyttää kaikki organisaatiot koosta ja toimialasta riippumatta.

Suomessa kesällä 2008 julkaistua pk-yritysten vastuullisuusstrategiaa, ”Vastuullisuudesta kilpailuetua pk-yrityksille, kehittämisstrategia vuosille 2008–2011”, on tarkoitus toteuttaa tiedottamisen, koulutuksen, verkkopohjaisten online-työkalujen, tukipalveluiden sekä kannustin- ja palkitsemisjärjestelmien avulla. Strategiatyöryhmä esittää käynnistettäväksi kaikkien saatavilla olevan, maksuttomia online-työkaluja tarjoavan verkkopohjaisen palvelun rakentamista. Pk-yrityksille laaditaan ilmainen, toimintaa konkreettisesti ohjaava työkalu johtamisen avuksi. Myöhemmin sitä laajennetaan online-työkalupakiksi.

Strategiatyöhön liittyen ehdotetaan,

että työkalujen kehittämisen ja testaamisen yhteydessä otetaan huomioon työkalujen toimivuus ja hyödynnettävyys myös työelämän laadun, monimuotoisuuden ja alihankintaketjun vastuullisuuden edistämiseksi.

Lisäksi työkalujen kehittämisen ja testaamisen yhteydessä voitaisiin laatia palkintokriteerit pk-yrityksille vastuullisuuden hyvistä toimintatavoista.

80 www.bmsg.gv.at/cms/site

81 <http://www.fibsry.fi/content/view/286/1/lang,fi/>

Edellä esitettyjen työkalujen peruseriaatteet, esimerkiksi Tanskan mallin mukaisesti perheen ja työn yhteensovittamisesta ja alihankintaketjun vastuullisuudesta, ohjaavat kehittämistyötä konkreettisesti. Myös Suomessa tulisi kehittää CSR-Compass -tyyppinen malli, joka ottaisi huomioon ILO:n perussopimusten edellyttämän ihmisarvoisen työn alihankintaketjujen toiminnassa.

Business Anti-Corruption Portal tarjoaa hyödyllistä maakohtaista tietoa korrup-tiosta. Kehitettäessä yrityksille työkaluja olisi hyvä arvioida ja testata portaalial ja sen käyttöä myös tietoisuuden levittämisessä.

2.5 Palkinnot ja muut kannusteet

Julkinen hallinto järjestää usein vastuulliseen yritystoimintaan liittyviä kilpailuja ja arvioi kilpailijoiden suorituskykyä yhdessä yritysverkostojen kanssa. Seuraavassa esitettävien kilpailujen tavoitteet liittyvät työllisyyspolitiikan keskeisiin ydinkysymyksiin: monimuotoisuuden ja tasa-arvon edistämiseen, vajaakuntoisten työllistämiseen, työnjoustoon, työn ja perheen yhdistämiseen sekä paikallisyhteisöjen hyvinvointiin. Palkinnoilla kannustetaan myös ympäristö- ja ilmastoteknologioiden sekä uusien vastuullisten tuote- ja palveluinnovaatioiden kehittäjiä.

Monimuotoisuus työssä

Tanskan maahanmuutto- ja integraatioministeriö (the Ministry of Refugee Immigration and Integration Affairs) palkitsee yrityksiä vuosittain merkittävästä monimuotoisuuden ja tasa-arvon edistämisen hyväksi tehdystä konkreettisesta työstä. Yhtäläisiä oikeuksia arvioitaessa otetaan huomioon sukupuoli, etninen tausta, ikä, vajaakuntoisuus, uskonto ja seksuaalinen suuntautuneisuus.

MIA-nimellä (Monimuotoisuus työssä) tunnettuja palkintoja on jaettu vuodesta 2003 alkaen.⁸² Kilpailun on todettu edistävän merkittävästi yhtäläisten oikeuksien ja tasa-arvon toteutumista työpaikoilla.

Palkintokriteerit ovat seuraavat: ei syrjintää työpaikoilla, monimuotoisuus innovaation ja kasvun voimavaroina sekä yrityksen menestys. Käytännössä yrityksillä on oltava toimivat johtamis- ja valvontajärjestelmät sekä vähemmistöt huomioon otettava yritysstrategia. Parhaat yritykset valitaan kolmesta kategoriasta, pienet ja keskisuuret yritykset sekä julkisen alan ja yksityiset isot yritykset.

82 <http://www.miapris.dk/>

Vähemmistöjä edustavat kansalaisjärjestöt, työnantaja- ja työntekijäjärjestöt sekä työ- ja integraatioministeriöt käynnistivät yhdessä ”Monimuotoisuus työssä” -kampanjan ja kilpailun. Kilpailun taustalla on EU:n syrjimättömyyden vastainen ohjelma. Se rahoitti projektia vuoteen 2006 saakka.

Työolojen ja paikallisyhteisöjen hyvinvoinnin edistäminen

Tanskan yksityisten ja valtion yritysten ylimmistä johtajista koottu 16-jäseninen korkean tason verkosto jakaa vuosittain Verkosto-palkinnon vastuullisuuden edistämiseksi.⁸³

Palkinto voidaan myöntää työntajille, henkilöille tai projekteille, jotka ovat toimillaan edistäneet merkittävästi työoloja ja paikallisyhteisön hyvinvointia. Palkintojen jakoperusteet on jaettu kolmeen luokkaan työnantajan suuruusluokan mukaan. Palkittu voi käyttää palkinnosta saamaansa logoa mm. internetsivuillaan.

Itävallassa on jaettu Trigo-palkintoja vuodesta 2003 lähtien organisaatiolle, jotka ovat yhdistäneet toimintaansa menestyksekkäästi taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuun.⁸⁴ Trigo-yritysvastuun palkintoja myönnetään hakemuksesta seuraavissa luokissa: 1) aktiivinen toiminta yhteiskunnan hyväksi, 2) työntekijöiden yhtäläiset oikeudet, koulutus ja motivointi sekä 3) tuotteisiin ja palveluihin liittyvien vastuiden, avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisääminen asiakkaiden sekä yhteistyökumppaneiden suuntaan.

Itävallan teollisuusliitto, talous- ja työministeriö sekä kauppakamari ovat luoneet yhdessä palkintomallin. Arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa yrityksen arvot, johtamistapa, henkilöstön koulutus, työterveys ja -turvallisuus, tasa-arvo, monimuotoisuus sekä työelämän tasapaino. Talous- ja työministeri jakaa palkinnon vuosittain Wienissä järjestettävässä gaala- ja mediatapahtumassa.

Vajaakuntoisten työllistymisen edistäminen

Portugalin työ- ja sosiaaliministeriö (the Ministry of Labour and Social Solidarity, MTSS) ja työ- ja ammatti-instituutti (the Employment and Vocational Training Institute, EFP) jakavat yhdessä useita palkintoja. Pyrkimys on lisätä palkinnoilla työntajien ja yhteiskunnan tietoisuutta kaikille kuuluvasta oikeudesta työntekoon.

83 [http:// www.socialtansvar.net/sw67.asp](http://www.socialtansvar.net/sw67.asp)

84 <http://www.s.at/content/s/archiv/s2008/index.html>

”Merit”-palkintoja myönnetään joka vuosi yksityiselle ja julkisen hallinnon työntekijöille sekä paikallisille viranomaisille. Palkinnon saaminen edellyttää, että vajaakuntoisten määräaikaiset työsopimukset muutetaan pysyviksi työsopimussuhteiksi. Palkintoja annetaan myös vajaakuntoisille, jotka ovat työllistäneet itse itsensä. ”Merit”-palkinnon suuruus on parhaimmillaan 18-kertainen kansalliseen minimipalkkaan verrattuna.

Perheen ja työelämän yhdistäminen

Itävallan sosiaaliministeriö (the Federal Ministry for Social Security, Generations and Consumers Protection, BMSG) on järjestänyt vuodesta 1999 lähtien kilpailun yrityksille työelämän yhtäläisten oikeuksien ja perheystävällisen politiikan yhdistämisestä.⁸⁵ Arviointikriteereitä ovat johtavassa asemassa olevien naisten määrä, naisten elinikäistä oppimista tukevat aloitteet, työn ja työntekijöiden joustot sekä työntekijöiden lastenhoitoapalvelut.

Unkarin sosiaali- ja työministeriö (the Ministry of Social Affairs and Labour) on jakanut vuodesta 2000 alkaen perhe-ystävällisen työntekijän palkinnon hyvistä perhe-elämän ja työn yhteensovittamisen käytännöistä.⁸⁶ Palkittavia käytäntöjä ovat esimerkiksi työntekijän joustot, osa-aikajärjestelyihin liittyvät kannustepalkkaukset, äitien työhönpaluuun tukeminen ja koulutus lastenhoitoloman aikana. Palkintoja myönnetään neljälle organisaatiotyypille, pienille, keskisuurille ja isoille yrityksille sekä julkisen alan organisaatiolle.

Saksan teollisuusliitto ja *Wirtschaftswoche*-aikakauslehti ovat olleet aloitteentekijöinä ”Freedom and responsibility”-kilpailun järjestämisessä.⁸⁷ Liittopresidentti tukee kilpailua. Kriteereinä ovat koulutus, nuoret työntekijät, perheen ja työn yhteensovittaminen, vähemmistöt työssä, älykäs liiketoiminta ja ekologia. Kilpailuluokkia on kaksi, pk-yritykset ja suuret yritykset.

Muut työelämän palkinnot

Manuel Lopes -palkintoja jaetaan *Portugalissa* yksityisille ja juridisille henkilöille, jotka ovat edistäneet merkittävästi uusien työntekijöiden palkkaamista. Hyvien

85 <http://www.bmsg.gv.at/cms/site>

86 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=16

87 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=23

käytäntöjen ja vuoropuhelun edistämisestä sekä työolojen parantamisesta palkitaan puolestaan Agostinho Roseta -palkinnoilla.⁸⁸

Uudet sosiaalisen vastuun tuote- ja palveluinnovaatiot

Saksassa on useiden suuryritysten aloitteesta toimeenpantu Startsocial-kilpailu. Se tukee sosiaalisten innovaatioiden ja projektien toteuttamista.⁸⁹ Isojen yritysten asiantuntijat ja johtajat toimivat hankkeessa valmentajina sekä tukevat yritysten ja projektien verkottumista. Lisäksi kilpailussa annetaan rahapalkintoja, järjestetään tapahtumia ja julkisia kampanjoita.

Business in the Community -palkinnot

Iso-Britannian hallitus yhdessä elinkeinoelämän ja muiden organisaatioiden kanssa tekee tunnetuksi palkintoja, jotka kannustavat yrityksiä kehittämään vastuullisuuttaan parhaiden käytäntöjen mukaisesti.

Business in the Community's Awards for Excellence on Iso-Britannian merkittävimpin vastuullisuudesta palkitseva ohjelma.⁹⁰ Siinä annetaan tunnustusta yrityksille, jotka ovat yhdistäneet vastuullisuuden menestyksellisesti liiketoimintaansa.

Kilpailuluokat ja kriteerit ovat seuraavat:

- markkinat: miten yritys kehittää ja markkinoi tuotteitaan sekä toteuttaa vastuullisuutta alihankintaketjussa
- työpaikka: miten yritys investoi monimuotoisuuteen, osaamiseen ja työntekijöiden hyvinvointiin
- ympäristö: miten yritys pyrkii vähentämään ympäristövaikutuksia
- yhteisö: miten yritys ottaa huomioon paikallisen yhteisön sosiaaliset tarpeet kaupankäynnissä ja muussa yhteisötoiminnassa sekä miten se rekrytoi
- johtaminen: miten menestyksekkäästi vastuullisuus on sisällytetty liiketoimintaan

Kilpailun organisoija on ”Business in the Community”, joka on liike-elämän yritysten verkosto. Se kannustaa ja tukee yrityksiä vastuullisen liiketoiminnan kehittä-

88 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=28

89 <http://www.startsocial.de>

90 http://www.bite.org.uk/what_we_do/awards_for_excellence/index.html

tämisessä tarjoamalla muun muassa benchmarking-työkaluja suorituskyvyn vertailuun. Järjestöön kuuluu yli 850 yritysjäsentä, ja se on yksi Walesin prinssin hyväntekeväisyyskumppaneita.

Kilpailuun osallistuvia yrityksiä arvioidaan CR-indeksillä, joka on Iso-Britannian johtava vastuullisen yritystoiminnan benchmarking-menetelmä. Voittaja saa ”a Big Tick” -palkinnon. Myös muut arviointilistoille päässeet yritykset huomioidaan mediassa. Arthur D. Little verifioi kilpailun menettelytavat. Jokainen osallistuja saa palauteraportin, jossa sen suoritusta verrataan sektorikohtaiseen ja kaikkien osallistujien keskimääräiseen suoritukseen.

The Big Tick -palkinto on myönnetty 125 yritykselle vuoden 2007 loppuun mennessä. Noin 3000 yritystä on osallistunut järjestön ohjelmiin ja kampanjoihin yli 60 maassa.

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Suomessa ei ole julkisen hallinnon aloitteesta käynnistettyjä ja laajaa huomiota herättäneitä yritysten yhteiskuntavastuusta palkitsevia kilpailumalleja yhteiskuntavastuun raportointikilpailua lukuun ottamatta.

Kilpailut motivoivat yrityksiä kehittämistyössä ja kiinnostavat tiedotusvälineitä enemmän kuin ohjelmat ja raportit. Olisi tärkeää selvittää, miten palkitseminen voitaisiin huomioida vastuullisuutta edistävissä työpoliittisissa ohjelmissa ja muissa kansallisissa ohjelmissa, kuten kestävät kulutus- ja tuotantotavat -ohjelmassa sekä ympäristö-, energia- ja ilmastoteknologiaohjelmissa. Tällaiset kilpailut palkintoineen nostaisivat esille edelläkävijäyrityksiä.

Edellä kuvattujen mallien kaltainen ”Vastuullinen yritys” -kilpailu voisi soveltua Suomeen. Sen teemat voisivat esimerkiksi vaihdella vuosittain esimerkiksi seuraavasti:

- a) työn ja perheen yhteensovittaminen
- b) vajaakuntoisten työllistymisen edistäminen
- c) työolojen ja paikallisyhteisöjen hyvinvoinnin edistäminen
- d) monimuotoisuuden ja tasa-arvon edistäminen
- e) vastuulliset tuote- ja palveluinnovaatiot
- f) ympäristö-, energia- ja ilmastoteknologia

Julkinen hallinto tarjoaisi kilpailun puitteet. Kehittämisen motiivi perustuisi yrityksen tai muun työyhteisön omiin intresseihin eikä ulkoa annettuihin ohjeisiin ja neuvoihin.

Kilpailu edistäisi osaltaan yrityksen yhteiskuntavastuun ja edellä mainittujen ohjelmien tavoitteiden toteutumista. Hyötyjä olisivat myös seuraavat seikat: 1) hyvät yritykset saisivat julkisuutta vastuullisesta toiminnastaan 2) rahapalkinto motivoisi osallistumiseen ja erityisesti jatkokehittämiseen sekä 3) edelläkävijäyritykset toimisivat hyvinä malleina muille yrityksille.

2.6 Sosiaalisen vastuun merkit kuluttajätiedottamisessa

Yleistä kehityksestä

Sosiaalisen vastuun merkit antavat kuluttajille tietoa tuotteiden eettisyydestä. EU:n sosiaalista vastuuta koskevan vihreän kirjan⁹¹ mukaan kuluttajat eivät halua ainoastaan hyviä ja turvallisia tuotteita, vaan he haluavat myös tietää, miten ekologiset ja sosiaaliset näkökohdat on otettu huomioon tuotannossa ja toiminnassa. Tärkeinä asioina pidetään työntekijöiden työterveyttä ja -turvallisuutta ja ihmisoikeuksien kunnioittamista yrityksen kaikissa toiminnoissa, erityisesti alihankintaketjussa.

Sosiaalisen vastuun ja ympäristövastuun merkit ovat yleistyneet. Komissio ei näe kehitystä pelkästään hyvänä. Sosiaalisen vastuun merkkejä koskevien järjestelmien yleistymisen Euroopassa voi olla jopa haitallista silloin, kun käytetyt kriteerit vaihtelevat ja ovat ristiriitaisia. Silloin niiden merkitys jää epäselväksi kuluttajille. Osa merkeistä on yksityisen sektorin luomia ja markkinointinsa lisäämiseen tarkoitettuja.

Jotta sosiaalisen vastuun merkit ja ympäristömerkit olisivat uskottavia, vihreän kirjan mukaan olisi suoritettava säännöllisiä työpaikkatarkastuksia. Merkit olisi myönnettävä objektiivisella, selkeällä, uskottavalla ja syrjimättömällä tavalla sekä noudattaen EU:n kansainvälisiä velvoitteita ja kilpailusääntöjä. Vähimmäisperustana pitäisi olla ILO:n työelämän keskeiset perusoikeudet.

Komissio pitää merkkiä uskottavana, jos riippumaton, kolmas osapuoli sertifioi vaatimukset sekä varmistaa ja valvoo niiden noudattamista. EU:n ympäristömerk-

91 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/greenpaper_fi.pdf

ki, Reilun kaupan merkki, eettisen kaupan aloitteet ja merkit ovat hyviä esimerkkejä kolmannen osapuolen vahvistamista tuotemerkintöjen järjestelmistä.

Komissio haluaa yhä enemmän keskustelua siitä, olisiko EU:n sisämarkkinatoimissa ja muissa kansainvälisissä velvoitekysymyksissä hyödyllistä samalla edistää sosiaalisen vastuun merkkien ja ympäristömerkkien vaikuttavuuden parantamista. Valistuksella voidaan lisätä tietoa yhteiskuntavastuullisesti tuotetuista tavaroista ja palveluista sekä opettaa kuluttajia tekemään perusteltuja valintoja.⁹²

Pohjoismaisen ministerineuvoston aloitteesta perustettiin Pohjoismaainen ympäristömerkki, Joutsenmerkki, vuonna 1989.⁹³ Sillä pyritään ohjaamaan kuluttajia valitsemaan ympäristöä vähän kuormittavia tuotteita ja palveluita sekä ohjaamaan tuottajia valmistamaan sellaisia tuotteita. Joutsenmerkin myöntämisperusteet on laadittu 67 tuoteryhmälle. Suomessa on myynnissä noin 250 Joutsenmerkillä merkittyä tuotetta ja palvelua. Lupia on Pohjoismaissa yhteensä 1 400.

Joutsenmerkki on kuluttajien joukossa tunnettu ja arvostettu merkki. Se nousi Suomen seitsemänneksi arvostetuimmaksi brändiksi Taloustutkimus Oy:n syyskuussa 2008 tekemässä haastattelututkimuksessa.

Reilun kaupan merkkijärjestelmä on luotu parantamaan kehitysmaiden viljelijöiden ja suurtilojen työntekijöiden asemaa kansainvälisessä kaupankäynnissä. Uusia Reilun kaupan tuotteita tulee Suomessa myyntiin kiihtyvällä vauhdilla. Vuonna 2007 tuotteiden määrä kaksinkertaistui seitsemässä kuukaudessa. Loppukesästä 2008 saatavilla oli jo lähes 650 erilaista tuotetta.⁹⁴

EU:n ympäristömerkki, EU-kukka, on nuorempi kuin Joutsenmerkki.⁹⁵ Se luotiin EU:n parlamentin ja neuvoston asetuksella vuonna 1992. EU-kukan myöntämisperusteet on laadittu 24 tuoteryhmälle. Euroopassa on yhteensä 484 EU:n ympäristömerkkilupaa, joista Suomessa myönnettyjä on viisi kappaletta.⁹⁶

Suomessa on useita kuluttajille suunnattuja internet-sivustoja. Esimerkiksi Suomen Kuluttajaliitto ry:n ja sen yhteistyökumppaneiden tietokanava www.eettinenvalinta.fi. Kuluttajilla on itsellään riippumaton sivustonsa, [---

92 <http://www.euractiv.com/en/social/europe/csr-social-labelling-archived/article-117461>](http://www.eettinenkulutta-</p>
</div>
<div data-bbox=)

93 <http://www.ymparistomerkki.fi/index.phtml?s=2>

94 <http://www.reilukauppa.fi/>

95 http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm

96 Lähde: Ehdotus kestävien hankintojen toimintaohjelmaksi, s.15

ja.net. Sivustolla on tiedot myös suomalaisista yrityksistä, jotka on listattu kestävä kehityksen indekseissä.

Ympäristömerkkejä käsitellään myös elokuussa 2008 ilmestyneessä valtioneuvoston toimeksiannosta laaditussa julkaisussa, ”Tuotteiden ilmastovaikutuksista kertovat merkit”.⁹⁷

Sosiaalisen vastuun tuotemerkki

Belgian parlamentti hyväksyi ensimmäisenä eurooppalaisena maana sosiaalisesti vastuullisesti tuotettujen tuotteiden vapaaehtoista merkintää koskevan lain tammikuussa 2002.⁹⁸ Yritykset voivat hakea merkkiä tuotteilleen, joiden tuotantoketjussa on noudatettu ILO:n kahdeksaa perussopimusta. Yritysten on osoitettava, että tuotteen koko valmistusketjuun kuuluvissa yrityksissä noudatetaan ILO:n keskeisiä sopimuksia. Belgian talousministeriö myöntää merkin kolmeksi vuodeksi kerrallaan, kun akkreditoituidet tarkastajat ovat auditoineet yrityksen toiminnan.⁹⁹

Tarkastajat vierailevat yrityksessä, haastattelevat työntekijöitä, hankkivat lisätietoja paikallisilta organisaatioilta ja kirjoittavat yhteenvetoraportin. Tulokset raportoidaan merkin myöntämisestä vastaavalle 16-jäseniselle komitealle, joka valvoo yrityksen toimintaa ja edistymistä suunnitellun ohjelman mukaisesti. Talousministeriö raportoi tuotemerkintöjen toteutumisesta vuosittain Belgian parlamentille.

Yritykset voivat hakea taloudellista tukea kokonsa perusteella. Ulkoisista kustannuksista pienet yritykset voivat saada tukea 50 prosenttia 5000 euroon saakka. Keskisuurten yritysten maksimituki on 3000 euroa. Suuret yritykset voivat saada tukea vain, mikäli osa niiden toiminnoista sijaitsee Afrikan, Karibian tai Tyynenmeren alueella. Tuki voi olla korkeintaan 2000 euroa edellyttäen, että paikalla on tehty tarkastus. Tukea voidaan hakea vain kerran kolmen vuoden aikana. Kokonaisvuosibudjetti on 100 000 euroa.

97 Nissinen A., Seppälä J, 2008. <http://www2.vnk.fi/julkaisukansio/2008/j11-tuotteiden-ilmastovaikutuksista-kertovat-merkit/pdf/fi.pdf>

98 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=19

99 <http://www.social-label.be>

Tasa-arvon ja monimuotoisuuden merkit

Belgiassa otettiin käyttöön tasa-arvon ja monimuotoisuuden merkki vuonna 2006.¹⁰⁰ Se on tarkoitettu kaikenkokoisille yksityisen ja julkisen sektorin yrityksille. Merkin kriteerit ovat

- 1 yhtäläisten oikeuksien ja syrjimättömyyden lakien noudattaminen
- 2 yhtäläisiä oikeuksia tukeva henkilöstöpolitiikka
- 3 henkilöstön osallistuminen toimintasuunnitelman täytäntöönpanoon
- 4 pysyvät saavutukset

Ranskassa otettiin käyttöön tasa-arvon merkki vuonna 2004.¹⁰¹ Merkillä pyritään edistämään sulkupuolten välistä tasa-arvoa työpaikoilla. Merkin avulla annetaan tunnustusta yrityksille, jotka osoittavat julkisesti sitoutuvansa pitkäaikaiseen tasa-arvon edistämiseen. Yritys voi hakea merkkiä riippumattomalta elimeltä (AFAQ-AFNOR). Se päättää merkin myöntämisestä neuvoteltuaan 15-jäsenisen komitean kanssa. Komiteassa on viisi julkisen hallinnon, viisi työnantaja- ja viisi työntekijäjärjestön edustajaa. Merkin myöntämisen perusteet jakaantuvat seuraavasti:

- 1 tasa-arvon edistämisen toimenpiteet:
arvioidaan tasa-arvon ja monimuotoisuuden tiedottamista
- 2 henkilöstöpolitiikka ja -johtaminen:
arvioidaan sukupuolten yhtäläisiä mahdollisuuksia saada koulutusta ja kannustusta
- 3 työn ja perhe-elämän tasapainon hallinnan toimenpiteet

Myöntämisperusteet on mukautettu myös pk-yrityksille soveltuviksi. Tasa-arvon merkki myönnetään kolmeksi vuodeksi. Edistyminen vahvistetaan verifiointilla 18 kuukauden kuluttua merkin myöntämisestä. Merkki on myönnetty 19 yritykselle vuoteen 2007 mennessä.¹⁰²

Itävallassa on vastaavanlainen sertifikaatti, joka koskee työelämän yhtäläisiä oikeuksia sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Sosiaaliministeriö myöntää sertifikaatin yrityksille järjestetyssä kilpailussa. (ks. myös kpl 2.4.)

100 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=19

101 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_countryfiche_en.cfm?id=22

102 <http://www.femmes-egalite.gouv.fr>

Tanskan sosiaali-indeksin S-merkki myönnetään yritykselle, joka on kehittänyt henkilöstöasioitaan indeksin itse-arviointimenetelmällä. Korkean indeksin saaneet voivat saada sertifiointin hakemuksesta käyttöönsä. (ks. myös kpl 2.4.)

Johtopäätöksiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Julkisella hallinnolla on useita mahdollisuuksia edistää sosiaalisen ja ekologisen vastuun toimenpiteitä yrityksissä ja tuotteiden valmistus- ja alihankintaketjussa sekä lisätä kuluttajien tietämystä vastuullisista toiminta- ja tuotantotavoista.

Sosiaalisen vastuun merkeillä pyritään ohjaamaan kuluttajia valitsemaan tuotteita, joiden tuottamisessa on noudatettu sosiaalisen vastuun ja ympäristövastuun periaatteita. Tuotemerkit eivät kuitenkaan ole riittäviä kulutustottumusten hillitsemiseksi. Kulutusmäärän kasvu voi nopeasti ylittää tuotteiden ekotehokkuuden tuomat ympäristöhyödyt.

Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelman loppuraportin johtopäätöksissä todetaan, että yritysten kasvu ja kansakunnan hyvinvointi eivät enää riipu siitä, että markkinoille tuotetaan uusia tavaroita, vaan siitä, miten olemassa olevia tavaroita käytetään tehokkaammin ja älykkäämmin yritysten ja yhteisöjen tuotantopanoksina ja kotitalouksissa.¹⁰³

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan sosiaalisiin merkkien ja ympäristömerkkien liittyen, että

- 1 seurataan merkkien kriteerien kehitystyötä EU-tasolla
- 2 järjestetään kampanjoita eettisestä kuluttamisesta ja kierrätyksestä kuluttajajärjestöjen kanssa.
- 3 voitaisiin jatkaa vuosina 2006–2007 toteutettua ilmastonmuutokskampanjaa teemalla: ”miten kuluttaja voi vaikuttaa käyttäytymisellään ja ostopäätöksillään ilmastonmuutoksen torjuntaan”.¹⁰⁴

Uusien merkkien kehittämiseen liittyy epävarmuustekijöitä. Siksi kehitystyön tulee olla priorisoitua ja yhtenäistä sekä vastuullisuuden eri ulottuvuudet samanaikaisesti huomioonottavaa.

103 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=36844&lan=fi>

104 <http://www.ilmastonmuutos.info/fi/cfmldocs/index.cfm?ID=1252>

Kuluttajille voidaan tuottaa esimerkiksi <http://www.ilmasto.org> -tietokannan yhteyteen työkalu oman hiilijalanjäljen laskemiseen, kulutustottumusten ympäristövaikutusten arvioimiseen ja vähentämiseen. Samalla voitaisiin hyödyntää myös Tekesin rahoittaman Climbus-ohjelman Climate Bonus -hanketta, jossa kehitetään kotitalouksille ja kauppoille menetelmiä ilmastovaikutusten laskentaan ja ilmastoystävällisistä valinnoista palkitsemiseen.¹⁰⁵

Myös EU:n ulkopuolelta löytyy kuluttajille kehitettyjä työkaluja ilmastonmuutoksen torjuntaan. Muun muassa Australiassa kuluttajat ovat aktiivisia vaikuttajia ja heidän käytössään on useita työkaluja, jotka ohjaavat valintojen teossa, hiilijalanjäljen laskennassa ja hiilineutraaliudessa.¹⁰⁶

2.7 Kestävät julkiset hankinnat

Yleistä kehityksestä

Useissa maissa julkisilla hankinnoilla on tärkeä merkitys kestävän kehityksen ja yritysten yhteiskuntavastuupolitiikan toteuttamisessa. Hankintatoimen säännöt ohjaavat julkisen hallinnon omia hankintoja. Samalla niillä voidaan vaikuttaa vastuullisen yritystoiminnan kehittämiseen.

EU:n lainsäädäntö ja Maailman kauppajärjestö WTO edellyttävät, että kaikissa julkisissa hankinnoissa noudatetaan yleisiä periaatteita: taloudellisuutta, avoimuutta, kilpailua, syrjimättömyyttä ja tavaroiden vapaata liikkumista.¹⁰⁷ EU:n komission tiedonanto julkisten hankintojen lainsäädännön soveltamisesta toteaa, että yhteisön lainsäädäntö tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia julkisia hankintoja tekeville ottaa hankintamenettelyissä huomioon sosiaaliset ja ekologiset näkökohdat.¹⁰⁸

Useat EU-maat ja sen ulkopuoliset maat ovat viime vuosina laatineet vihreiden (Green Public Procurement, GPP) ja kestävien julkisten hankintojen (Sustainable Public Procurement, SPP) toimintastrategioita ja -suunnitelmia. Myös Suomessa ympäristöministeriö luovutti helmikuussa 2008 työryhmän ehdotuksen kestävien

105 http://www.tekes.fi/ajankohtaista/uutisia/uutis_tiedot.asp?id=6493

106 <http://www.greenvehicleguide.gov.au/> <http://www.1degree.com.au/>
http://www.acfonline.org.au/uploads/res/going_carbonV2.pdf

107 http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2001/com2001_0566fi01.pdf

108 http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;161;120419;120423;121769

julkisten hankintojen toimintaohjelmaksi. Ehdotus koskee hankintojen ekologista kestävyttä.¹⁰⁹

EU:n vuoden 2007 yhteenvetoraportissa on analysoitu 26 jäsenmaan julkisten hankintojen aloitteiden taloudellisia, ekologistia, sosiaalisia ja eettisiä näkökulmia.¹¹⁰ Taloudellisilla asioilla tarkoitetaan muun muassa innovaatiotoiminnan kiihdyttämistä. Ympäristöasioilla tarkoitetaan esimerkiksi tuotesuunnittelun ympäristökriteereitä. Sosiaalisilla asioilla voidaan tarkoittaa tasa-arvoa ja yhdenmukaisia oikeuksia sekä eettisillä asioilla reilua kauppaa. Julkisten hankintojen aloitteita ohjaavat pääasiassa ilmastonmuutos ja kansainvälinen politiikka.

Analyysiraportin johtopäätelmien mukaan eri maiden hankintatoimen käsitteet ovat epäyhtenäiset. Useissa maissa kestävien hankintojen ohjeistot ovat keskittyneet vihreisiin hankintoihin eivätkä ne ota huomioon sosiaalisia näkökohtia.

Julkisia hankintoja ja niiden vastuullisuutta edistäviä aloitemuotoja ovat hankintalait, toimintasuunnitelmat ja -ohjeet, tiedotuskampanjat, työkalut ja koulutus sekä seminaarit. Selvityksen liitteessä on yksityiskohtaista tietoa jokaisen jäsenmaan julkisten hankintojen suunnitelmista, aikatauluista ja yhteystiedoista. Vihreistä hankinnoista on erillinen taulukko. Tanskassa ja Ranskassa on laadittu muita maita enemmän ohjeita ja kriteereitä vihreiden hankintojen tuoteryhmille.¹¹¹

Myös laaja kansainvälinen vertailututkimus vuodelta 2005 selvittää 42 maan julkisten hankintojen toimintamalleja sekä ekologisen ja sosiaalisen vastuun huomiointamista hankinnoissa¹¹². Tutkimusraportin liitteessä on kestävien hankintojen määritelmiä, tietoa luokituksista ja julkisten hankintojen internet-sivustot maa-kohtaisesti. Tutkimuksessa todetaan muun muassa, että sosiaalisten näkökohtien huomioonottaminen hankinnoissa on vasta kehitysvaiheessa verrattuna ympäristönäkökohtiin. Myös koulutus kestävästä hankinnoista on vähäistä ja vain harvat maat (Sveitsi, Ranska, Belgia ja Kanada) ovat määritelleet kestävien julkisten hankintojen vastuut.

Tutkimuksen tulokset eivät osoita, että hankintatoimen lainsäädäntö ja hankintatoimen edistyneet käytännöt olisivat suoraan yhteydessä toisiinsa. Sveitsi on joh-

109 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80568&lan=fi>

110 http://www.sustainability.eu/pdf/csr/Sustainable%20Public%20Procurement%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf

111 http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/national_gpp_strategies_en.pdf

112 <http://www.sustainable-development.gov.uk/government/task-forces/procurement/documents/wg1-report.pdf>

tava maa julkisissa kestävässä hankinnoissa muun muassa siksi, että ympäristönäkökohdat ja sosiaalis-taloudelliset näkökohdat otetaan huomioon kotimaan ja globaalien tason hankintaprosesseissa. Lisäksi prosessit ovat toimivia ja henkilöstöä koulutetaan. Niin ikään hankintaprosessit sisältävät aloitteita, ja sitoutuminen tavoitteisiin on varmistettu.

Tutkimuksen johtopäätelmissä kestävästä hankinnoista todetaan, että suunnitelmissa pitäisi ottaa huomioon sekä ympäristönäkökohdat että sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. Kestävien hankintojen strategioilla olisi oltava johdon ja poliittisten päättäjien tuki sekä toimintasuunnitelma vastuineen, resursseineen ja valvonta- ja arviointimenetelmineen. Tuloksista pitäisi myös raportoida.

Edelleen strategiassa tulisi huomioida sekä kansalliset että kansainväliset vaikutukset kestäväan kehitykseen. Siinä pitäisi määrittää ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaatimusten minimitaso niille tuotteille ja palveluille, jotka vaikuttavat merkittävimmin julkisen hallinnon toimiin.

Lisäksi vaikutuksista pitäisi huomioida hiilidioksidipäästöt, otsonikerroksen heikentyminen, kierrätys, jätteiden ehkäiseminen, materiaali- ja energiatehokkuus, kemikaalien käsittely, biodiversiteetti, metsien käyttö ja vesistön tila. Lisäksi tulisi arvioida lapsi- ja pakkotyövoiman käyttöä, yhdenmukaista palkkausta, työolosuhteita, työterveys- ja turvallisuusasioita, henkilöstön koulutusta ja osaamista, työkiertoa, paikallisvaikutuksia ja toimintaketjun monimuotoisuutta. ILO:n perussopimukset tulisi sisällyttää kaikkiin sopimuksiin, ja toimittajien pitäisi noudattaa niitä.

Strategian toteuttamista voidaan tukea palkinnoilla, kannusteilla, bonuksilla ja koulutuksella. Lisäksi kestäviä hankintoja estävät tekijät olisi tiedostettava ja poistettava.¹¹³

Hyviä käytäntöjä

Iso-Britanniassa kestävien julkisten hankintojen tavoitteet on kuvattu strategioissa ja toimintasuunnitelmissa. Vuonna 2005 maassa nimettiin yksikkö (the Sustainable Procurement Task Force, SPTF) vastaamaan kestävästä hankinnoista. Sen tehtävänä on varmistaa, että Iso-Britannia on EU:n johtavien maiden joukossa kestävässä hankinnoissa vuoteen 2009 mennessä.

Tavoitteeseen pyritään kokonaisvaltaisella strategialla, tehokkailla käytännöillä, benchmarking-vertailulla ja jatkuvalla suorituskyvyn parantamisella.

113 <http://www.sustainable-development.gov.uk/government/task-forces/procurement/index.htm>

Iso-Britannian hallitus julkaisi kestäviä hankintoja koskevan toimintasuunnitelman, ”Sustainable Procurement Action Plan, maaliskuussa 2007.”¹¹⁴ Sitä täydentää joukko muita suunnitelmia.

Toimintasuunnitelman mukaan toimintaketjut ja julkiset palvelut sopeutetaan ympäristövaikutusten vaiheittaiseen vähentämiseen. Ensisijaisena tavoitteena on tässä vaiheessa ilmastonmuutoksen torjunta ja luonnonvarojen suojelu. Suunnitelma asettaa konkreettisia tavoitteita hiilipäästöille ja energiatehokkuudelle, jätteiden syntymiselle, kierrätykselle, biodiversiteetille ja vedenkulutukselle. Erityisesti EU:n yhdenmety tuotepolitiikka on ohjannut toimintasuunnitelman sisältöä.

Suunnitelman tavoitteena on vähentää julkisen hallinnon toimenpitein miljoona tonnia hiilidioksidipäästöjä vuoteen 2020 mennessä. Toimintasuunnitelma koskee ylintä hallintoa ja niiden yksiköitä. Paikallishallinnon ja terveystalveluiden piti laatia omat toimintaohjelmansa vuoden 2007 loppuun mennessä.

Belgian hallitus hyväksyi sosiaaliasioita koskevan lausekkeen lisättäväksi tiettyihin julkisen hallinnon hankintasopimukseen marraskuussa 2001.¹¹⁵ Nämä koskevat julkisia hankintoja, jotka ovat arvoltaan vähintään 10 MBF ja kestoltaan yli 60 työpäivää. Hankintasopimukseen lisätään vaatimus heikossa asemassa olevien henkilöiden palkkaamisesta. Sopimusten arvosta 5 % on käytettävä pitkäaikais-työttömien palkkaamiseen.

Ympäristöasiat voidaan ottaa huomioon hinnan ja laadun ohella Belgian julkisten hankintojen valintakriteereissä. Kestävän kehityksen työryhmä teki aloitteen uudesta julkisten hankintojen laista vuonna 2005 ja laati kansallisen kestävien hankintojen toimintasuunnitelman.¹¹⁶ Suunnitelma perustuu EU:n komission tiedonantoon yhdenmetystä tuotepolitiikasta vuodelta 2003 ja vaatimuksesta liittää se kansallisiin suunnitelmiin.¹¹⁷ Belgiassa ”Guide to Sustainable Procurement“-internet-sivusto opastaa hankintojen tekemisissä.

Tanskan hallitus julkaisi 50 erilaista ohjetta vuonna 1999 siitä, miten ympäristöasiat voidaan ottaa huomioon eri tuotteiden julkisissa hankinnoissa. Tanskassa EPA on laatinut kriteerit sadalle tuotteelle. Vihreistä hankinnoista informoidaan internetsivustolla (www.ski.dk). Lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö on laati-

114 <http://www.sustainable-development.gov.uk/publications/pdf/SustainableProcurementActionPlan.pdf>

115 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=14

116 <http://www.guidedesachatsdurables.be>

117 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0302:FIN:FI:PDF>

nut vuonna 2000 yhteistyössä paikallishallinnon kanssa sosiaalisen vastuun kriteereitä julkisille hankinnoille. Internet-sivustolla (www.udbudsportalen.dk/socialaftaler) tiedotetaan erityisesti julkisen hallinnon mahdollisuudesta lisätä työllisyyttä.

Vuonna 2001 Tanskassa hyväksyttiin laki, jonka perusteella sosiaalisia velvoitteita voidaan vaatia yrityksiltä, jotka tuottavat julkisia palveluita valtiolle tai saavat valtiontukia. Uuden toimintasuunnitelman mukaan hallitus aikoo esittää, että sosiaalinen vastuu otetaan huomioon julkisissa hankinnoissa, investoinneissa ja valtion omistamissa yhtiöissä. Hallitus aikoo varmistaa, että tulevaisuudessa hankintasopimuksiin liitetään Global Compact -perusperiaatteiden sosiaalisen vastuun vaatimukset. Samoin pidetään tärkeänä, että hankintaviranomaisia koulutetaan sosiaalisten hankintojen menettelytavoissa.

Ranskan hallitus on integroinut kestävästä kehitystä koskevia näkökohtia osaksi lakeja ja säädöksiä julkisista hankinnoista. Public Procurement Contracts Code (PPCC) ja Ordinance 2005-649 sisältävät kaksi EU-direktiiviä julkisista hankinnoista. Ympäristöasioita ja sosiaalisia asioita sisällytettiin lakiin vuonna 2004. Kestävän kehityksen tavoitteet lisättiin lakiin vuonna 2006. Hankintatoimen on otettava huomioon kestävä kehitys vaatimukset ja sisällytettävä ne hankintaprosessiin ennen tarjouspyyntöä. Hankinnoista vastaavien on osoitettava, että vaatimuksia on noudatettu hankinnoissa, ja mikäli näin ei ole tehty, osoitettava syyt siihen.

Maaliskuussa 2007 hallitus hyväksyi kansallisen kestävien hankintojen toimintasuunnitelman. Suunnitelmassa asetetaan tavoitteet kolmelle seuraavalle vuodelle. Suunnitelma sisältää tekniset ja juridiset toimintaohjeet, tietoa hyvistä käytännöistä sekä koulutusaineiston. Hankinnantekijä voi varata tietyn määrän hankinnoista vajaakuntoisia henkilöitä työllistävälle yrityksille. EU:n julkisia hankintoja koskeva loppuraportti käsittelee seikkaperäisesti kestävä kehityksen osuutta Ranskan hankintalaeissa.¹¹⁸

Alankomaiden hallitus on päättänyt hankintapolitiikasta, jonka mukaan 100 prosenttia valtion ja 50 prosenttia kuntien julkisista hankinnoista olisi kestäviä vuoteen 2010 mennessä. Hallitus kiinnittää suurta huomiota siihen, miten ostetut tavarat on tuotettu. Kaikkien tavaroiden pitäisi olla tuotettu kestävällä tavalla.

Alankomaissa ei ole lakia julkisista hankinnoista. Julkisille hankinnoille on laadittu yleinen ekologisten hankintojen politiikka, mutta ei sosiaalis-taloudellista han-

118 http://www.sustainability.eu/pdf/csr/Sustainable%20Public%20Procurement%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf

kintapolitiikkaa. Sosiaalisia asioita käsitellään, mutta ne eivät ole pakollisia eikä auditointeja vaadita. SPP (Sustainable Public Procurement) on erityinen viranomaisille tarkoitettu työkalu, joka opastaa tekemään kestäviä hankintoja. Työkalu sisältää sekä ekologisia että sosiaalisia kriteereitä 13 tuoteryhmälle kolmella edistymisen tasolla, aktiivinen, edelläkävijä ja innovatiivinen.

Suomen ympäristöministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö ovat laatineet ehdotuksen kestävien hankintojen toimintaohjelmaksi yhteistyössä muiden ministeriöiden, asiantuntijaorganisaatioiden, yritysten, yhteisöjen, valmistajien ja hankkijoiden kanssa keväällä 2008.¹¹⁹ Se sisältää julkisten hankintojen ekologisen kestävyuden, mutta ei sosiaalista ulottuvuutta.

Kestävien hankintojen toimintaohjelmassa on asetettu tavoitteeksi löytää erityisesti ympäristön ja talouden kannalta paras ratkaisu. Toiminta pitää suunnitella niin, että tarvitaan mahdollisimman vähän hankintoja, luonnonvaroja, energiaa, materiaaleja ja kuljetuksia. Tavoitteena on hankkia tuote, jonka käytön aikaiset ympäristökuormitukset ovat mahdollisimman pienet ja käyttöikä mahdollisimman pitkä. Lisäksi tuotteen on oltava korjattavissa, huollettavissa ja sen valmistuksessa on otettava huomioon koko elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset.

Julkisten hankintojen arvo on Suomessa 22 miljardia euroa vuodessa eli noin 15 % bruttokansantuotteesta. Muun muassa EU:n komission teettämässä selvityksissä arvioidaan, että kestäväillä hankinnoilla voidaan saada merkittäviä vähennyksiä kasvihuonekaasupäästöissä.

Suomessa otettiin käyttöön julkisen hankintatoimen Hymonet-tietokanta kesällä 2001. Se sisältää opastusta hankintamenettelyihin ja ympäristökriteerejä lukuisille tuoteryhmille. Kaikki hankintaorganisaatiot eivät ole kuitenkaan käyttäneet tietokantaa sen korkean käyttömaksun vuoksi. Pohjoismaiden ministerineuvosto selvittää parhaillaan yhteistyön lisäämismahdollisuuksia eri maiden vastaavien tietokantojen välillä.

Laki julkisista hankinnoista tuli Suomessa voimaan 1.7.2007.¹²⁰ Se selkiyttää mahdollisuuksia sosiaalisten näkökohtien huomioonottamiseen julkisissa hankinnoissa.¹²¹ Hankintojen sosiaalisilla näkökohdilla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla taataan perusoikeuksien, yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyysperiaatteen

119 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80568&lan=fi>

120 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070348>

121 http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;161;120419;120423;121769

noudattaminen. Sosiaalisia näkökohtia on myös heikommassa asemassa olevien suojelemiseksi ja syrjäytymisen estämiseksi tarkoitettu positiivinen syrjintä.

Lain mukaan hankintayksikkö voi asettaa hankinnoille erityisehtoja, jotka voivat koskea ekologisia ja sosiaalisia näkökohtia, kuten kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimusten noudattamista, työoloja ja työehtoja tai vammaisten palvelukseen ottamista. Edellytyksenä on, että näistä ehdoista on ilmoitettava ilmoituksessa tai tarjouspyynnössä. Valtion keskushallintoviranomaisen ja tarjouskilpailun voittajaksi valitun yksityisen työnantajan väliseen urakkasopimukseen on ennen sopimuksen allekirjoittamista lisättävä lauseke, jonka mukaan sopimukseen liittyvissä työsuhteissa on noudatettava vähintään Suomen lain ja työehtosopimusten mukaisia työehtoja.

Hankintayksikön tulisi kiinnittää huomiota sosiaalisiin näkökohtiin myös siltä osin, että hankittava tuote tai palvelu soveltuu kaikille käyttäjille ja väestöryhmille (esim. kulkureittien esteettömyys, näkövammaisille soveltuvat näppäimet). Laissa on myös säännös hankintojen varaamisesta työkeskuksille tai vastaaville yksiköille, jotka edistävät vammaisten työllistämistä.

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia kehittämistoimiksi Suomessa

Ympäristöministeriön työryhmän ehdotus julkisten kestävien hankintojen toimintaohjelmaksi koskee hankintojen ekologista kestävyyttä. Siihen ei ole sisällytetty lakiin kirjattuja mahdollisuuksia sosiaalisista näkökohdista julkisissa hankinnoissa.

Tämän vuoksi ehdotetaan

- 1 toimintaohjelman täydentämistä sosiaalisilla näkökohdilla lain esittämien mahdollisuuksin. Belgian malli on yksi hyvä esimerkki. Työryhmä voisi arvioida muun muassa a) minkälaiset hankkeet soveltuvat lain mukaisten erityisehtojen toteuttamiseen heikossa asemassa olevien henkilöstöryhmien työllistämiseksi b) minkä kokoisia yrityksiä erityissopimukset koskisivat ja c) minkä suuruinen osuus hankintasopimusten hinnasta olisi käytettävä esimerkiksi heikossa asemassa olevien työllistämiseen. Lisäksi olisi arvioitava toteuttamisen valvontakeinoja.
- 2 koulutuksen järjestämistä hankintatoimen henkilöstölle ekologisista, sosiaalisista ja kestävästä hankinnoista ja niiden merkityksestä.

Suomessa on runsaasti pitkäaikaistyöttömiä, vajaakuntoisia ja muita ryhmiä, joiden työnsaanti on vaikeutunut mahdollisesta hyvästä työkyvystä huolimatta. Näi-

den työtä haluavien työnsaantia olisi tuettava ja helpotettava kaikin tavoin, koska työ kuuluu kaikkien ihmisten perusoikeuksiin. Julkista hankintatointa koskeva lainsäädäntö antaa siihen mahdollisuudet.

2.8 Vastuullinen sijoittaminen

Yleistä kehityksestä

EU:n komissio kehottaa sekä vihreässä kirjassa yritysten sosiaalisesta vastuusta että tiedonannossaan vuodelta 2002 ammatillisia eläkejärjestelmiä ja investointirahastoja julkistamaan, missä määrin ja miten ne ovat ottaneet sosiaaliset, ekologiset ja eettiset tekijät huomioon sijoituspäätöksissään.¹²² Lisäksi komissio tukee aloitteita, joilla pyritään analysoimaan ja valvomaan eläke- ja investointirahastojen sosiaalisen vastuun käytäntöjä. Kun eläkerahastot ryhtyvät vaatimaan lisää tietoja sosiaalisista ja ekologisista käytännöistä yrityksiltä, joihin ne investoivat, yrityksille on eduksi julkaista näitä tietoja.

Jotta yhteiskuntavastuullinen sijoittaminen (Socially Responsible Investment, SRI) lisääntyisi, on parannettava rahoitusmarkkinoiden tietoisuutta sen hyödyistä. Siksi useat EU:n jäsenvaltiot ovat jo luoneet lainsäädäntöä, joka velvoittaa eläkerahastoja julkistamaan tietoja sosiaalisten, ekologisten ja eettisten tekijöiden huomioonottamisesta sijoituspäätöksissään.

Komission mielestä tarvitaan nykyistä enemmän eurooppalaisia markkinaindeksejä, joilla määritetään parhaat sosiaalisen ja ekologisen suorituskyvyn yritykset. Indeksit ovat perusta SRI-rahastojen käynnistämiseksi ja sijoituskohteena olevien yritysten vertailulle. Komissio pitää myös tärkeänä indeksien laatua ja objektiivisuutta. Suorituskykyä olisi arvioitava paitsi johdon myös sidosryhmien antamien tietojen perusteella. Lisäksi indeksin tietoja, arviointimenettelyjä ja tulosten oikeellisuutta olisi valvottava sisäisen ja ulkoisen laadunarvioinnin menetelmin.

YK julkaisi vastuullisen sijoittamisen periaatteet (UN Principles for Responsible Investment, PRI) vuonna 2006.¹²³ Global Compact ja ympäristöohjelman rahoittaja UNEP FI koordinoivat periaatteiden kehittämishanketta. Vastuullisessa sijoittamisessa (Responsible Investment, RI) sijoittaja ottaa huomioon sijoituskohteena olevien yritysten ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun sekä hyvän hallintotavan (Environment, Social, Corporate Governance, ESG) ja toimii itse samojen pe-

122 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0347:FI:HTML>

123 <http://www.unpri.org/files/pri.pdf>

riaatteiden mukaisesti. YK:n periaatteet hyväksynyt sijoittaja sitoutuu ottamaan ne huomioon analyysissään ja päätöksenteossään, edistämään sijoituskohteensa vastuullisuusraportointia sekä raportoimaan PRI-periaatteiden edistamisestä.

Lähes 400 sijoittajaa, joiden joukossa merkittäviä eläkerahastoja ja muita rahoitusalan toimijoita, on allekirjoittanut YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet vuoden 2008 kesäkuun tilanteessa. Sijoitusten arvo on noussut 8 000:sta 14 000 miljardiin (lähde: USD 14 trillion) dollariin kahden vuoden aikana.¹²⁴ Tutkimusten mukaan PRI-sijoittajat ovat edistyneet hyvin vastuullisuuden integroimisessa jokapäiväiseen toimintaan.

Vastuullisuusperiaatteisiin sitoutuneet tahot voivat jakaa tietoa yhteisen foorumin (PRI Engagement Clearinghouse) välityksellä tekemistään toimenpiteistä ja arvioimistaan sijoituskohteista. Foorumin arvioidaan vaikuttavan tehokkaammin yritysten yhteiskuntavastuuseen kuin yksityisten sijoittajien.¹²⁵

Suomalaisia YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteiden allekirjoittajia ovat Tradeka, Nordea, Keskinäinen Vakuutusyhtiö Fennia, Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen ja Kirkon keskusrahasto. Suomessa Työeläkevakuuttajat (TELA) viittaavat näihin periaatteisiin internet-sivustollaan.

OECD:n yhteiskuntavastuullista sijoittamista koskevassa Oxford Business Knowledge -tutkimuksessa, ”Recent Trends and regulatory Implications in Socially Responsible Investment for Pension Funds”, on käsitelty erityisesti eläkerahastojen vastuullisen sijoitustoiminnan periaatteita ja maakohtaisia säädöksiä.¹²⁶ Siinä pohditaan, pitäisikö joidenkin maiden eläkerahastoja koskevia SRI-säädöksiä esittää sovellettavaksi myös muissa OECD-maissa. Samoin pohditaan, pitäisikö eläkerahastoilta vaatia aktiivisempaa ekologisten, sosiaalisten ja hyvän hallintotavan tavoitteiden huomioonottamista kuin vastuullisten sijoitusperiaatteiden kuvaamista. Toisaalta painotetaan sijoittajien vapautta valintojensa tekemiseen.

Tutkimuksen mukaan SRI-lainsäätäjät jättävät usein ohjeistamatta ja määrittämättä, mikä on vastuullista sijoitustoimintaa. Tutkimuksessa todetaan edelleen, että eläkerahastot allekirjoitettuaan YK:n PRI-vastuullisuusperiaatteet uskottelevat toimivansa vastuullisesti ilman, että ovat toimeenpanneet SRI-politiikkaa. Lain-säädäntötyön valmistelussa pitäisi määritelmien ja ohjeistojen ohella harkita myös, mikä on tiukkojen periaatteiden ja lainsäädäntövaatimusten vastaavuus.

124 <http://www.unpri.org/report08/PRI%20Press%20Release%2017%20June%202008.pdf>

125 <http://www.unpri.org/workstreams/#1>

126 <http://www.oecd.org/dataoecd/3/0/38550550.pdf>

Hyviä käytäntöjä

EU on tehnyt selvityksen julkisen hallinnon maakohtaisista käytännöistä vastuullisen (yhteiskuntavastuullisen, SRI) sijoittamisen edistämiseksi vuonna 2007.¹²⁷ Aloitteiden määrä on huomattavasti vähäisempi kuin esimerkiksi kestävässä hankinnoissa. Vain seitsemällä vastanneella jäsenmaalla on hyviä esimerkkejä vastuullisen sijoittamisen aloitteista. Suurin osa niistä, noin 43 %, on lainsäädäntöperusteisia. Taloudellisia kannusteita on noin 29 %, informatiivisia 21 % ja näiden yhdistelmiä 7 %. Alankomailla ja Iso-Britanniassa on eniten aloitteita.

Iso-Britanniassa vuonna 2000 voimaantullut laki velvoittaa eläkerahastot julkaisemaan sijoituspäätöksissä noudattamansa vastuullisuusperiaatteet, ts. missä määrin ekologisia, sosiaalisia ja eettisiä arvioiteja on sisällytetty investointistrategiaan. Lain johdosta useat rahastot alkoivat selvittää sijoituskohteena olevien yritysten yhteiskuntavastuullisuutta. Se taas pakotti yritykset entistä enemmän raportoimaan vastuullisuuskäytännöistään. Belgialla, Espanjalla, Ranskalla ja Ruotsilla on vastaavia eläkerahastoja koskevia säädöksiä. Samanlainen velvoite on Ranskassa työntekijärahastoilla.

Ruotsissa on vuoden 2001 alusta lähtien edellytetty valtion eläkerahastojen ottavan huomioon vastuullisuuskysymykset sijoitustoiminnassaan. Rahastojen on esitettävä vuosittain sijoitus- ja omistajapolitiikkaa sekä riskien hallintasuunnitelmaa koskeva toimintasuunnitelma. Lain mukaan rahasto ei saa omistaa osakkeita yrityksissä, jotka eivät täytä rahaston omia yhteiskuntavastuun periaatteita. Valtiovarainministeriö valvoo lain noudattamista.

Ruotsin valtion eläkerahastot (AP1–AP4) hyväksyivät vastuullisen sijoittamisen periaatteet (PRI) vuonna 2007. Samalla ne perustivat eettisen neuvoston (the Ethical Council) arvioimaan ulkomaisten sijoituskohteittensa ympäristövaatimusten ja eettisten vaatimusten noudattamista.

Alankomaissa vuonna 2002 julkaistu opas, ”A Sustainable Money” edustaa informatiivisia käytäntöjä. Se antaa yksityissijoittajalle yleistä tietoa vastuullisesta sijoittamisesta ja käytettävissä olevista kestävä kehityksen rahastoista. Oppaan arvioidaan vaikuttaneen yksityisten sijoittajien varovaisuuteen ja edistäneen SRI rahastojen kasvua. Opasta päivitetään kahdesti vuodessa. Vastuullinen sijoittaminen on kasvanut vuosittain 20 prosenttia Alankomaissa viimeisten kymmenen vuoden aikana. Se on huomattavasti korkeampi verrattuna perinteiseen säästämiseen ja muihin sijoituksiin.

127 http://www.sustainability.eu/pdf/csr/Socially%20Responsible%20Investment%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf

Itävallassa on perustettu internetsivusto (www.gruenesgeld.at), joka sisältää yleistä tietoa vastuullisesta sijoittamisesta, erilaisista investointimuodoista, tuotteista ja eläkerahastoista.

Alankomaissa ”The Green Funds Scheme”-ohjelma rahoittaa ympäristöinvestointeihin liittyviä projekteja. Kohteita voivat olla esimerkiksi tuulipuistot tai luomutuotanto. Ministeriöt ovat kehittäneet rahaston yhdessä. Rahastosta kiinnostuneet voivat joko sijoittaa tai lainata rahaa ympäristöprojekteihin. Molemmissa tapauksissa on mahdollista saada verovähennys, jos projekti täyttää määrättyt kriteerit.

Iso-Britanniassa myönnetään puolestaan verovähennyksiä yksityisille, jotka sijoittavat heikoimmin kehittyneissä kunnissa sijaitseviin yrityksiin ja auttavat näin luomaan työpaikkoja.

Tanskassa uuden toimintasuunnitelman mukaan tullaan edistämään YK:n PRI-periaatteiden noudattamista. Lailla aiotaan varmistaa, että suuryritykset ja instituutio-naaliset sijoittajat raportoivat CSR-toimenpiteistään vuosikertomusten johdon katsauksessa.¹²⁸

Belgiassa sijoittajat saavat verovähennyksiä sijoittaessaan rahastoon (Kringloopfonds), joka sijoittaa 70 % varoistaan sosiaaliseen ja kestäväan talouteen. Rahasto on valtion perustama ja hallinnoima.

Iso-Britannia hallinnoi myös ”Carbon Disclosure Project”- kansainvälistä projektia, joka edesauttaa sijoittajien ja yritysten välistä vuoropuhelua. Se kerää tietoja eri teollisuudenalojen kasvihuonepäästöistä ja yritysten toimenpiteistä haitallisten ilmastovaikutusten vähentämiseksi. ks. myös kpl 3.2.

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Kansainvälisissä vastuullista sijoitustoimintaa ja puhtaan teknologian indeksejä koskevissa tutkimuksissa todetaan, että sijoittajat, analyytikot ja muut toimijat tarvitsevat tietoa vastuullisen sijoittamisen periaatteista, rahastoista, menetelmistä ja esimerkeistä sekä vastuullisen sijoittamisen hyödyistä.¹²⁹ Suomessa eri tahot (FiBS, EK, pankit ja rahoituslaitokset) järjestävät keskustelutilaisuuksia ja seminaareja vastuullisesta sijoittamisesta.

128 http://www.unglobalcompact.org/docs/news_events/9.1_news_archives/2008_06_11/Action_plan_CSR.pdf

129 http://www.sustainability.eu/pdf/csr/Socially%20Responsible%20Investment%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf

On esitetty, että eri maiden institutionaalisten sijoittajien omistajapolitiikkaa koskeva lainsäädäntö ja käytännöt voivat rajoittaa omistajan vaikutusmahdollisuuksia, esimerkiksi osallistumista yhtiökokouksien päätöksiin Suomessa.¹³⁰

Edellä mainituista syistä ehdotetaan perustettavaksi työryhmä, jonka tehtävänä olisi

- 1 arvioida tarvetta muodostaa vastuullisen sijoitustoiminnan tiedotus- ja keskustelufoorumi
- 2 selvittää kansallista sijoitusalan (myös valtion eläkerahastojen) omistajapolitiikkaa ja vastuullisuusperiaatteita
- 3 selvittää ja kehittää julkisen hallinnon vastuullisen sijoitustoiminnan käytäntöjä ja verohelpotuksia Suomessa

Työryhmä ottaisi myös kantaa sijoitustoiminnan vastuullisuusperiaatteisiin sekä niiden käytännön merkitykseen; määritelmiin, vaikuttavuuteen ja periaatteista tiedottamiseen. SRI-periaatteet, määritelmät ja vaatimukset vaihtelevat maittain ja osin eläkerahastojen välillä. Tiedonsaantimahdollisuuksia olisikin parannettava. Myös yritysten pitäisi tuntea sijoittajien uudet toimintaperiaatteet.

Työryhmässä olisi mukana sijoitusalan ja rahastojen edustajia sekä muita alan toimijoita sidosryhmineen.

Edellä kuvatuissa maakohtaisissa esimerkeissä, kuten Alankomaiden, Iso-Britannian ja Belgian, on hyviä malleja vastuullista sijoitustoimintaa tukevista verohelpotuksista. Suomessakin voitaisiin selvittää mahdollisuuksia tukea verohelpotuksien sijoituksia muun muassa ilmastonmuutoksen torjuntaan tai työttömyyden vähentämiseen korkean työttömyysasteen paikkakunnilla.

2.9 Raportointi ja raportointia tukevat ohjeet

Yleistä kehityksestä

Raportointi on hyvä keino tiedottaa sidosryhmille yrityksen yhteiskuntavastuusta. Global Reporting Initiative (GRI) on maailmanlaajuinen kestävä kehityksen raportointiohjeisto, jota yhä useammat yritykset käyttävät raportointiohjeenaan.¹³¹

130 Keskustelu Anna Hyske, Ilmarinen, 26.9.2008

131 <http://www.globalreporting.org/Home/BottomBlock3/Block3.htm>

GRI-ohjeisto yhdenmukaistaa raportointia ja helpottaa vertailtavuutta muihin vastaaviin yrityksiin.

Maakohtaiset ympäristö- ja yhteiskuntavastuun raportointivaatimukset ovat muuttuneet muutaman viime vuoden aikana. Useat EU-maat ovat tiukentaneet raportointivaatimuksiaan. Myös GRI:stä on julkaistu uusi versio (G3) syksyllä 2006. Lisäksi yhteiskuntavastuun raportointia ollaan tuomassa osaksi tilinpäätösraportointia.

Maakohtaisia käytäntöjä

Ranskassa julkisesti noteerattujen yhtiöiden edellytetään raportoivan ympäristöön ja sosiaaliseen vastuuseen liittyvistä asioista osana toimintakertomustaan.¹³² Tätä koskeva laki tuli voimaan vuoden 2002 alusta.

Raportoitaviin sosiaalisiin asioihin kuuluvat rekrytoitujen vakituisten ja määräaikaisten työntekijöiden, vuokratyövoiman ja irtisanottujen määrät. Lisäksi on raportoitava irtisanomisen syistä, ylitöistä, työajoista, poissaoloista, palkkoista, palkkakehityksestä, sosiaalikulusta ja voitonjaosta. Niin ikään on ilmoitettava tiedot naisten ja miesten osuudesta, työehtosopimuksista, työterveys- ja turvallisuusolosuhteista, koulutuksesta, vajaakuntoisten työllistamisestä sekä tuesta yleishyödyllisille toiminnoille. On selvitettävä myös alihankinnan merkitystä ja panostusta paikallisyhteisöjen kehittämiseen sekä ILO:n työelämää koskevien julistusten ja työnormien huomioon ottamista kansainvälisten tytäryhtiöiden toiminnassa ja myös miten työnormeja edistetään kansainvälisissä sopimuksissa. Tilintarkastajien on tarkastettava myös nämä tiedot. Parhaillaan lakia tarkistetaan raportoitavien tunnuslukujen riittämättömän määrittelyn vuoksi.¹³³

Tanskassa, Alankomaissa ja Ruotsissa ympäristöraportointi on lakisääteistä ympäristöä kuormittavilla toimialoilla. Ruotsissa yli 20 000 toimipaikan, joilla on muun muassa ympäristölupa, on edellytetty raportoivan ympäristöasioista toimintakertomuksessaan vuodesta 1999 lähtien.

Iso-Britanniassa on laadittu ympäristöraportoinnin ohjeet jo vuonna 2001. Kuluvana vuonna yhteiskuntavastuuasioiden raportointi on tulossa pakolliseksi. Kaikkien pörssinoteerattujen yritysten on raportoitava ympäristöasioista, työntekijöiden hyvinvoinnista ja muista sosiaalisista asioista.

132 http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/csr-matrix/csr_topic_allcountries_en.cfm?field=7

133 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/csr_abc.pdf

Iso-Britannian hallitus vaatii myös eläkerahastoja raportoimaan, miten ne ottavat huomioon sosiaalisen vastuun, ympäristöasiat ja eettisyyden sijoitustoiminnassaan. Hallituksen on raportoitava vuosittain omaan toimintaansa liittyvistä kestävästä kehityksen asioista.

Tanskan laki vihreistä tilinpäätöksistä on jo vuodelta 1996. Se koskee 3000 ympäristölupavelvollista yritystä. Yhteiskuntavastuun raportointia on edistetty kahdella aloitteella: sosiaali- ja työministeriö sekä keskeiset työnantaja- ja työntekijäjärjestöt julkaisivat yhteiskuntavastuuraportoinnista ohjeen vuonna 2001 sekä erikseen pk-yrityksille suunnatun raportointiohjeen. Uuden toimintasuunnitelman mukaan hallitus aikoo tehdä CSR-raportoinnista pakollisen isoille yrityksille, instituutionaalisille sijoittajille ja valtionyhtiöille. Niiden tulisi raportoida yritys vastuusta johdon katselmuksissa vuosikertomusten yhteydessä. Velvollisuus raportoida koskisi noin 1000 suurinta yritystä.

Ruotsin hallitus hyväksyi marraskuussa 2007 uudet ulkoisen raportoinnin ohjeet, jotka tulivat voimaan kuluvan vuoden alusta. Niissä valtionyhtiöiltä edellytetään kestävästä kehityksen raportointia.¹³⁴ Näin valtionyhtiöt asetetaan edelläkävijän asemaan ja johtamaan kestävästä kehityksen edistymistä myös muissa yhtiöissä.

Valtionyhtiöiden ulkoinen raportointi sisältää vuosikertomuksen, osavuosisat-saukset, hallituksen toimintakertomuksen, sisäisen riskienhallintaselonteon ja kestävästä kehityksen raportin. Valtionyhtiöt veloitetaan noudattamaan samoja kirjanpito- ja tilinpäätöslakeja kuin yksityisetkin yhtiöt. Valtionyhtiöiden raporttien pitää olla yhtä läpinäkyviä kuin listattujen yhtiöiden raporttien.

Ruotsin hallituksen valtionyhtiöiden omistajapolitiikka sisältää eettisyyden, ympäristönsuojelun, tasa-arvon ja monimuotoisuuden periaatteet. Valtionyhtiöiden hallitukset ovat vastuussa periaatteisin liittyvien toimenpiteiden etenemisestä. Uudet raportointiohjeet vahvistavat entisestään näiden periaatteiden toteutumista.

Kestävästä kehityksen raportointi perustuu Global Reporting Initiative (GRI) -ohjeisiin. Kestävästä kehityksen raportti on julkaistava samaan aikaan kuin vuosikertomus. Riippumattoman osapuolen on myös varmennettava raportti.

Ruotsin valtio omistaa kokonaan 40 ja osittain 15 yhtiötä. Yrityksistä neljä on pörssilistattuja. Ruotsin kansallinen auditointiyksikkö (Riksrevisionen) vastaa hallinnon kaikkien yksikköjen tarkastuksista. Se analysoi raporteissaan myös sitä, miten valtionyhtiöt ovat noudattaneet sosiaalisia ja ekologisia toimintaperiaatteita.

134 <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/09/41/25/56b7ebd4.pdf>

Suomessa uudistetun kirjanpitolain mukaan hallituksen toimintakertomuksessa on esitettävä henkilöstöön, ympäristöasioihin ja muihin liiketoiminnan kannalta merkittäviin seikkoihin liittyvät tunnusluvut ja muut tiedot. Toimintakertomuksen laadintaa koskeva yleisohje (KILA 12.9.2006) kuvaa näitä periaatteita ja tunnuslukuja. Henkilöstö- ja ympäristöasioiden raportoinnin pakollisuus määräytyy niiden olennaisuuden perusteella.¹³⁵ Kirjanpitolautakunta on päivittänyt myös yleisohjeet ympäristöasioiden esittämisestä tilinpäätöksessä (24.10.2006).¹³⁶

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Suomalaiset edelläkävijäyritykset ovat raportoineet vapaaehtoisesti ympäristöasioistaan jo noin viidentoista vuoden ajan ja sosiaalisesta vastuustakin usean vuoden.¹³⁷ Yhä useammat erikokoiset ja eri toimialoilla toimivat yritykset ja organisaatiot raportoivat ympäristö- ja yhteiskuntavastuustaan. Sidosryhmien odotukset ja edelläkävijäyritysten esimerkki on myötävaikuttanut ja kannustanut uusia yrityksiä raportointiin. Lisäksi jo 13. kerran järjestetty vuosittainen yritysten ja julkisten organisaatioiden yhteiskuntavastuun raportointikilpailu on kannustanut yrityksiä raportoinnin aloittamiseen. Tänä vuonna ensimmäisen kerran kilpailu kattoi koko yhteiskuntavastuun raportoinnin.

Koska raportointiohjeistot ovat myös vastuullisuuden kehittämisen työkaluja, ehdotetaan

- 1 että valtion hallinnon organisaatiot kehittävät omaa raportointiaan vapaaehtoisen raportoinnin periaatteella. Raportit voisivat sisältää oman toiminnan taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten tavoitteiden ja indikaattorien lisäksi vastaavat yhteiskunnalliset vaikutukset.
- 2 että vuosittaisen yhteiskuntavastuun raportointikilpailun palkintokriteereitä kehitetään siten, että ne ottavat huomioon nykyistä enemmän sosiaalisen vastuun. Palkintokriteereinä voisivat olla esimerkiksi työelämän laadun eri osa-alueet ja työhyvinvoinnin kehittäminen. Lisäksi hyvät käytännöt alihankintaketjun ihmisarvoisen työn edistämisessä voisi olla nykyistä GRI:n raportointiohjetta laajemmin mukana. Ranskan raportointimalli indikaattoreineen voisi olla hyvä vertailukohta. Ks. myös kpl 5.2.

135 KILA 12.9.2006: yleisohje toimintakertomuksen laatimisesta

136 KILA 24.10.2006: Ympäristöasioiden kirjaaminen, laskenta ja esittäminen tilinpäätöksessä. ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/all/49FA8F590BC72393C2257236005040C1?openDocument

137 <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=182&lan=fi>

- 3 arvioitavaksi Ruotsin mallin mukaisen valtionyhtiöiden raportointimallin tavoitteita ja hyötyjä sekä niiden sovellettavuutta Suomen valtionyhtiöihin. On syytä arvioida, parantaako yhteiskuntavastuun raportointi käytännössä myös työelämän laatua ja työhyvinvointia.
- 4 arvioitavaksi, tulisiko henkilöstöasioiden kehittäminen ja hyvinvointi ottaa osaksi Corporate Governance -suositusta ja valtionyhtiöiden hyvää hallintotapaa, jolloin tärkeistä henkilöstöä koskevista ohjelmista ja toimenpiteistä tulisi kertoa riskienhallinnan tapaan. Tavoitteena olisi sekä tukea henkilöstön hyvinvointia että myös tehdä ennalta muutostilanteiden varautumissuunnitelmia.

3 Ympäristö, kestävä energiatalous ja ilmastonmuutos

3.1 Tuotepolitiikka ja ympäristöasioiden hallinta

Yhdenmukainen tuotepolitiikka (Integrated Product Policy, IPP) on keskeinen osa EU:n kuudetta ympäristöohjelmaa.¹³⁸ Tuotepolitiikan keinoin vähennetään tuotteiden aiheuttamia ympäristöhaittoja koko niiden elinkaaren ajalta. Erityisesti valmistaja voi suunnitteluvaiheen en ajalta. Erityisesti tetta varten puolen sivun tekstipätkän keskeisistä selvityksesi asioista. a valinnoillaan vaikuttaa tuotteen elinkaaren ympäristövaikutuksiin. Muun muassa uudet sähkö- ja elektroniikka-tuotteita koskevat säädökset perustuvat IPP:hen. Yhdenmukainen tuotepolitiikkaa toteutetaan myös taloudellisella ohjauksella – esimerkiksi ympäristöystävällisten tuotteiden ja palveluiden kehittämisen rahoitustuella, koulutuksella, ohjauksella ja vihreillä hankinnoilla.

Yritykset voivat kehittää ympäristöasioiden hallintaa systemaattisesti vapaaehtoisilla ympäristöjärjestelmillä. EU:n vihreä kirja yritysten yhteiskuntavastuun edistämiseksi mainitsee EMAS (the Eco-Management and Audit Scheme) -järjestelmän. Rekisteröitymisen yhteydessä organisaatio saa käyttöönsä EMAS-sertifikaatin ja -logon, jota se voi käyttää viestinnässään. ISO 14001 -standardin mukainen ympäristöjärjestelmä on myös osa EU:n asetukseen perustuvaa EMAS-järjestelmää.¹³⁹

Hyviä käytäntöjä

Tanskan hallitus julkaisi vuonna 2006 ekotehokkuutta koskevan strategian ja vuonna 2007 toimintasuunnitelman ekotehokkaista teknologioista. Pyrkimyksenä on varmistaa tanskalaisten yritysten teknologinen kilpailukyky ja edelläkävijän asema.¹⁴⁰ Suunnitelman toteuttamista varten Tanskan ympäristövirasto EPA perusti sihteeristön, joka toimii ekotehokkaan teknologian keskuksena yrittäjille, tut-

138 <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=98099&lan=fi>

139 <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1644&lan=fi>

140 http://www.ecoinnovation.dk/English/National_Actions/Danish_plan_of_action

kijoille ja rahoittajille. Sihteeristö tiedottaa muun muassa tulevasta lainsäädännöstä ja neuvoa teknologian kehittämisen taloudellisen tuen kysymyksissä.¹⁴¹

Tanskan ympäristövirasto EPA julkaisi vuonna 2005 internetissä ympäristöasioiden hallinnan oppaan. Se sisältää sata erilaista työkalua. Tietokanta sisältää sektori-kohtaisia työkaluja muun muassa ekologisten tuotteiden tuotesuunnitteluun.¹⁴²

Belgian hallitus on määrännyt EMAS-järjestelmän pakolliseksi kaikille yksiköilleen kesäkuusta 2006 alkaen. Muille organisaatioille se on edelleen vapaaehtoinen. Jokaisen osaston ympäristöasioiden hallintajärjestelmä ja raportti on ulkopuolisen auditoijan verifioitava. Useat hallituksen organisaatiot aloittivat kehitystyön jo vuoden 2005 aikana.¹⁴³

Irlannissa yritystoiminnan kehitysvirasto, Enterprise Ireland, on hallituksen virasto, joka edistää alkuperäisten irlantilaisien yritysten kehitymis- ja kasvumahdollisuuksia globaaleilla markkinoilla. Se on koonnut erityisesti pk-yrityksille tarkoitettun kattavan ympäristöasioiden portaalin,

”*Envirocentre.ie*” -portaali sisältää useita laajoja ja monipuolisia tietokantoja muun muassa ilmastonmuutoksesta, ympäristöasioiden hallinnasta, kierrätyksestä, ekotehokkuudesta ja teknologiainnovaatioista, osin maailmanlaajuisesti. Lisäksi sivuilta löytyy oppaita, tietoa lainsäädännön vaatimuksista ja taloudellisista kannusteista sekä ajankohtaisista asioista ja tapahtumista. Irlannin kauppa- ja työministeriön yritysosasto rahoittaa sivuston ylläpitoa. Sivusto on erittäin suosittu.¹⁴⁴

Yritystoiminnan kehitysvirasto tekee tiivistä yhteistyötä yritysten kanssa parantaakseen niiden vastuullisuutta ympäristöasioissa. Yritykset voivat saada taloudellista tukea EMAS-järjestelmän käyttöönottoon ja koulutukseen.

Viraston ympäristömyötäisiä tuotteita koskeva ”*the Environmentally Superior Products Programme*” -ohjelma pyrkii vähentämään tuotteiden aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Irlantilaiset pk-yritykset voivat hakea rahoitusta projekteille, joissa arvioidaan nykyisten tuotteiden tai uusien tuotteiden ympäristövaikutusten vähentämismahdollisuuksia.

141 http://www.ecoinnovation.dk/English/News/Latest+news/new_secretariate_for_eco-efficient_technology.htm

142 <http://www.ecoinnovation.dk/English/Topics/Public-private-partnerships/>

143 <http://www.mst.dk/English/ECO-technology/>

144 <http://www.envirocentre.ie/>

Ekologisen tuotesuunnittelun “*Eco-Design Resources*” -tietokanta sisältää tietoa alan tutkimuskeskuksista, korkeakouluista ja tutkimusyhteistyöstä yritysten kanssa. Elinkaariarvioinnin tietolähteet ja työkalut on tarkoitettu erityisesti elektronikan, autojen, pakkausten ja rakennuksien tuotesuunnitteluun. Sivusto esittelee myös ympäristömerkintöjä, palkintoja ja tuotesuunnittelun lainsäädäntöä maailmanlaajuisesti.¹⁴⁵

Edie-tietokanta sisältää uutisia lukuisien tuotteiden ja palveluiden viimeisimmistä ympäristöratkaisuksista.¹⁴⁶

Irlannin ja Iso-Britannian ympäristöpalkinnoista löytyy kattavasti tietoja osoitteessa: www.environmentawards.net. Sivustosta vastaa Faversham House Group, joka on riippumaton englantilainen media-alan yritys.

3.2 Kestävä energiatalous ja ilmastonmuutos

EU:n komission tiedonannossa, ”Parempaan energiatehokkuuteen tieto- ja viestintäteknologian avulla” toukokuulta 2008 asetetaan tavoitteeksi tehdä Euroopasta vähähiilinen ja energiatehokas talous.¹⁴⁷ Siinä tieto- ja viestintäteknologia on tärkeässä roolissa. Jotta tieto- ja viestintäteknologian käytöllä voitaisiin saavuttaa nykyistä parempi energiatehokkuus, on ensin kehitettävä yhteistyötä ja synergiaa tietotekniikka- ja energia-alojen sidosryhmien välille. Tieto- ja viestintäteknologia parantaa energiatehokkuutta koko taloudessa, koska se mahdollistaa uudet liiketoimintamallit, erityyppiset prosessit sekä nykyistä paremman valvonnan ja tarkemman ohjauksen.

EU:n kestävän kehityksen seurantaraportti toteaa ilmastonmuutoksesta, että lähes kaikki jäsenvaltiot ovat hyväksyneet kansalliset ilmastonmuutosstrategiansa joko omana kokonaisuutenaan tai osana kansallista energiapolitiikkaansa. Jotkut jäsenvaltiot ovat perustaneet ilmastonmuutokseen keskittyviä virastoja ja tiedoneuvostoja, kuten Iso-Britannia ja Ruotsi. Jotkut maat ovat tehneet verotusta koskevia aloitteita.¹⁴⁸

145 <http://www.envirocentre.ie/includes/documents/ecodesignresourcesDATABASEsep07.pdf>

146 <http://www.edie.net/products/index.asp>

147 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0241:FIN:FI:PDF>

148 http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=fi&ty-pe_doc=COMfinal&an_doc=2007&nu_doc=642

Hyviä käytäntöjä

EU:n ”Älykäs Energiahuolto” (The Intelligent Energy – Europe programme)¹⁴⁹ -ohjelma rahoittaa älykkäitä, eurooppalaisia energiatarkeisuja. Ohjelman internet-sivusto esittelee muun muassa teollisuuden toteuttamia energiatehokkaita projekteja. Ns. Euroopan infopäivänä yrityksiä neuvotaan projektihaankeiden suunnittelussa ja tuetaan partnereiden haussa. Projekti voi saada rahoitusta jopa 75 % hyväksytyistä kuluistaan.

”Local Energy Action – EU Good Practice 2007” -raportti esittelee hyviä energiahankkeita ja arvioi niiden sovellettavuutta muissa maissa. Julkinen hallinto ja paikalliset energiakeskukset ovat osallistuneet hankkeisiin ja niiden rahoittamiseen.¹⁵⁰

Kestävän Energian Eurooppa (The Sustainable Energy Europe, SEE) on EU:n komission energia ja liikenne -osaston organisoima kilpailu. Se tukee unionin energiapolitiittisten tavoitteiden saavuttamista. Se esittelee ja palkitsee vuosittain merkittävät innovatiiviset ohjelmat ja projektit. Kilpailu on avoin kaikille kampanjaan liittyneille eurooppalaisille organisaatioille, yksityisille ja julkisille yrityksille, viranomaisille, energiavirastoille sekä muille vaikuttajille.

Kumppaniksi liittyminen edellyttää organisaatiolta vahvaa sitoutumista kestävän energiahuollon kampanjan tavoitteisiin. Mikä tahansa taho voi liittyä kumppanuusohjelmaan, kunhan se esittää ohjelman tavoitteineen. Osallistujat voivat käyttää projekteissaan kampanjan työkaluja, kampanjatiedotteita ja logoa sekä osallistua konferensseihin. Kumppanuusohjelmilla toteutetaan pääasiassa kaupunkien, kuntien, maaseudun ja muiden alueiden kestävän energian projekteja.

Irlannin hallitus perusti vuonna 2002 energia-alan kansallisen asiantuntijaviraston, Sustainable Energy Ireland (SEI). Se edistää kestävää energiataloutta Irlannissa. SEI hallinnoi laajaa yritysten energiaverkoston (the Large Industry Energy Network, LIEN). Verkosto on suunnattu energian suurkuluttajille, joiden kustannukset ovat yli miljoona euroa vuodessa. LIEN kehittää muun muassa energiatehokkaiden yritysten malleja, jotka voivat olla esimerkkeinä muille yrityksille siitä, miten energiahallinta voi parantaa kilpailukykyä. EU rahoittaa ohjelmaa.

149 http://ec.europa.eu/energy/intelligent/projects/industry_en.htm

150 http://www.managenergy.net/download/local_energy_action_2007.pdf

Energy MAP -energihallintaohjelma internetissä on tarkoitettu pk-yrityksille. Yritys voi itse tehdä sen avulla 20-vaiheisen hallintaohjelman.¹⁵¹ Työkalu auttaa laatimaan eri alojen, kuten teollisuuden, kaupan, hotellien ja palvelualojen, energianhallintasuunnitelmia.

SEI on myös palkinnut yrityksiä parhaista käytännöistä kestäväen energian palkinnoilla (The Sustainable Energy Awards) vuodesta 2006 lähtien.¹⁵² Kilpailun luokat ovat seuraavat:¹⁵³

- energiatehokkuutta parantavat projektit
- uusiutuvien energiamuotojen käyttöönotto
- tiedotuskampanjat
- asiakasyrityksen energiatehokkuus
- rakennussuunnittelu ja energiatehokkuus
- koordinoitu energianhallintaohjelma
- vuoden energiajohtaja

Iso-Britannian hallituksen vuonna 2001 perustaman riippumattoman The Carbon Trust -yhtiön tehtävänä on nopeuttaa siirtymistä matalahiilitalouteen.¹⁵⁴ Yhtiön internet-sivuilla on runsaasti tietoa ilmastonmuutoksesta, hiilijalanjäljestä, energiansäästöstä, ratkaisukeinoista, palveluista ja työkaluista. Hiilijalanjälki-työkalu auttaa eri alojen organisaatiota laskemaan hiilijalanjälkensä ja tunnistamaan mahdollisuudet sen pienentämiseksi. Yhtiö myöntää myös korkovapaita lainoja pk-yrityksille Englannissa sekä muille yrityksille Walesissa ja Pohjois-Irlannissa energiatehokkaiden laitteiden hankintaan. Takaisinmaksuaika on 4 vuotta.

Carbon Trust standardi edellyttää, että organisaatio vähentää hiilijalanjälkeään ja sitoutuu hiilipäästöjen todelliseen vähentämiseen vuosittain.¹⁵⁵ Standardin sertifikaatilla vahvistetaan, että yritys on onnistunut vähentämään hiilipäästöjään ja ilmoittanut tietonsa Carbon Disclosure -projektin tietokantaan. Standardi ottaa huomioon organisaation itsensä ja sen tuottajaketjun päästövähennykset. Kehitysmääprojekteilla hankittuja päästövähennyksiä ei oteta huomioon.

151 <http://http://www.sei.ie/energymap>

152 <http://http://www.sei.ie/index.asp?locID=2&docID=-1>

153 <http://http://www.sei.ie/index.asp?locID=2&docID=-1>

154 <http://http://www.carbontrust.co.uk/default.ct>

155 <http://www.carbontrust.co.uk/energy/takingaction/the-carbon-trust-standard.htm>

Standardi täydentää muita aloitteita, kuten kasvihuonekaasujen laskentamenetelmää (the GHG Protocol) ja hiilipäästöjen ilmoittamiseen liittyvää projektia (the Carbon Disclosure Project).

Carbon Disclosure Project (CDP) – projektin sihteeristö sijaitsee Iso-Britanniasa.¹⁵⁶ CDP on riippumaton voittoa tavoittelematon yhteisö, joka kerää ilmastonmuutokseen liittyvää tietoa yli 3 000 yritykseltä eri puolilta maailmaa institutionaalisille sijoittajilleen. CDP:llä on yli 385 allekirjoittanutta institutionaalista sijoittajaa ja sen yhteenlaskettu sijoitusvarallisuus on 57 000 miljardia USD.¹⁵⁷ Sijoittajien joukossa on pankkeja, eläkerahastoja ja vakuutusyhtiöitä. CDP:n allekirjoittaneet voivat tehdä yritysten välisiä vertailuja internet-tietokannassa, joka on maailman suurin yritysten kasvihuonekaasupäästöjä käsittelevä tietokanta.

CDP lanseerattiin Pohjoismaissa vuonna 2007. Silloin 125 yritykseltä pyydettiin tietoja kasvihuonekaasuista ja niiden vähentämistoimenpiteistä. Suomalaisista institutionaalisista sijoittajista hankkeen ovat allekirjoittaneet muun muassa Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen, Evli Pankki Oyj, Seligson & Co Fund Management, Kuntien eläkevakuutus ja Kirkon keskusrahasto.¹⁵⁸

CDP:n hanke, Supply Chain Leadership Collaboration (SCLC), koskee koko toimintaketjua. Hanke auttaa yrityksiä hankkimaan tietoja koko tuotanto- ja alihankintaketjun kasvihuonekaasuista. Kaksitoista yritystä osallistui hankkeen pilotointiin syksyllä 2007. Yritykset toimittivat kyselyn 328 alihankkijalle. SCLC:n pyrkii lisäämään yritysten mielenkiintoa alihankintaketjun hiilipäästöihin, koska useilla sektoreilla suurimmat vaikutukset syntyvät alihankintaketjussa.

CDP:n menetelmistä on muodostunut hiilipäästöjen laskenta- ja ilmoitusmenetelmien standardi. Hankkeen internet-sivuston arvioidaan olevan maailman suurin yritysten hiilipäästöjä koskeva tietokanta.¹⁵⁹

Tietokantaa hyödynnetään myös CDLI-indeksissä (Climate Disclosure Leadership Index), johon valitut yritykset ovat alansa parhaita ilmastonmuutoksen hil-

156 <http://www.cdproject.net/>

157 http://www.ilmarinen.fi/Production/fi/x_pdf_liitteet_julkaisut/ilmarinen_c_low.pdf

158 Carbon Disclosure Project: Nordic Report 2007. On behalf of 315 investors with assets of \$41 trillion: <http://www.cdproject.net/currentreports.asp>

159 <http://www.cdproject.net/currentreports.asp>

lintään sitoutuneita ja ilmastoasioistaan raportoivia yrityksiä. Indeksissä on 67 yritystä FT500-yhtiöstä.¹⁶⁰

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia kehittämistoimiksi Suomessa

Suomessa on panostettu vahvasti viimeisen vuoden aikana ympäristö- ja energiateknologian edistämiseen. On perustettu uusia informaatiokanavia, yhteisiä toimintaverkostoja ja keskittymiä. Tekes ja Sitra hallinnoivat laajoja ympäristöohjelmia.

Energia- ja ympäristöalan huippuosaamisen keskittymä, CLEEN Oy perustettiin elokuussa 2008. Sen tutkimusaiheita ovat muun muassa hiilineutraali energiantuotanto, hajautetut energijärjestelmät, kestävät polttoaineet, tehokas energiankäyttö, resurssitehokkaat tuotantoteknologiat ja -palvelut sekä materiaalikierrätys.¹⁶¹ Motivan yhteyteen avattiin keväällä 2008 uusi materiaalitietokeskus.¹⁶² Myös ilmastomuutoksesta tiedotetaan useilla internet-sivuilla¹⁶³.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK on perustanut Elinkeinoelämän ympäristöfoorumin vuonna 2008. Se on informaatiokanava ja kohtaamispaikka kaikille ympäristöliiketoimintaa harjoittaville yrityksille sekä ympäristöliiketoimintaa edistävälle organisaatioille ja viranomaisille. Foorumin toiminta muodostuu pääasiassa verkopalvelusta. Sivustolla kuvataan ympäristöliiketoiminnan uusia kansainvälisiä tutkimuksia, innovaatioita, kilpailuja, työkaluja ja ajankohtaisia tapahtumia. Lisäksi foorumi järjestää tapaamisia ja seminaareja.¹⁶⁴

Ympäristölainsäädäntö asettaa yrityksille jatkuvasti uusia haasteita, jotka on otettava huomioon muun muassa tuotekehityksessä materiaalien ja komponenttien valinnoissa.

Pk-yritysten voi olla vaikeaa saada tietoa kiristyvistä vaatimuksista, käytettävissä olevista työkaluista ja ympäristötekniikan mahdollisuuksista.

160 <http://www.cdproject.net/carbon-disclosure-leadership-index.asp>

161 <http://new.teknologiateollisuus.fi/fi/palvelut/ymparistoteknologia.html>

162 <http://www.motiva.fi/fi/toiminta/materiaalitehokkuus/>

163 <http://www.ilmasto.org/lisatietoa/linkit/kansalaisjarjestot.html>

164 <http://www.ek.fi/ymparistofoorumi/fi/index.php>

Sen vuoksi ehdotetaan selvitettäväksi

- 1 pk-yrityksille tarjottavien neuvontapalveluiden riittävyttä
- 2 millaisia kaikille avoimia, konkreettisia ohjeita ja työkaluja pk-yrityksillä on käytettävissään
 - a) lainsäädännön vaatimusten tunnistamiseksi
 - b) hallintajärjestelmien rakentamiseksi
 - c) ympäristömyötäiseen tuotesuunnitteluun
 - d) energiansäästön tehostamiseksi ja ilmastonmuutoksen torjuntaan
 - e) taloudellisten tukien hakemiseen ympäristönsuojelun, energiansäästön ja uusiutuvien energiamuotojen projekteihin

Edellä esitetyt hyvät käytännöt ja työkalut ovat viitteellisiä arvioitaessa malleja, jotka voisivat sopia suomalaisille pk-yrityksille. Korkeakoulut, yritykset ja teollisuusliitot ovat Suomessakin tehneet yhdessä tuotesuunnitteluun ja elinkaariarviointeihin lukuisia työkaluja. Kaupallisuus voi rajoittaa niiden käytettävyyttä.

Kestävän Energian Eurooppa-kilpailun, Carbon Trust -standardin ja Carbon Disclosure Project -hankkeen tietoisuutta ja merkitystä tulisi lisätä Suomessa. Kaikki suomalaiset yritykset eivät ole olleet valmistautuneita vastaamaan CDP:n kyseleyn kasvihuonekaasupäästöistä ja tehdyistä toimenpiteistä.

Irlannin SEI:n järjestämän kestävän energian kilpailumalli voisi olla yksi hyvä vertailukohde julkisen hallinnon tukemalle energiakilpailulle Suomessa. (ks. myös kpl 2.5.)

4 Kestävän kehityksen tuote-, palvelu- ja teknologia-innovaatiot

Innovaatiostrategioiden tavoitteista

Useissa kansallisissa strategioissa ja ohjelmissa pyritään innovaatiotoiminnan keinoin edistämään uudenlaisten tuote- ja palvelujärjestelmien kehittämistä yhdessä sidosryhmien kanssa. Innovaatiot voivat koskea uusia kuluttajatuotteita, palveluita ja puhtaita teknologioita. Tärkeä rooli uusissa tuote-innovaatioissa on ympäristö-, energia- ja informaatioteknologioilla.

Kestävän kulutuksen ja tuotannon -ohjelman yhteenveto toteaa: ”Nykyisten haastavien ympäristötavoitteiden saavuttaminen edellyttää edistyneen ympäristötekniologian läpimurtoa.¹⁶⁵ Pitkän aikavälin ympäristöhaasteisiin vastaaminen ei kuitenkaan todennäköisesti ole mahdollista edes maksimaalisella nykytekniologian hyödyntämisellä, vaan tarvitaan huomattavasti nykyistä edistysellisempää ympäristöteknologiaa. Myös globaalin ilmastopolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa innovaatioilla on keskeinen merkitys. Tekniologian lisäksi tarvitaan kestäviä tuote-palvelujärjestelmiä, sosiaalisia innovaatioita sekä verkostoja tai yhteisöjä, joissa eri osapuolet kehittävät sekä teknologiaa että palveluita, jotka tarjoavat kestävämpiä valinnanmahdollisuuksia.”

Yhteenvedon mukaan ilman taloudellisia kannustimia on vaikea puuttua kulutuksen laatuun ja määrään. Siksi taloudellisiksi ohjauskeinoiksi esitetään pantteja, veroja ja energiainvestointitukia. Muina havainnollisina työkaluina mainitaan ympäristömerkit, mittatikut ja ekologinen jalanjälki.

”Uudistuva, ihmisläheinen ja kilpailukykyinen Suomi” -tietoyhteiskuntastrategiassa vuosille 2007–2015 todetaan tieto- ja viestintätekniikan laajamittaisen hyödyntämisen tehostavan palvelutuotantoa.¹⁶⁶ Se mahdollistaa täysin uudenlaisten tuotantomallien, palveluiden ja palveluyhdistelmien kehittämisen. Samalla tuotteen ja palvelun välinen raja hämärtyy. Kestävä kehitys on nousemassa tietoyhteiskuntakehityksen yhdeksi painopistealueeksi. Yhä suurempi osa talouden kokonaisuudesta ei ole enää olemassa fyysisinä tuotteina tai palveluina. Kestävä tietoyhteiskuntakehitys sisältää myös sosiaalisen ulottuvuuden. Sitä puolestaan voi-

165 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=36844&lan=fi>

166 http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/esittely/fi_FI/1142405427272/_files/75972407877173318/default/strategia_taitettu_final.pdf

daan parantaa lisäämällä tieto- ja viestintäteknologian saavutettavuutta ja tasa-arvoista käytettävyyttä.

Esko Ahon työryhmän innovaatiostrategiassa¹⁶⁷ taas todetaan, että kilpailukyky perustuu usein kykyyn oivaltaa asiakkaiden, kuluttajien ja kansalaisten tarpeet ennen kilpailijoita sekä tarjota niitä vastaavia tuotteita ja palveluja. Eturivin yritykset ovatkin ottaneet kuluttajat ja asiakkaat mukaan tuotekehitykseensä. Yritykset jopa työstävät yhdessä käyttäjien kanssa aiemmin tunnistamattomia tarpeita ja vaikutavat siten kokonaan uudenlaisten markkinoiden syntymiseen.

EU:n ympäristöteknologian toimintasuunnitelma toteaa, että jäsenvaltiot kannustavat aktiivisesti innovointia ja ympäristöteknologian käyttöönottoa yrityksissä.¹⁶⁸ On jo perustettu joitakin viranomaisten ja yritysten yhteisiä elimiä lisäämään liiketoiminnan mahdollisuuksia ympäristöteknologian keinoin. Jotkut EU:n jäsenvaltiot ovat parantaneet ympäristöteknologian rahoitusmahdollisuuksia kannustimin (Iso-Britannia) ja innovatiivisia yrityksiä palkiten (Italia).

Informaatiotekniikan mahdollisuudet edistää vastuullisuutta ja kestävää kehitystä

Yhdistyneet Kansakunnat on nostanut tietoyhteiskunnan kehittämisen kaikkien kansakuntien tavoitteeksi. YK:n tietoyhteiskuntahuippukokouksissa (World Summit on the Information Society 2003 ja 2005) luotiin kansainvälinen tietoyhteiskuntavisio. Se korostaa tieto- ja viestintätekniiikan soveltamisen merkitystä taloudellisen kasvun, tasa-arvon, kestävän kehityksen, elämänlaadun ja kehityspoliitiikan mahdollistajana. Kaikkien ihmisten oikeudesta ja mahdollisuudesta hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluita on tullut yksi ihmisoikeuksien toteutumisen kulmakivistä.

”Global eSustainability Initiative (GeSI)” -ilmastotyöryhmän kuluva vuonna kokoamassa raportissa, ”SMART 2020: Enabling the low carbon economy in the information age”, analysoidaan informaatioteknologian mahdollisuuksia vähentää kasvihuonekaasuja globaalisti.¹⁶⁹ Informaatioteknologialla voitaisiin vähentää kasvihuonekaasuja yli 15 % globaalista kokonaismäärästä vuoteen 2020 mennessä. Raportin mukaan informaatioteknologiaa voitaisiin soveltaa voimantuotantoon, logistiikkaan, rakennuksiin sekä sähkö- ja tietoverkkoihin kuten “business as usual” nykyistä tehokkaammin ja laajemmin.

167 http://www.innovaatiostrategia.fi/files/download/Kansallinen_innovaatiostrategia_12062008.pdf

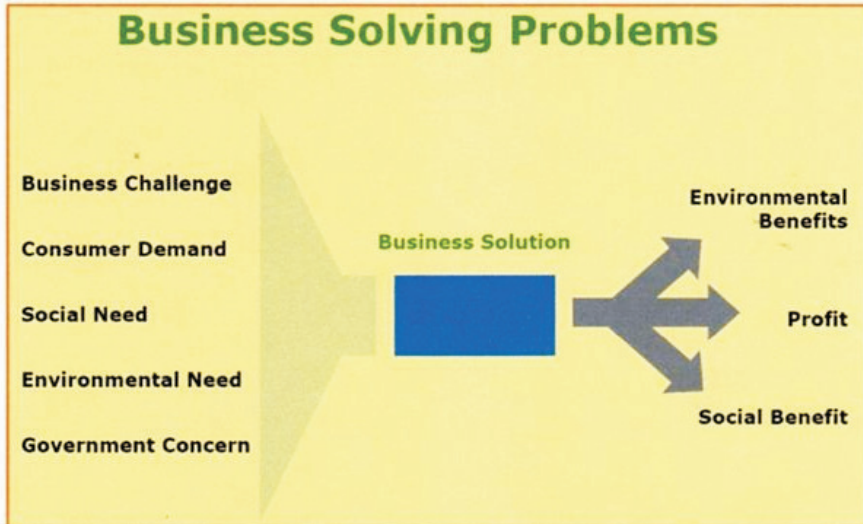
168 http://ec.europa.eu/environment/etap/pdfs/comm_pdf_com_2007_0162_f_en_acte.pdf

169 http://www.theclimategroup.org/assets/resources/publications/Smart2020Report_lo_res.pdf

Ohjelmistoala on julkaissut elokuussa 2008 edellä kuvatun kaltaisen selvityksen alan merkityksestä kestäväen kehityksen edistäjänä. Selvityksen nimi on ”Software Accelerates Sustainable Development”.¹⁷⁰ Siinä ohjelmistoalan yritysten edustajista koostunut työryhmä on arvioinut (s. 2–5), miten ohjelmistoalan tuotteet ja palvelut voisivat edistää kestäväää kehitystä muun muassa globaalilla tasolla toimivien yritysten henkilöstöhallinnossa, ympäristö- ja energia-asioiden hallinnassa sekä ilmastonmuutoksen torjunnassa.

Selvityksen mukaan vastuullisen yritystoiminnan merkitys on vasta muotoutumassa ohjelmistoalalla. Alan yritysten pitäisi oivaltaa paremmin, miten niiden sovellukset voivat edistää kestäväää kehitystä. Uusien innovatiivisten tuoteideoiden ja palveluiden kehittämiseen tarvitaan uusia näkökulmia ja eri alojen asiantuntijoiden yhteistyötä. Yhteistyötä voisivat tehdä esimerkiksi johtavat ympäristöasiantuntijat, ohjelmistokehittäjät ja markkinoinnin asiantuntijat. Raportissa painotetaan tarvetta laajaan sidosryhmäyhteistyöhön hallituksen, liiketoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan asiantuntijoiden kesken ohjelmistoalan mahdollisuuksien arvioimiseksi. Sidosryhmien kanssa on myös arvioitava uusien tuoteinnovaatioiden vaikutuksia ja eettisyyttä.

Kuva 3 havainnollistaa toimintamallia eri asiantuntijoiden näkemysten huomiointamisesta innovoitaessa uusia vastuullisia tuotteita.

Source: Business for Social Responsibility

Kuva 3. CSR-tuoteinnovaatioiden yhteistoimintamalli¹⁷¹

170 http://www.bsr.org/reports/BSR_Software_Accelerates_Sustainable_Development.pdf

171 Business for Social Responsibility: Software Accelerates Sustainable Development, 2008 s. 5

CSR-innovaatio ja innovaatioprosessi

Tanskan *People and Profit* -ohjelmassa on laadittu laaja CSR-asioiden kehittämispöytäkirja.¹⁷² Siinä (s. 149 -164) käsitellään myös CSR-innovaatioita ja strategista innovaatioprosessia.

Oppaan määritelmän mukaan strategisessa CSR-innovaatioprosessissa keskitytään sosiaalisiin ja ekologisiin innovaatioihin. Keskeiset sidosryhmät ovat prosessissa mukana. Sidosryhmät voivat olla tuotteen käyttäjäryhmiä, ympäristöorganisaatioita tai muita erityisosaajia, jotka voivat käyttää erityisosaamistaan ja soveltaa tietoaan käytännön kehittämishankkeissa. Tuotteen käyttäjillä voi olla näkemys siitä, miten tuotetta voidaan kehittää esimerkiksi nykyistä ympäristöystävällisemmäksi.

Opas ohjaa tunnistamaan vastuullisia liiketoiminta-, tuote- ja prosessi-innovaatioita sekä uudenlaisia toimintatapoja asiakassuhteissa. Lopputuotteet ovat hyödyllisiä työntekijöille, yhteiskunnalle ja ympäristölle. Lisäksi ne tuottavat taloudellista voittoa yritykselle.¹⁷³

CSR-innovaatiomalleja ovat muun muassa:

- uusien tuotteiden kehittäminen fyysisesti vajaakuntoisille yhdessä terveydenhuollon ja laitevalmistajien edustajien kanssa
- uusien terveyspalveluiden kehittäminen yhdessä terveydenhoidon, potilaiden, lääkärin sekä terveydenhuollon teknologia- ja lääkevalmistajien edustajien kanssa
- jätteenkäsittelyn tehostaminen yhdessä viranomaisten, tuotteen valmistajien ja muiden alan toimijoiden kanssa

Innovaatioita tukevia hyviä käytäntöjä on sivuttu myös palkintojen (kpl 2.5.) ja vastuullisen sijoittamisen (kpl 2.8.) yhteydessä. Esimerkiksi Business in the Community's Awards for Excellence -palkinnoissa "Marketplace Impact Awards" on sosiaalisia tuote-innovaatioita huomioonottavia kriteereitä.

172 www.eogs.dk/graphics/publikationer/CSR/Final%20OmO%20in%20WB%20edition-ny.pdf

173 CSR innovation is an innovation process which focuses on social and environmental considerations by including relevant stakeholders in the process; the end-product is a financially profitable business concept to the benefit of employees, the environment or society

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia kehittämistoimiksi Suomessa

Jotta vastuullisen yritystoiminnan ja vastuullisen kilpailukyvyn merkitys tulisi arvioituksi ja otetuksi huomioon kansallisten innovaatiostrategioiden ja niitä toteutavien muidenkin ohjelmien ja suunnitelmien yhteydessä ehdotetaan

- 1 strategiatyöryhmien välistä asiantuntijavaihtoa ja laaja-alaista sidosryhmäkuulemista
- 2 kaikessa strategiatyössä, erityisesti innovaatiostrategiatyössä ja sen ohjelmien toteuttamisessa otettavaksi huomioon
 - a) vastuulliset toiminta- ja tuotantotavat
 - b) kestävät tuote- ja palvelujärjestelmät
 - c) kehittynyt ympäristöteknologia
 - d) kehittynyt energia- ja ilmastoteknologia
- 3 lisättäväksi yhteiskuntavastuun tuntemusta tieto- ja ohjelmistotekniikan alalla sekä tieto- ja viestintäteknologian merkityksen tuntemusta muiden toimialojen vastuullisuuden kehittämisessä ja ratkaisemisessa.

Lisäksi voitaisiin arvioida esimerkiksi People & Profit -oppaan kaltaisen CSR-innovaatiomallin kehittämistarvetta. Malli tukisi suomalaisten yritysten innovaatioprosessia vastuullisuuden näkökulmien huomioonottamisessa.

Eri alojen asiantuntemuksen yhdistäminen lisäisi mahdollisuuksia eri strategioiden ja niitä toteuttavien ohjelmatavoitteiden yhtäaikaiselle ratkaisulle sekä usean näkökulman tuoteinnovaatiolle. Nykyistä monimuotoisempi innovaatioiden tarkastelunäkökulma edistää työelämän laatua, energiatehokkuutta ja ilmastomuutoksen hillintää sekä kestävästä kulutuksesta ja tuotantosta.

5 Hyvät käytännöt vastuullisuuden edistämiseksi EU:n ulkopuolisissa maissa

5.1 Puhtaat teknologiat ja rahastot Pohjois-Amerikassa

Puhtaiden teknologioiden kehityksestä ja merkityksestä

Sitran ja CleanTech Investin vuonna 2006 julkaisemassa raportissa, ”CleanTech-Rahoitusmarkkinat”, käsitellään puhtaan teknologian markkinoita, osake-indeksejä ja sijoitusmarkkinoita (Linnainmaa & Teppo, 2006).¹⁷⁴ Kirjoittajat toteavat, että vuoden 2006 aikana markkinoille on tullut useita puhtaan teknologian osakeindeksejä. Useat niistä seuraavat Pohjois-Amerikan uuden energiateknologian yrityksiä. Pääomasijoitusrahastot mukaan lukien maailmassa on 161 rahastoa, jotka sijoittavat cleantech-sektorin yrityksiin.

”Venture Capital: ”How public policy has stimulated private investment”-raportti käsittelee julkisen hallinnon päätösten vaikutusta puhtaiden teknologioiden tuotteiden ja palveluiden sijoitusten kasvuun Pohjois-Amerikassa (Stack, Balbach, Epstein, Hanggi, 2007).¹⁷⁵ Raportin on julkaissut yhdysvaltalainen eilinkeinoelämän järjestö E2 (Environmental Entrepreneurs) yhdessä rahoittajaverkoston, The Cleantech Venture Network LLC kanssa.

Raportin mukaan Cleantech-ala nousi kolmanneksi suurimmaksi Pohjois-Amerikan venture-capital -investointikohteena heti ohjelmistoalan ja bioteknologian jälkeen vuonna 2006. USA:n investoinnit puhtaaseen teknologiaan kasvoivat yli kaksinkertaiseksi vuodesta 2005 vuoteen 2006, jolloin se oli 2,9 miljardia USD. Kasvu johtui pääosin energiateknologian kasvusta. Kalifornian osuus tästä oli 44 %.

Sään ääri-ilmiöihin liittyvät huolenaiheet ovat vaikuttaneet uusien menestysteknologioiden tarpeeseen ja niiden syntymiseen. Myös julkisen hallinnon politiikka - muun muassa teknologioiden alkuvaiheen rahoitusratkaisut – on kiihdyttänyt puhtaan teknologian kasvua.

174 http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/cleantech_rahautusmarkkinat.pdf

175 <http://www.e2.org/ext/doc/CleantechReport2007.pdf>

Edellä mainitussa yhdysvaltalaisessa raportissa uusiutuvan energiantuotannon arvioidaan luovan enemmän työpaikkoja kuin fossiilisiin polttoaineisiin sidotun energiantuotannon. E2 arvioi cleantech-alan investointien (14–19 miljardia USD) lisäävän USA:ssa työpaikkoja 400 000–500 000 vuosina 2007–2010. Alan kasvuun arvioidaan vaikuttavan 1) päästökaupan ja päästöjä koskevien rajoitusten, 2) kansallisten uusiutuvien energioiden standardien sekä 3) kasvavan julkisen tutkimusvaiheen rahoituksen.

Kasvihuonekaasuja vähentävien tuotteiden ja prosessien kysyntä kasvaa jatkuvasti, ja puhtaan teknologioiden rahastoja perustetaan koko ajan lisää. Teollisuussijoitus arvioi, että Cleantech-alan maailmanmarkkinoiden kasvunäkymät ovat yli 500 miljardia euroa vuodessa.¹⁷⁶

Aloitteita ja käytäntöjä

USA:n jotkut osavaltiot ovat edistäneet puhtaan teknologian kasvua innovatiivisin toimenpitein ja menettelytavoin.¹⁷⁷ Toimenpiteet cleantech-tuotteille ja niitä valmistaville yrityksille voidaan ryhmitellä seuraavasti:

- 1 kysynnän synnyttäminen
- 2 taloudellisten tukipakettien tarjoaminen ja
- 3 liiketoiminnan kehittämisen tukitoimet yrityksille

Kaliforniassa tuli voimaan kasvihuonekaasuja rajoittava (CB1368) laki vuonna 2006. Se rajoittaa osavaltion sähkön kulutuksen synnyttämiä kasvihuonekaasuja riippumatta siitä, tuotetaanko sähkö omassa osavaltiossa vai tuontisähkönä. Laki estää osavaltiota allekirjoittamasta pitkäaikaisia hiilisähkön ostosopimuksia tai ostamasta sähköä, jonka tuotannon päästöt ylittävät tehokkaan maakaasuvoimalan päästöt. Kalifornia ei tuota itse sähköä hiilivoimaloissa, mutta se tuo suuren määrän hiilellä tuotettua sähköä. Laki on vahva muutossignaali hiilienergiaa suosiville energiamarkkinoille ja luo kilpailuedun puhtaan teknologian sähköntuotteille.

Kaliforniassa allekirjoitettiin vuonna 2007 myös maailman ensimmäinen liikennepolttoaineita koskeva standardi (The California Low Carbon Fuel Standard, LCFS). Se vähentää polttoaineiden kasvihuonekaasupäästöjä vaiheittain. Standardin odotetaan kolminkertaistavan valtion uusiutuvien polttoaineiden markkinat.

176 Airaksinen O., Cleantechin kiinnostavuus sijoituskohteena kasvaa, Teollisuussijoitus 3/2008: <http://www.teollisuussijoitus.fi/>

177 <http://www.e2.org/ext/doc/CleantechReport2007.pdf>

Esimerkiksi biopolttoaineiden 850 miljoonan kokonaisinvestoinneista 390 miljoonaa USD sijoitettiin Kaliforniaan vuonna 2005.

Paitsi kasvattamalla nykyisten puhtaiden tuotteiden ja palveluiden kysyntää, julkinen hallinto voi tukea muillakin tavoin cleantech-yritysten nopeaa pääsyä markkinoille.

”*California Clean Tech Open*” on ainutlaatuinen puhtaan teknologian innovaatiokilpailu, johon voivat osallistua kaikki, niin asiantuntijat kuin opiskelijatkin. Se tarjoaa voittajille rahapalkintojen lisäksi täyden yrityksen käynnistyspaketin “Start-up in a box package”. Yritys saa käyttää toimistotiloja sekä esimerkiksi laki-, PR- ja kirjanpito palveluita.

Näiden tukipalveluiden kokonaissumma oli yli 600,000 USD vuonna 2006. Kilpailun finalistit saavat ohjaus- ja mentorointitukea yritystensä sekä tuotteittensa kehittämiseen kokeneilta yrittäjiltä ja teknologia-asiantuntijoilta. Kilpailun tarkoituksena on nopeuttaa ideoiden muuttamista menestyväksi liiketoiminnaksi.

Lisäksi cleantech-yritysten menestymistä tuetaan yhteistyösopimuksilla tiedon ja kokemusten vaihdosta. Esimerkiksi Kalifornian energiakomitea (California Energy Commission) ja Ruotsin ympäristöministeriö allekirjoittivat biokaasun ja muiden vaihtoehtoisten polttoaineiden kehitysyhteistyösopimuksen vuonna 2006. Edellä mainitun Venture Capital -raportin mukaan Ruotsissa on eniten maailmassa biokaasukäyttöisiä ajoneuvoja.

USA:n liittovaltio ja useat osavaltiot ovat päättäneet tehostaa energiansäästöä ja lisätä uusiutuvan energian käyttöä myös valtion virastoissa. Esimerkiksi USA:n ympäristövirasto (U.S. Environmental Protection Agency, EPA) käyttää uusiutuvaa energiaa yhdeksässä osavaltiossa. Energia tuotetaan paikanpäällä aurinkoenergialla, tuulivoimalla tai maalämmöllä. Valtion virastot noudattavat Green Building Council LEED -standardia. Lisäksi useat osavaltiot ottavat hankintaohjelmissaan huomioon ympäristöasiat.

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Sitran ”Cleantech -yritysten rahoitusmallit”-selvityksessä tutkitaan puhtaiden teknologioiden rahoitusinstrumentteja ja niiden ominaisuuksia. Selvityksen mukaan ei riitä, että puhtaan teknologian kehittämistä rahoitetaan (Linnainmaa T., Teppo T., 2006)¹⁷⁸. Hyvien tulosten saavuttamiseksi on myös tuettava uuden teknologian

178 <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/cleantechyritystenrahoitusmallit.pdf?download=Lataa+pdf>

demonstrointia, kaupallistamista ja käyttöönottoa. Tuotteiden ja teknologioiden onnistunut toteutus, käyttöönotto ja levittäminen on yhtä tärkeitä kirjoittajien mukaan kuin uusien teknologioiden rahoituksen tukeminen. Käyttöönottovaihetta on tuettava säädöksillä, verohelpotuksilla, kohdennetulla tuki-instrumentilla ja markkinointituella, jotta teknologioiden alkuvaiheen käyttäjiä saadaan mukaan.

Suomessa on yritysten käytössä useita puhtaiden teknologioiden neuvonta- ja asiantuntijapalveluita. Osaamiskeskusohjelma (OSKE) edistää yritysten, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja teknologiakeskusten yhteistyötä uuden liiketoiminnan luomiseksi 13 toimialalla, myös ympäristöteknologiassa. Keskukset tarjoavat esimerkiksi hankevalmistelun, rahoitusvaihtoehtojen kartoituksen, hankkeiden hallinnoinnin, yhteistyökumppaneiden haun ja kansainvälistymisen asiantuntijapalveluita.¹⁷⁹ Ohjelmaan kuuluva ympäristöteknologian osaamisklusteri auttaa ympäristöalan yrityksiä kasvamaan. Klusteri kattaa 60 % Suomen ympäristöliiketoiminnasta ja 80 % Suomen ympäristötutkimuksesta.¹⁸⁰ Myös Yritys-Suomi ja TE-keskukset tarjoavat yrityksille runsaasti tietoa ja asiantuntijapalveluita mm. liikeidean kehittämiseen ja rahoittamiseen.

”Cleantech Finland – ympäristöstä liiketoimintaa, kansallinen toimintaohjelma ympäristöliiketoiminnan kehittämiseksi” sisältää useita hankesuosituksia, joista suuri osa on jo pantu täytäntöön.¹⁸¹ Ohjelman mukaan puhtaista teknologioista odotetaan muodostuvan vuosisadan suurin kasvusektori. Suomi on arvioitu usein yhdeksi maailman johtavista ympäristöalan maista, mutta erityisesti pienen ja keskisuuren teollisuuden viennissä ei ole onnistuttu. Ympäristöteknologian kasvun hitauden syynä pidetään sitä, että yritysten kaupallistaminen osaaminen on heikkoa, yrityskehittäminen hajanainen ja uusien innovaatioiden käyttöönottoa tukevat kotimarkkinat ovat kehittymättömät.

Edellä esitetyistä syistä ehdotetaan selvitettäväksi ja arvioitavaksi

- 1 puhtaiden teknologioiden käyttöönotossa edistyneiden maiden menestystekijöitä sekä käyttöönoton rajoitteita Suomessa.
- 2 julkisen sektorin roolia ja mahdollisuuksia toimia puhtaiden teknologioiden ensivaiheen käyttäjinä
- 3 tukipalveluiden kohdentumista potentiaalisille cleantech-kehittäjille ja -yrityksille.

179 www.oske.net/palvelut

180 <http://www.cleantechcluster.fi/fi/palvelut/?id=8>

181 <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/ympubstrategia1.pdf>

Kalifornian mallin kaltainen puhtaiden teknologioiden innovaatiokilpailu ja sen tukitoimet voisivat olla hyödyllisiä myös Suomessa.

5.2 Ihmisarvoisen työn edistäminen ja Norjan strategia

Ihmisarvoisen työn tavoitteita

Yhdistyneiden Kansakuntien vuosituhattavoite on puolittaa äärimmäinen köyhyys vuoteen 2015 mennessä. YK kirjasi huippukokouksessaan vuonna 2006 kansallisten ja kansainvälisten poliitikkojen yhdeksi tavoitteeksi edistää kaikkien ihmisten mahdollisuutta tehdä tuottavaa ja ihmisarvoista (tai kunnon/säällistä; engl. decent work) työtä.¹⁸² Työtä ja sen laatua pidetään ensisijaisen tärkeänä köyhyyden torjunnassa, kehityksen edistämässä ja YK:n vuosituhattavoitteiden saavuttamisessa.

Hallitukset ja työmarkkinaosapuolet ovat hyväksyneet myös ILO:n toimintasuunnitelman ihmisarvoisesta työstä. Sen perustekijöitä ovat

- tuottava, vapaasti valittu ja toimeentulon takaava työ
- työelämän perusoikeuksien kunnioitus
- riittävä sosiaaliturva ja työturvallisuus
- vuoropuhelu työmarkkinaosapuolten kesken
- sukupuolten tasa-arvo

ILO edistää ihmisarvoista työtä integroiduilla maaohjelmillaan, joita kehitetään yhdessä ILO:n toimeksiantajien kanssa.¹⁸³ Lisäksi kehitystä pyritään ohjaamaan sellaisten arvojen ja toimintaperiaatteiden mukaisesti, että taloudellinen kilpailukyky yhdistyy sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen.

Myös Euroopan unioni on asettanut ihmisarvoisen työn keskeiseksi tavoitteekseen. Sen nähdään edistävän globalisaation hyötyjä ja minimoivan sen haittoja.¹⁸⁴ Komissio vaatii jäsenvaltioita muun muassa kunnioittamaan sosiaalisia perusoikeuksia ja edistämään ihmisarvoista työtä tavoitteellisilla ohjelmilla. Näihin ta-

182 http://tyohallinto.fi/mol/fi/99_pdf/fi/05_kansainvalisyys/02_ilo/tyonmaailma1_2006.pdf

183 <http://www.ilo.org/public/english/bureau/program/dwcp/index.htm>

184 http://www.kehys.fi/files/404/LexUriServ_decent.pdf

voitteeseen pääsemistä tuetaan hyödyntämällä myös ulko-, kehitys- ja kauppapoliittisia välineitä.

Ammattiyhdistysliikkeen maailmanjärjestö ITUC (International Trade Union Confederation) haluaa niin ikään edistää ihmisarvoista työtä ja määrittelee sen seuraavin kriteerein¹⁸⁵:

- kaikille tasavertaiset mahdollisuudet työllistyä ilman syrjintää
- riittävä palkka, jotta työntekijä pystyy elättämään itsensä ja perheensä
- riittävä sosiaaliturva sairaustapauksissa ja raskaana oleville naisille
- riiston kieltäminen
- oikeus järjestäytyä ja ajaa etujaan ammattiyhdistysliikkeessä sekä käydä vuoropuhelua kansalaisina ja työntekijöinä

Kehys ry:n mukaan kansainvälinen kauppa ja taloudellinen kehitys eivät ratkaise maailman köyhyysongelmia. Ihmisarvoinen työ on tärkeä keino, jolla varallisuutta saadaan jakautumaan nykyistä tasaisemmin ja köyhyyttä vähennettyä. Mikä tahansa työ ei riitä ratkaisemaan köyhyyttä, vaan työstä on myös saatava ihmisarvoisen palkka. (Kehys ry).¹⁸⁶

Norjan ihmisarvoisen työn strategia

Norjan hallitus on laatinut seitsemänkohtaisen strategian vahvistaakseen ja koordinoitakseen työntekijöiden oikeuksia ulkomailla. Strategia täydentää vastaavia Norjassa laadittuja kotimaisen halvan työvoiman vastaisia ohjelmia. Norjan arvioidaan olevan ensimmäinen maa maailmassa, jolla on monipuolinen työntekijöiden oikeuksia koskeva globaali strategia.¹⁸⁷

Strategian perustana on ILO:n ihmisarvoisen työn agenda. ILO:n Norjan komitea ja yhteiskunnan muut toimijat kehittävät yhdessä strategiaa. Sen toteuttaminen integroidaan eri ministeriöiden poliittisiin ohjelmiin, ja sille varataan rahoitus vuoden 2009 talousarvioon. Työ- ja sosiaalisen yhtenäisyyden ministeriö (the Ministry of Labour and Social Inclusion) sekä ulkoministeriö (the Ministry of Foreign Affairs) vastaavat strategian toteuttamisesta yhteistyössä muiden ministeriöiden

185 http://www.kehys.fi/vaikuttamistyo/vaikuttamistyon_temat/decent_work

186 http://www.kehys.fi/vaikuttamistyo/vaikuttamistyon_temat/decent_work

187 <http://www.regjeringen.no/en/dep/aid/Press-Centre/Press-Releases/2008/strategy.html?id=525795>

kanssa. Ensimmäisenä toimenpiteenä Norja lisää ILOlle myöntämäänsä taloudellista tukea vuodesta 2009 alkaen. Myös ILO osallistuu aloitteiden toteuttamiseen.

Ulko- ja kehityspolitiikassa korostetaan muiden maiden työntekijöiden oikeuksia. Kehitysavun myöntämisen kriteerinä on työntekijöiden perusoikeuksien kunnioittaminen. Kehitysapuprojekteissa työskentelevien työehtojen pitää noudattaa ILO:n kahdeksaa perussopimusta. Myös kauppapolitiikassaan Norja edistää ihmisarvoista työtä muun muassa kahden- ja monenkeskisissä sopimuksissa.

Valtio edellyttää omistamiensa yhtiöiden toimivan yhteiskuntavastuullisesti. Yhtiöiden pitää noudattaa ihmisoikeuksia, samoin kuin niiden liiketoimintakumppaneiden ja alihankkijoiden. Hallitus odottaa myös muiden norjalaisten yhtiöiden noudattavan liiketoimissaan ILO:n kahdeksaa perussopimusta sekä hyviä työterveys-, turvallisuus- ja ympäristökäytäntöjä. Tämän varmistamiseksi norjalaisilla yhtiöillä on oltava myös seurantajärjestelmät.

Norja vahvistaa erityisesti työelämän käytäntöjä koskevien lakien ja säännösten noudattamisen valvontaa. ILO:n asiantuntijoiden, Norjan työsuojelutarkastajien ja muiden maiden viranomaisten yhteistyöllä on valvonnassa tärkeä rooli.

Lisäksi valtion eläkerahastolla (Norwegian Government Pension Fund) on hallituksen vuonna 2004 hyväksymät sijoitustoiminnan maailmanlaajuiset eettiset ohjeet, joita se edellyttää sijoitustensa kohteina olevien yritysten noudattavan. Ohjeet koskevat määrättyjen tuoteryhmien, ihmisoikeus- ja ympäristörikkomuksia tehneiden sekä korruptoituneiden yritysten poissulkemista sijoituskohteiden valinnoissa. Niin ikään Corporate Governance -politiikassa otetaan huomioon YK:n Global Compact -aloite ja OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille.¹⁸⁸

Norjan hallitus julkisti keväällä 2006 myös halpaa työvoimaa koskevan toimintasuunnitelman (Action plan against social dumping).¹⁸⁹

Johtopäätelmiä ja ehdotuksia soveltamiseksi Suomessa

Suomessa useat ministeriöt vastaavat vastualueillaan ILO:n ihmisarvoisen työn tavoitteista niin kotimaassa kuin ulkomailla. Ulkoasianministeriö tukee kehitysyhteistyö- ja ulkomaankauppapolitiikallaan YK:n vuosituhattavoitteiden saa-

188 <http://www.oecd.org/dataoecd/3/0/38550550.pdf>

189 <http://www.regjeringen.no/en/dep/aid/Topics/andre/social-dumping.html?id=9381>

vuttamista. Kehitysyhteistyöpolitiikallaan ulkoasianministeriö pyrkii tukemaan ja edistämään kestävästä kehitystä, ympäristönsuojelua, sukupuolten välistä tasa-arvoa, naisten ja tyttöjen oikeuksia ja haavoittuvien ihmisryhmien osallistumista.¹⁹⁰

Suomalaisille yrityksille kokonaiskuva julkisen hallinnon ihmisarvoisen työn keskeisistä ohjelmista ja vaikutusmahdollisuuksista saattaa jäädä epäselväksi. Koska kyse on myös eri ministeriöiden ja politiikanalojen yhteisistä tavoitteista, ehdotetaan

- 1 kartoitettavaksi ministeriöiden nykyiset YK:n ihmisoikeuksia, ILO:n perussopimuksia ja OECD:n toimintaohjeita koskevat ohjelmat yritysten yhteiskuntavastuun osalta
- 2 arvioitavaksi yhteisen strategian tarvetta yritysten yhteiskuntavastuuta edistävästä toimintamalleista. Vertailuperusteina voidaan käyttää muun muassa Norjan strategiaa ihmisarvoisesta työstä ja Ruotsin ihmisoikeuspolitiikan ohjelmia.

Lisäksi tulisi arvioida nykyistä laajempaa yhteistoimintaa Global Compact -aloitteen edistämiseksi Suomessa.

Myös suomalaisen työelämän ongelmakohtien arviointi olisi tärkeää. Sen pitäisi kohdentua muun muassa seuraaviin seikkoihin: työn muutostilanteisiin, työn määräaikaisuudesta aiheutuvaan epävarmuuteen, yli viisikymmenvuotiaiden työntaantivaikeuksiin sekä sosiaaliturvan puutteisiin sairastumisen ja työkyvyttömyyden yhteydessä.

190 <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=32099&contentlan=1&culture=fi-FI>

6 Yhteenveto

Selvityksessä on kuvattu julkisen hallinnon toimenpiteitä yritysten vastuullisuuden edistämiseksi EU-maissa ja muutamissa EU:n ulkopuolisissa maissa. Julkinen hallinto voi monin tavoin edistää yritysten yhteiskuntavastuuta, esimerkiksi tiedottamalla ja ohjeistamalla, järjestämällä kampanjoita, kilpailuja, taloudellisia kannusteita, koulutustukea sekä seminaareja. Se voi edistää yhteiskuntavastuuta myös luomalla kumppanuusohjelmia, tukemalla verkostoitumista ja säättämällä lakeja. Lisäksi julkinen hallinto voi vaikuttaa epäsuorasti yritysvastuun yleistymiseen ja juurtumiseen muun muassa kuluttajapolitiikallaan, julkisten hankintojen toimenpiteillään ja edistämällä vastuullista sijoittamista.

EU:n komissio on julkaissut vuosina 2002–2007 laajoja yhteenvetoja julkisen hallinnon toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä yritysten vastuullisuuden edistämiseksi. Toimenpiteet eroavat maittain hyvien käytäntöjen sekä kehitettyjen työkalujen ja omien kannusteiden määrissä. Tanskalla, Iso-Britannialla ja Ruotsilla on runsaasti hyviä käytäntöjä. Erityisesti Tanskan ja Iso-Britannian hyvät käytännöt toteuttavat maiden kansallisten vastuullisuusstrategioiden ja -suunnitelmien kunnianhimoisia päämääriä. Useita hyviä käytäntöjä on löydettävissä muissakin maissa.

Julkisen hallinnon kansalliset aloitteet pyrkivät edistämään muun muassa pk-yritysten tietoisuutta vastuullisista tuotanto- ja toimintatavoista sekä merkityksestä kilpailukyvyille. Yrityksille kehitetään yhdessä alan toimijoiden kanssa työkaluja, jotka auttavat yhdistämään vastuullisuuden yrityksen johtamiseen, strategioihin ja operatiiviseen toimintaan. Yrityksiä tuetaan ohjein ja neuvoin niiden investoیدessa kehittyviin maihin korruption vastaisessa työssä, ihmisarvoisen työn edistämässä ja ympäristöasioissa.

Yritykset ja julkinen hallinto edistävät kumppanuusohjelmin vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymistä. Myös julkisten hankintojen keinoin edistetään vaikeasti työllistyvien työnsaantia. Edellä kuvattuja tavoitteita tuetaan myös lukuisin palkinnoin.

Kumppanuusohjelmin ja investointien verohelpotuksin lievennetään paikallista ja alueellista eriarvoisuutta, lisätään työllisyyttä sekä vähennetään syrjäytymistä. Palkinnoilla edistetään työpaikkojen monimuotoisuutta, työntekijöiden yhdenvertaisuutta sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työelämän laatua ja henkilöstön hyvinvointia voidaan parantaa hallintajärjestelmillä ja itsearviointimenetelmillä.

Vastuullisella sijoittamisella ja sen tukitoimilla edistetään ekologisten, sosiaalisten ja eettisten arvojen toteutumista sijoituksissa. Ympäristötekniikan ja ilmastotekniikan kehittämiseksi tarjotaan työkaluja, järjestetään kilpailuja ja rahoitusta sekä tukitoimenpiteitä teknologian käyttöönottoon ja kaupallistamiseen.

Suomen julkisella hallinnolla ei ole yhtenäistä toimintasuunnitelmaa yritysten yhteiskuntavastuun edistämisen tavoitteista ja priorisoiduista toimenpiteistä. Joillakin Suomen kansallisilla strategioilla on kuitenkin yhteneviä päämääriä yhteiskuntavastuun kanssa, kuten kestävä kehitysstrategialla ja kestävä kulutuksen ja tuotannon -ohjelmalla.

Lisäksi julkisen hallinnon yhteiskuntavastuun kannusteet ja aloitteet puuttuvat ja myös resurssit ovat hyvin niukat. Kansainvälisiä aktiviteetteja tosin seurataan. Finnish Business & Society ry, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Kansainvälinen Kauppakamari ICC sekä muutamat muut toimijat ovat edistäneet aktiivisesti yritysten yhteiskuntavastuuta Suomessa.

Tässä selvityksessä ehdotetaan työ- ja elinkeinoministeriön arvioitaviksi 13 toimenpide-esitystä. Niitä voidaan analysoida ja priorisoida yhdessä muiden toimijoiden kanssa esimerkiksi laadittaessa seuraavien vuosien yritysten yhteiskuntavastuun edistämisen toimintasuunnitelmaa.

Författare Teknologie licentiat Marjatta Jutila		Publiceringstid December 2008
		Uppdragsgivare Arbets- och näringsministeriet
		Organets tillsättningsdatum
Titel Främjande av företagans ansvarstagande Utredning om internationella åtgärder och god praxis inom den offentliga förvaltningen		
Referat <p>EU-kommissionen har betonat att medlemsstaterna ska byta erfarenheter och informationer av den offentliga förvaltningens åtgärder i syfte att främja företagans samhällsansvar. Därför har EU sedan 2002 sammanställt omfattande sammandrag av den offentliga förvaltningens initiativ och åtgärder i medlemsstaterna.</p> <p>Genom nationella initiativ från den offentliga förvaltningen har man bl.a. försökt främja de små och medelstora företagens medvetenhet om ansvarsfulla arbets- och produktionssätt samt deras betydelse för konkurrenskraften. I samarbete med aktörerna inom branschen har man utvecklat sådana verktyg för företagen som hjälper dem att integrera ansvarstagande i företagsledningen, den strategiska planeringen och den praktiska verksamheten. EU:s medlemsstater kan dessutom presentera bra modeller för hur företagen har stötts i deras investeringar i mindre utvecklade länder. Dessutom presenteras exempel på god praxis i fråga om hur man undviker korruption, främjar människovärdigt arbete och beaktar miljöfrågorna.</p> <p>Företagen och den offentliga förvaltningen har också genom partnerskapsprogram och prisutdelning främjat sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning och långtidsarbetslösa. I fråga om offentlig upphandling har man på olika sätt försökt stöda ekologiskt och socialt ansvarstagande, även sysselsättningen av svårssysselsatta personer.</p> <p>Genom partnerskapsprogram och skattelättnader för investeringar har man utjämnat lokala och regionala olikheter, förbättrat sysselsättningen och minskat utslagningen. Dessutom har företagen belönats för mångformighet, främjande av lika rättigheter och möjligheter samt samordning av arbets- och familjelivet. Flera länder har också ordnat innovationstävlingar i syfte att utveckla miljö- och klimatteknologin.</p> <p>I utredningen framförs förslag på hur ovan nämnda goda metoder skulle kunna tillämpas i Finland. De kan analyseras och sättas i prioritetsordning i samarbete med andra aktörer t.ex. vid uppgörandet av en handlingsplan för främjande av företagans samhällsansvar under de närmaste åren.</p> <p>Målet för främjande av metoderna är att allt fler företag skulle agera ansvarsfullt och få konkurrensfördelar av detta på den nationella och globala marknaden.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Arbetslivets kvalitet/Maija-Leena Uimonen, tfn 010 604 8951</p>		
Nyckelord företagens samhällsansvar, CSR, den offentliga förvaltningens initiativ, god praxis, ansvarsfulla tillvägagångssätt, ansvarsfull företagsverksamhet, främjande av ansvarstagande, verktyg för ansvarstagande, utvecklande av ansvarsfullheten		
ISSN 1797-3562		ISBN 978-952-227-130-3
Sidoantal 96	Språk Finska	Pris -
Utgivare Arbets- och näringsministeriet		Förläggare

Visiting address Postal address
 Aleksanterinkatu 4 PO Box 32 Tel 010 606 000
 FI-00170 HELSINKI FI-00023 GOVERNMENT Fax (09) 1606 2166

Publication series title and code
 Publications of the Ministry of Employment and the Economy
 Employment and Entrepreneurship 39/2008

Authors (if an organ: name, chairperson, secretary) Marjatta Jutila Licentiate of Science (Technology)	Date of publication December 2008	
	Commissioned by: Ministry of Employment and the Economy	
	Date of appointment of organ	
Publication title Promoting Corporate Responsibility Report on international public initiatives and good practices for promoting Corporate Social Responsibility		
Summary <p>The European Commission has emphasised the exchange of experiences and information in public sector action for promoting Corporate Social Responsibility (CSR). For this reason the EU has been gathering extensive summaries from Member States regarding public initiatives and practices since 2002.</p> <p>Public initiatives on a national level have been used as a means, among other things, to raise SMEs' awareness of responsible production and operating procedures and of their significance for competitiveness. Together with professionals in the field, tools have been developed to assist companies in integrating responsibility into management, strategic planning, and practical operations. In addition, the EU Member States offer excellent models of ways in which companies have been supported in their investments in less-developed countries. The report further presents good practices for preventing corruption, promoting humane work conditions and taking environmental issues into consideration.</p> <p>The employment of the long-term unemployed and disabled groups has been promoted by means of public and private partnership programmes and by competitions offering awards. In public procurement, ecological and social responsibility have been promoted by various methods, even in the case of those who are difficult to employ.</p> <p>Partnership programmes and tax relief on investments have been used as means to reduce local and regional inequality to improve employment, and to prevent marginalisation. In addition, companies have been rewarded for promoting diversity and equality, and for their efforts to reconcile family and working life. Many countries have also organised innovation competitions with a view to developing environmental and climate technologies.</p> <p>The report further makes recommendations on applying the initiatives and good practices in Finland. These can be analysed and prioritised together with companies and other stakeholders, for example, when preparing a national action plan for Corporate Social Responsibility for the years to come.</p> <p>The goal of promoting good practices is to ensure that an increasing number of companies operate responsibly and become aware of the importance of Corporate Social Responsibility as a competitive asset on the national and global markets.</p> <p>Contact person at the Ministry of Employment and the Economy: Working life and Markets Department / Maija-Leena Uimonen, tel. +358 10 604 8951</p>		
Subject Corporate Social Responsibility, CSR, public CSR initiatives, good practices, responsible activities, responsible business practices, promoting responsibility, tools for promoting responsibility, developing responsibility		
ISSN 1797-3562		ISBN 978-952-227-130-3
Total page number 96	Language Finnish	Price -
Published by Ministry of Employment and the Economy		Printed by

Yritysten vastuullisuuden edistäminen – Selvitys kansainvälisistä julkisen hallinnon toimenpiteistä ja hyvistä käytännöistä

EU:n komission tiedonannossa ”Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla 2006” odetaan mm., että yritysten yhteiskuntavastuun edistäminen on keskeistä uudelle kasvulle ja työllisyyttä edistävälle kumppanuudelle sekä kestäväen kehityksen tavoitteiden toteuttamiselle.

Kestävä kasvu sekä uusien ja parempien työpaikkojen luominen ovat haasteita, joihin EU:n mielestä on keskityttävä maailmanlaajuisen kilpailun lisääntyessä ja väestön ikääntyessä. Näin voidaan turvata eurooppalaiseen yhteiskuntamalliin kuuluvat yhtäläiset mahdollisuudet, korkea elämänlaatu, sosiaalinen osallisuus ja terveellinen ympäristö.

Julkisella hallinnolla on monia keinoja edistää yritysten taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti vastuullisia toimintatapoja. Useat EU-maat ovatkin ryhtyneet johdonmukaisesti tukemaan ja edistämään hallinnollisin toimin yritysten vastuullisia toimintatapoja sekä sisällyttäneet ne kansallisiin strategioihinsa. Suomessa tällä alueella on vielä haasteita.

Tässä raportissa kuvataan muiden maiden julkisen hallinnon hyviä käytäntöjä, jotka voivat soveltua kannustamaan ja tukemaan yhteiskuntavastuun juurruttamista ja lisäämistä kaikenkokoisiin yrityksiin ja työyhteisöihin myös Suomessa.

Verkojulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-130-3

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY